

1

Tieni takaisin toimintakykyisyyteen oli pitkä ja vaivalloinen. Vei aikansa, ennen kuin lamautuneet aivoni alkoivat yllimalkaan tajuta, että ulkopuoellani oli joku, joka halusi minuun yhteyden. Vasta sitten alkoi sisälleni kiteytyä pitkän avuttomuuden jälkeen sen verran henkistä ryhtiä, että aloin ahnaasti etsiä maailmaani täyttävästä sekasorrosta säännönmukaisuuden merkkejä. Se oli ensimmäinen askeleeni ulos Kaaoksesta; kirjoitan sanan isolla kirjaimella erisnimeksi kuvailemaan sitä, kuinka eristäytynyt ja muodoton oli aistimaailma, jonka myllerryksessä olin ajelehtinut kykenemättä edes arvioimaan, kauanko sitä oli kestänyt.

Kaikki oli aloitettava alusta. Minun oli opittava ymmärtämään oma ruumiillinen olemassaoloni tuntemuksista, jotka olin lopulta oivaltanut kosketuksiksi. Minun oli opeteltava järjestämään päässäni ryöpsähtelevä visuaalinen sekasotku järjelliseksi näköaistimuksiksi. Minun oli opittava yhdistämään aaltoina tulevat vivahteet, kaiketi haju, tunnistettaviin asioihin.

Kuuloni toimi ja antoi vihjeen siitä, että olin vielä osa käsitettävää maailmaa. Huonekaiun ja arkisten hälyääniä lisäksi kuulin ajoittain jopa puhetta, mutta en valitettavasti ymmärtänyt siitä sanaakaan.

Vähitellen, kuin vastasyntyneelle, minulle alkoi hahmottua jonkinlainen kuva siitä, minkä muotoinen olin ja miten eri tuntealueeni sijaitsivat toisiinsa nähden. Helppoa se ei ollut, sillä saamani käsitys oli jatkuvassa ristiriidassa sen kanssa, minkä muotoisena olin oppinut itseni tuntemaan.

Minua epäilemättä hoidettiin, sillä en muistanut syöneeni tietoisesti enkä tehneeni mitään muitakaan ruumiiseeni liittyviä tietoisia toimituksia; omat, enimmäkseen sattumanvaraiset liikkeeni tuskin olisivat minua siinä pitkälle auttaneetkaan. Minulle puhuttiin ja minua harjoitettiin toistuvilla aistiärsykkeillä. Sinnikäs toisto sai minulle vähitellen hahmottumaan jonkinlaisen näkökentän, josta aloin erottaa suuntia ja ääri viivoja sekä tarkentamaan katsettani eri kohteisiin. Katseluni oli haparoivaa ja näkemiseni kirjavanaan ristiriitoja, mutta saatoin tuntea edis-

tyneeni jo kyetessäni erottamaan yläpuolet alapuolista ja sisäpuolet ulkopuolista. Näin myös värejä, mutta värimaailmani oli oudolla tavalla irrallaan kaikesta, mitä muistin aiemmin kokeneeni.

Minulla ei ollut selitystä sille, mitä minulle oli tapahtunut. Häilyvän muistini ja harhanomaisten ajatustenpurkausteni keskeltä uskoin seuloneeni esiin luotettavan muistikuvan siitä, että olin elänyt tavanomaista opiskelijan arkea, ja yhtäkkiä sitten olin täällä. En tiennyt, paljonko sen ja tämän hetken välillä oli kulunut aikaa. Ilman kuuloaistini tukea olisin varmaankin aluksi ihmetellyt, olenko enää edes elossa.

Erään tavallista hankalammalta tuntuvan harjoituksen myötä oivalsin, että minua opetettiin nielemään. Kun nieleminen alkoi sujua ilman yskänkohtauksia, minua opetettiin pureskelemaan kiinteää ravintoa. Se saattoi olla jonkinlainen alkulaukaus, joka vauhditti paluutani kadottamaani aistinnan ja liikkumisen maailmaan. Minulle ei jäänyt mielikuvaa siitä, miten minua oli ruokittu ennen nielemisen oppimista, mutta käytettävissäni oleva tarmon määrä viittasi siihen, että ravitsemuksestani oli huolehdittu hyvin.

Tehtävänäni olivat äärimmäisen yksinkertaisia ja kuitenkin hyvin haastavia: Katso tähän. Seuraa katseella. Ojenna. Koukista. Ponnista. Tavoita. Yllätyksekseni useiden tehtävien vaikeuksista oli helpompi selviytyä, jos en yrittänyt hahmottaa, mitä olin tekemässä, vaan toimin vaistomaisesti, ensimmäisen mielihohteen varassa.

Sanoja tuli yksitellen. Ensin nimisanoja. Sitten muutama teosnakin. En kyennyt vielä ääntämään niitä opettajieni perässä, mutta onnistuin ainakin osoittamaan, että ymmärsin nimen ja asian välisen yhteyden. Kaiken kyvyttömyyteni keskellä koin sen ilahduttavan poikkeuksen, että Kaaoksesta nousun jälkeiseltä ajalta kaikki muistikuvani olivat teräviä ja varmoja, enkä unohtanut mitään, mitä minulle oli kerran opetettu. Valitettavasti ymmärrettävää vain oli vielä kovin vähän.

Olinko aivovammainen? Saaanut päähäni henkeä uhkaavan iskun? Oliko sairaus tuhonnut aivotoimintani? Vai näinkö painajaista, joka vain jatkui jatkumistaan, enkä kyennyt heräämään? Olinko kadottanut mielenterveyteni ja vaipunut keskelle hurjia harhoja? Oliko minut myrkytetty tai huumattu? Arvailu

oli turhaa; en päässyt askeltakaan lähemmäksi yhtäkään lopputulosta. Ja ehkä asian selviämisen ei ollut kovaa kiirettäkään, sillä juuri nyt tilanne oli mikä oli, ja minun oli sopeuduttava siihen käytettävissä olevine kykyineni.

Vähitellen minua alkoi kuitenkin kiusata uusi huomio: asiat, joita minulle opetettiin, olivat vieraita. Jos olisin ollut vastasyntynyt, olisin voinut neitseellisin aivoin omaksua mitä tahansa, mitä minulle tarjottiin. Aivoni eivät kuitenkaan olleet neitseelliset. Kun harjoittajani olivat poissa, mieleni tulvi kuvia menneestä elämästäni. Niiden kuvien maailma oli tuttu. Näin ymmärrettäviä muotoja ja värejä, kuulin ja puhuin ymmärrettävää kieltä, haistoin tuoksuja, jotka herättivät muistoja. Sen sijaan minulle nyt tarjotut kokemukset olivat outoja. Ne eivät yhdistyneet siihen, mikä oli ollut ennen. Osan vaikeuksistani saatoinkin kuitata näkö- ja tuntoaistini puutteelliseksi palautumiseksi, mutta kuulon ja hajun suhteen selitys ei tyydyttänyt minua. Kuinka minä voin samanaikaisesti muistaa ja unohtaa puhuman kielen? Vaikka hoitajani olisivat ulkomaalaisia, minulla pitäisi silti olla jonkinlainen käsitys edes siitä, miltä maailman kulmalta he olivat peräisin. Miksi värit, jotka näin, eivät nimeytyneet mielessäni, vaikka selvästi muistin, miltä värien näkeminen oli ennen tuntunut? Tällaiseltako aivojen vammautumisen tuntuu? Etten voi olla varma edes siitä, onko näkemäni samaa kuin muistamani?

Makasin vuoteella. Tällä tarkoitan sitä, että minulla oli laaja-alainen tuntoaistimus painosta ja kosketuksesta suunnassa, jonka uusi kokemukseni painovoimasta kertoi olevan alapuoli. Minulle oli opetettu tuntemuksen nimi. Se oli eri nimi kuin mikään aiemmin kuulemani, ja ymmärsin sen tarkoittavan sitä, minkä päällä makasin. Koska kosketustuntemus ei ollut jyrkkä, ymmärsin alustani olevan pehmeä. Niinpä yhdistin sanan tuttuun käsitteeseeni "vuode".

Päälläni oli ainakin ajoittain jotakin, jolle annoin nimeksi "huopa", vaikka se olisi saattanut yhtä hyvin olla jonkinlainen lakanakin. Senkin uuden nimen tunsin nyt. Yritin yksin ollessani jopa ääntää sanaa, mutta aikaansaamani äännähdykset olivat vielä harmillisen kaukana siitä, mihin muistikuvani opastamana pyrin.

Olin huoneessa. Minulle oli nimetty myös katto, lattia ja

seinät. Lähettyilläni oli muutama huomattava huonekalu, joille minulla oli nimet, mutta joita en vielä kiirehtinyt tunnistaan. Yksi niistä saattoi olla pöytä, koska se toimi joidenkin esineiden saapumis- ja lähtöalueena. Huoneessa oli myös valaisin, joka saattoi olla sytytettyinä tai sammutettuna.

Valve ja horros vaihtelivat. En ollut aina varma siitä, mikä näkemästäni oli unta ja mikä valvetta — sikäli kuin mikään siitä oli valvetta — mutta uskoin sitten, että luotettavinta valveillaoloa olivat ne hetket, joina aistimiskykyni oli selkeimmillään. Menneisiin tuttuihin aikoihin palasin vain mielessäni; se mitä koin silmilläni näkeväni, uneksimpa tai en, oli aina jossakin määrin ristiriitaista ja sekasortoista. Otaksuin näkeväni muun muassa kaksoiskuvia, mutta kun keskityin näkemääni, en kuitenkaan tunnistanut mitään osaa siitä kaksoiskuvaksi.

Sitten koitti ensimmäinen kerta, jona minua nostettiin varovaisesti istuvampaan asentoon. Menetin hetkeksi jälleen katselukykyni hallinnan; johtuiko se mahdollisesta heikotuksesta vai katselukulman muutoksesta, sitä en tiedä, mutta vaati kovaa mielen ponnistusta saada ympäristöstä sitäkään vähää käsitystä, joka minulla oli vielä ennen istumaan nousemista ollut.

Lihasvoimaa minulla yhä oli, vaikka käteni eivät helposti liikkuneetkaan niihin suuntiin, joihin tahtoni yritti niitä ohjaila. Vuorollaan minua auttavat hoitajani kannustivat minua yrittämään syömistä omin neuvoin, vaikka tähtäykseni oli heikkoa ja ruokaa päätyi väärinkin paikkoihin. Aterimet saattoivat olla käsissäni väärissä asennoissa, ja välillä pistin niillä itseäni poskeenkin. Hoitajani olivat kaukaa viisaasti jättäneet kaikkein terävimmän välineistön pois valikoimasta.

Minua kutsuttiin silloin harvoin, kun ylipäänsä kutsuttiin, nimityksellä, joka ei ollut nimeni. Mahtoiko se olla jonkinlainen puhuttelusana? Opin kuitenkin vastaamaan puhuteltaessa, toisinaan jopa aivan ymmärrettävällä sanalla, vaikka ääntäminen tuntuikin minusta lähinnä nuoralla tasapainoilulta puuskaisessa myrskytuudessa. Hoitajillani oli myös nimet, jotka ajan kuluessa sain tietää, ja jotka saman tien kiinnittyivät ällistyttyvän tehokkaaksi vahvistuneeseen muistiini.

Muistini ei rajoittunut ainoastaan Kaaoksen jälkeiseen aikaan. Kun onnistuin mieleni hämärästä palauttamaan menneisyudessa tapahtuneita asioita, kuin lehmä märepalan suuhunsa,

muistikuva muuttui kirkkaaksi ja pysyväksi siirtyessään "vanhasta" muistista "uuteen". Uutta tuoreutta eivät saaneet ainoastaan menneet kokemukseni, vaan myös monet asiat, jotka olin aikoinani ohimennen nähnyt, kuullut tai lukenut, ja jotka kuvittelin jo täysin unohtaneeni: Matemaatikko Richard Bellmanin syntymäpäivä on 26. elokuuta 1920, Malikun saaren virallinen kieli on dhivehi, seeprakalat näkevät ultraviolettisäteilyn...

Eräällä tavoin olin kuin ulkomaanmatkalla. Mieleni täyttivät äskettäisten tuntien ja päivien voimakkaat, jopa pyörryttävät kokemukset. Niiden läpi tähyiltynä elämä kotimaassa tuntui etäiseltä, kuin taakse jääneeltä unelta, mutta kuitenkin varttumiseni ja elämäni siellä muodostivat koko olemukseni pohjan. Sieltä olin saanut kulttuurini, kieleni ja useimmat käsitykseni, joiden kautta maailmaa ymmärsin. Eivät oma elämä ja persoonallisuus mihinkään katoa, vaikka niiden editse sattuisikin häivähtämään elämysten sumupilviä.

Minä olin, ja uskon vakaasti edelleenkin olevani Jaakko Vähäläinen, Suomen kansalainen. Olen 21 vuotta vanha ja naimaton. Opiskelin sovellettua matematiikkaa Helsingin Yhdistyneessä Yliopistossa siinä toivossa, että pääsisin töihin johonkin laitokseen, jossa teoria ja käytäntö löisivät sopuisasti kättä ja saisin vaihtelevia ja kiintoisia töitä tehdäkseen. Viimeiset muistoni edeltävästä elämästäni, jos sallitte ilmaukseni, olivat lämpimältä alkusyksyn illalta, jona istuin ulkona puun katveessa lukemassa oppikirjaa. En muista nukahtaneeni tai olleeni edes vaarassa saada tajunnan sammuttavaa iskua, mutta se ei liene kovinkaan erikoista, sillä uni on yllättänyt minut varkain ennenkin, ja takaa tullut isku voisi viedä uhriltaan vaikka hengen tämän saamatta siitä tietää.

Täällä olin sitten vuodepotilas, päästäni sekaisin ja vailla kunnollista puhekykyä, ilman tuttuja yhtymäkohtia mihinkään ja ilman tietoa siitä, missä olin ja mitä minulle oli tapahtunut. Niukalla mutta onneksi nopeasti kasvavalla sanavarastollani otaksuin saaneeni selville, että minut oli löydetty ulkosalta toimintakyvyttömässä tilassa ja tuotu nykyiseen paikkaani hoidettavaksi. Olinko kenties sairaalassa, saatoin vain arvailla. Hoitajani olivat selvästi asiantuntijoita. Aina vain hahmotusvaivojen riivaama katseeni ei kuitenkaan ollut tavoittanut vuodettani lu-

kuunottamatta mitään esineitä, jotka olisin helposti yhdistänyt nimenomaan sairaalaan.

Hoitajillani oli nimet, jotka olivat tavanomaisia yleisnimiä tai laatusanoja: Kätevä, Kihara, Reipas, Kertoja. Kertoja oli mies, muut luullakseni naisia; heidän sukupuoliset piirteensä pääsivät välillä hukkumaan katseeltani heidän muiden piirteidensä joukkoon. Pääosan ajasta luonani olivat Kätevä ja Kihara, Reipasta ja Kertojaa olin nähnyt vain muutaman kerran. Uskoin nimien kuvaavan heitä kyllin hyvin. Kiharalla oli pääsään kiharat, joita näytti olevan loputtoman runsaasti, ja kuitenkin hänen hiuksensa eivät olleet millään tavoin ylenpalttisen runsaat tai tuuheat.

Samosta syistä kuin minulla oli vaikeuksia hahmottaa hoitajieni sukupuoli, en kyennyt myöskään määrittämään heidän kansallisuuttaan. Jopa heidän ihonväriänsä jäi minulle hiukan epäselväksi, koska väriaistini toimi kovin omapäisesti, mutta otaksuin, että he eivät olleet ainakaan tummaihoisia.

Myös esineiden materiaalit tuntuivat oudoilta. Kuvittelin tunnistaneeni puuta, kangasta, muovia ja metallia, mutta kun kosketin tai siirsin esineitä kädelläni, jokin niiden luonteessa poikkesi aina siitä, mitä niiltä kokemuksestani odotin. Aineet saattoivat olla väärän painoisia, väärän lämpöisiä tai kolahtaa odottamattomalla äänellä.

Sitten koitti ensimmäinen kerta, jona hoitajani, Kätevä ja Kihara yhdessä, nostivat minut jalkeille vuoteestani. Haparoivat askeleeni olivat juuri niin epävarmoja ja horjuvia kuin saatoinkin odottaakin. En ollut läheskään niin heikko kuin pelkäsin, mutta kun minun piti kyetä liikkumaan epävarman näköni varassa, tutut katseluongelmani kertautuivat äkkiä uudella tasolla. Asiat helpottuivat hiukan kun suljin silmäni, mutta totesin myös, että suuntavaistoni oli kadonnut jäljettömiin: kaksi tai kolme itse tehtyä käännöstä silmät kiinni, ja olin jo niin eksesissä, että hoitajieni oli opastettava minut takaisin vuoteen luokse.

Päinvastoin kuin vuodepotilailla yleensä, minulla oli puolellani se etu, että olin ainakin välttävästi voimissani ja kykenin jatkamaan harjoittelua itse hoitajieni ollessa poissa. Käteni ja kylkeni kipeytyivät hiukan kaaduttuani ja kolhittuani itseäni huonekaluihin, mutta vähitellen saavutin luottamusta siihen, et-

tä kykenin erehdyksistä huolimatta lopulta tavoittamaan määränpääni katsellani, kääntymään sitä kohti ja saavuttamaan sen varovaisin, lyhyin askelin.

Kun olin oppinut huolehtimaan syömisestä kaltaisista perustarpeistani toisten auttamatta ja pysyin joten kuten jaloillani, hoitajilleni jäi enemmän aikaa paneutua henkisten kykyjeni rakentamiseen. He opettivat minua kuin pikkulasta, tuntemaan esineitä ja asioita nimeltä. He oikaisivat virheitä, joita tein puhuessani. Edistyin nopeasti taianomaisesti vahvistuneen muistini turvin, mutta käsitemaailmani oli vielä harmillisen alkukantainen, ja aina kun puheeksi tulivat ympäristön hahmottamiseen liittyvät asiat, alkoivat sekaannukset ja haparointi. Ehkäpä minulla todellakin oli aivovamma?

Kun aloin askeleen kerrallaan päästä voitolle kyvyttömyydestäni, minussa virisi vähitellen yhä enemmän intoa palata takaisin normaaliin elämään. Se tulisi arvatenkin olemaan pitkään vaikeaa, enkä tiennyt, toipuisinko koskaan ennalleni, mutta ainakin halusin viettää aikaani muualla kuin sairaalan huoneissa. Ulkopuolinen elämä muistutti minua myös siitä seikasta, ettei minulla ollut aavistustakaan siitä, kuinka hoitoni kustannettaisiin. Jos olin selittämättömällä tavalla päätyneet ulkomaille, kuten minusta yhä enemmän oli alkanut vaikuttaa, olisiko minulla mitään vakuutusta, joka auttaisi kattamaan kustannukset? Hoitajiani tämä asia ei näyttänyt lainkaan huolettavan, tai sitten he olivat päättäneet, että en ollut vielä valmis pohtimaan koko asiaa.

Vuoteeni reunalla istuessani päätin kuitenkin, etten antaisi periksi. Aivovamma tai ei, aioin ottaa kyvyistäni irti kaiken, mitä saisin. Kykenin vielä oppimaan, päättelemään, jopa ajattelemaan matemaattisesti. Olin päätyneet yhteiskuntaan, jossa olin ulkopuolinen, mutta kotimaahan pääsyä odotellessani perehtyisin vielä uuteen ympäristööni, kunnes tuntisin sen kuin viisi sormeani.

Katselin sylissäni pitämäni kättä, jota vuoroin availin, vuoroin puristin nyrkkiin. Minua huvitti hiukan huomata, että käteni näyttikkin viiden sijasta yhdeksänsormiselta. Uhmani synnyttämästä mielijohteesta nostin käteni silmiäni eteen esittääkseni näköaistilleni haasteen. Olin jo suvainnut harhojen ja kaksoiskuvien valtaa aistimaailmassani aivan riittämiin; nyt

niiden oli jo korkea aika antaa tilaa todellisuudelle.

Sormia oli yhä yhdeksän. Ne liikahtelivat erikseen, toisistaan riippumatta.

Päättäväisesti ojensin yhden toisen käteni sormista ja aloin kosketella sillä sormieni päitä laskien niitä kömpelöllä suullani ääneen, suomenkielisin lukusanoin. Jo lasketut sormet puristin yhdeksi nipuksi.

Neljännän sormen kohdalla tunsin sitten lattian alkavan pettää allani. En kyennyt millään keinolla väistämään totuutta, joka kahmaisi sisikuntani kylmään kouransa. Sormia oli kuin olikin yhdeksän, kahdessa neljän rivissä ja vielä peukalo erikseen. Kellistysin vuoteelleni vatsaani pidellen. Hengitykseni alkoi käydä haukkovaksi.

Pakokauhun viiltävin terä taittui kotvan kuluttua, mutta se ei suinkaan merkinnyt mielenrauhan palautumista. Ahdistuksen riivaamana ponnistauduin jaloilleni, astuin lipaston ääreen ja otin laatikosta esille peilin, jota opettajani olivat käyttäneet apunaan harjoittaessaan liikkeitäni. Sormeni, jotka olivat säikäyttäneet minut, kiertyivät sen kädensijan ympärille ja asettuivat sujuvan luontevasti vierekkäin. Katsoin peiliin. Olin nähnyt kasvojeni peilikuvan hoidon aikana ennenkin, mutta olin aina kuitannut niiden outouden sekavan näköaistini aiheuttamaksi harhaksi. Nyt minulla oli ensi kerran tilaisuus ja aikaa katsoa kuvaani tarkasti ja syventyen.

Peilistä minua katsoivat oudot kasvot. Saatoin sanoa, että ne kuuluivat nuorelle miehelle, mutta silmäni haparoivat turhaan yrittäessään poimia näkemästään esiin niitä tuttuja piirteitä, jotka olin tottunut menneinä aikoina kasvojeni peilikuvassa näkemään.

Miten voin päätyä toiseen ruumiiseen, ja vieläpä itse huomaamattani? Tai kyllähän minä tietysti Kaaoksen olin huomannut mitä raastavimmalla tavalla ja pitkän ajan, mutta se ei kuitenkaan tarjonnut mitään selitystä tälle käsittämättömälle ihmeelle. Tai onnettomuudelle, kuten olin sitä valmiimpi kutsuamaan. Oman ruumiin kadottaminen olisi melkoinen menetys niillekin, joita odottivat uudessa ruumiissa ehyet aivot ja tuttu määrä sormia. Onneksi edes muistoni olivat omiani. Luullakseeni.

Kohottelin väljän vaatetukseni liepeitä ja tutkin muita ruu-

miinosiani. Ehkä saatoin sentään kutsua ruumistani ihmisruumiiksi, vaikka sormien määrä olikin säikäyttänyt minut. Minulla oli kuitenkin yksi pää, kaksi kättä ja kaksi jalkaa, kuten vaakuutuin huolellisten uusintalaskentojen jälkeen. Jonkinlainen suhteettomuudentunne kiusasi minua vartaloani katsellessani, vaikka sen mitat olivat arvioni mukaan riittävän sopusuhtaiset ihmisolennolle. Varpaita oli kummassakin jalassani viisi. Niiden muoto oli jollakin tavoin pitkulainen tai lituskainen, mutta sen olin jo valmis hyväksymään kaiken muun kokemani rinnalla. Jalkojeni välissä olivat kohtalaisen tutunmuotoiset miehiset sukuelimet. Napa oli paikoillaan keskellä kevyesti karvoituttuun vatsaani. Rintakehästä erottui kylkiluita painaessani sitä kädelläni. Päätäni peittivät niskaan ulottuvat hiukset. Hahmotosongelmani palautuivat mieleeni, kun huomasin, että minun oli vaikea käsittää, mille kohtaa päätäni tunsin painaneeni sormenpäätäni. Korvaledetkin minulla oli ja ne olivat muodoltaan riittävän tutut, vaikka sormeni eksyivätkin niiden sokkeloisia muotoja seuratessaan.

Suuni ja hampaani tuntuivat sisäpuolelta oudoilta ja saatoin toisinaan vahingossa purra kieltäni. Osasin jo ääntää sanoja ymmärrettävästi, mutta puhuminen vaati minulta keskittymistä; kieleni tuntui lipeävän sivuun oikeasta suunnasta, ellen herkeämättä paimentanut sitä.

Ei ollut oikeastaan suurikaan ihme, että aistini toimivat vajavaisesti, jos ruumis, jonka kautta aistin, ei ollut omani. Olivatko aivot omani? Oliko joku kaapannut minut hirviömäistä, lainvastaista aivojensiirtokokeiluun varten ja vastoin kaikkia odotuksia saanut minut vielä jäämään henkiin? Entä mistä oli peräisin tämä yhdeksänsorminen ihmisolio, jonka ruumiissa minä nyt asustin?

Panin peilin takaisin laatikkoon. Olin jo työntämässä laatikkoa takaisin kiinni, kun laatikonkulmaan painautunut kämmeneni havahdutti minut tuntoaistimuksellaan. Kämmenpohjaani pistelevät särvät ja kulmat eivät tuntuneet vastaavan millään selkeällä tavalla käsitystäni laatikonkulmasta, tai edes vaikeaselkoista näkökuvaani siitä. Laskin kämmeneni yhä uudelleen laatikon nurkan päälle ja nostaessani kämmeneni ylös tuijotin tiukasti kulmaa. Sivelin sormenpäälläni laatikon särmiä. Laatikko oli yksinkertainen, suorakulmainen esine, mutta kuitenkin

se tuntui kiusaavan näköaistiani paljon hankalammin kuin monet muut, säännöttömämmät esineet. Laatikon rakenteessa oli jotakin liiallista. Se oli liian monimutkainen laatikoksi.

Vedin laatikon kokonaan ulos lipastosta ja nostin sen käsi-varsieni varaan. Ponnistauduin jaloilleni ja lähdin kohti vuodetani hitaasti ja vaihe vaiheelta kuin sotilas paraatiharjoituksessa. Onnistuin. Laatikko lepäsi nyt vuoteellani ja minä saatoin istua sen vierelle.

Kumarruin katselemaan uudelleen laatikonkulmaa, sen pientä kärkipistettä. Liiallisuus tuntui tunkeutuvan aina kärkipisteen ympärille asti. Pintoja, särmiä ja nurkkia oli liian paljon. Asetin sormeni särmille yksitellen. Yksi, kaksi, kolme. Neljä.

Vetäydyin kauemmaksi laatikosta nähdäkseni, olinko arvioinut sen muodon ja rakenteen väärin. Seurasin sen ääri viivoja sormellani. Lopulta minun oli kuitenkin uskottava, että laatikko oli yksinkertainen, suorakulmainen, pelkistetty hyötyesine, ilman mitään ylimääräisiä tylliseikkoja. Tunnustelin sen sivuja huovan läpi peittääkseni kaikki pienet, häiritsevät yksityiskohdat pois tuntuviltani. Etupinta ja sen reuna. Oikea sivu. Mutta jos se oli oikea sivu, mikä oli toinen sivu? Vasen? Mutta vasemman sivun piti olla vastakkaisella puolella laatikkoa. Oikean sivun vieressä piti tietenkin olla etusivu. Turhautuminen alkoi taas tuntua puristavana ahdistuksena kurkussani.

Laatikossa oli kynä. Otin sen käteeni. En luottanut kykyyni piirtää luettavia numeroita, mutta onnistuisin ehkä merkitsemään särmät ja kulmat pistein päästäkseni selvyyteen niiden määristä. Valitettavasti en saanut laskujani täsmäämään, vaikka yritin useamman kerran.

Kihara tuli huoneeseen. En ole varma, kykeninkö lukemaan hänen kasvojenilmeitään oikein, mutta hänen hetkellinen seisahduksensa ainakin osoitti hänen panneen yllättyneenä merkille lipastonlaatikon vuoteellani. Hän huomasi myös, että olin aikeissa puhua.

"Kerro minulle", hän kehotti ja polvistui vuoteeni vierelle.

Minä kohotin käteni eteeni.

"Miksi minulla on yhdeksän sormeaa?" minä kysyin ponnistetun tarkkaavaisesti ääntäen. Lause oli helppo muotoilla mutta vaikea lausua suun kautta julki.

Kihara näytti omaa kättään.

"Minullakin on yhdeksän sormea", hän sanoi. "Kaikilla on yhdeksän sormea."

Totta se olikin. Kiharan käsi oli samanlainen kuin minunkin, lukuunottamatta sirompaa muotoaan.

"Miksi ei viisi?" kysyin. "Muistan viisi sormea."

Kiharan huulet taipuivat tavalla, jonka tunnistin hymyksi.

"Viidellä sormella on vaikea tarttua, vaikea puristaa, vaikea tehdä työtä. Sormia täytyy olla yhdeksän. Sinulla on koko ajan ollut yhdeksän sormea."

Onneksi vierelläni ei ollut pöytää, sillä olisin saattanut lyödä nyrkkini siihen. Sellaista vastausta ei hyväntahtoinen ja auttamishaluinen Kihara olisi ansainnut. No, hyvä on! Olkoon sormia siis yhdeksän. Parempi kai liikaa kuin liian vähän.

"Katso tätä!" minä pyysin ja osoitin laatikkoa. Olin kirjonut koko sen kulman pienin pistein. Viimeisellä kierroksella olin tehnyt erityisen tummia ja selvästi näkyviä pisteitä, kuin lyödäkseni lukkoon väistämättömän matemaattisen totuuden.

Kihara katsoi minuun kysyvästi. Minä aloin asetella sormiani laatikon särmille.

"Yksi. Kaksi. Kolme. Neljä. Neljä suuntaa. Neljä suoraa suuntaa."

"Miksi ei?" Kihara kysyi hämillään.

"Miksi ei kolme?" minä vastasin haastavasti. "Suorassa laatikossa on kolme suoraa suuntaa."

"Niitä täytyy olla neljä", vastusti Kihara.

"Mistä tulee neljä suuntaa?" minä tivasin.

Kihara ei vastannut suoraan vaan nosti minut seisomaan vuoteen vierelle. Hän tarttui käsivarsiini ja nosti oikean käsi-varteni eteenpäin.

"Eteen", hän sanoi. Yhteistyöhaluisesti minä jäin kannattelemaan käsivarttani.

Kihara taivutti vasenta kättäni taaksepäin. Hän tinki hiukan suorasta suunnasta, jotta asennosta ei tulisi liian tukala, mutta teki asennon minulle kuitenkin selväksi ainakin suoran kulman tarkkuudella.

"Taakse", hän sanoi. Hetken kuluttua hän käänsi käsivarteni uuteen asentoon.

"Ylös", hän sanoi nostettuaan oikean käteni ja alkoi laskea

vasentani. "Alas".

Sitten hän lähti levittämään käsivarsiani sivuille päin. Päässäni pyörähti hiukan, kun yritin seurata omien käsivarsieni ojentumissuuntaa. Kihara lausui kaksi sanaa, jotka heti palauttivat mieleeni sen ahdistuksen, jota olin kokenut yrittäessäni ymmärtää suuntia. Jostakin syystä tunne iski vasta nyt, kolmannessa käsien asennossa.

Kihara ei ollut vielä lopettanut esitystään, vaan käänsi käsi-varteni taas uuteen asentoon — ja lausui taas kaksi muuta tuttua, minut turhauttanutta sanaa.

"Tee se vielä uudestaan", minä pyysin.

Kihara toisti liikesarjan. Eteen ja taakse. Ylös ja alas. Sivuille. Minne? Olinko minä sysännyt käsitteet mielestäni liian vaikeina ja uskotellut itselleni, että tulen toimeen ilman niitä?

Ja sitten taas kaksi sanaa lisää.

Nähdessään neuvottoman ilmeeni Kihara kosketti kämmenillään nenänpäätäni ja niskaani.

"Eteen ja taakse", hän sanoi ja siirsi kätensä leukani alle ja pääläelleni. "Ylös ja alas."

Sitten hän siirsi kätensä ohimoilleni. Tunsin hänen peukalonsa korvalehtieni reunoilla. Hän lausui taas kaksi tuttua sanaa. Niiden täytyi epäilemättä olla "oikea" ja "vasen". Saatoin nyt jopa arvata, kumpi oli kumpi.

Sitten hänen kätensä siirtyivät vielä kerran, loitolle korvistani.

Mutta ne olivat edelleen ohimoillani. Toisilla ohimoilla.

Kihara lausui taas kaksi viimeistä suuntasanaa, eikä minulla ollut aavistustakaan, kuinka minun olisi pitänyt niitä kutsua. Jalkani alkoivat hiukan vapista, kun tunsin hänen kosketuksen pään kohdissa, joita ei periaatteessa olisi pitänyt olla lainkaan olemassa.

"Ymmärrätkö nyt?" hän kysyi. "Neljä suuntaa."

"Minussa on neljä suuntaa?"

"Kaikkialla on neljä suuntaa."

"Suorassa?"

Kihara asetti kätensä kohtisuorasti toisen käden käsivarteen vasten. Sitten hän asetti sormenpäätänsä laatikon särmälle ja kuljetti sen särmää pitkin nurkan yli toiselle särmälle. Hän opetti minulle sanan "suora kulma".

"Kaikkialla on neljä suorakulmaista suuntaa?" minä kysyin vielä.

Kihara nyökkäsi. Katsoin vuodettani. Sen särmät olivat muodoltaan hyvin pehmeitä, mutta niitäkin oli nurkan ympärillä neljä. Samoin saapui katonnurkkaankin neljä seinien muodostamaa särmää. Maailmassa oli neljä kohtisuoraa suuntaa.

Maailmassa oli neljä ulottuvuutta.

Taisin itkeä hiukan, koska Kihara sipaisi pisaran kosteutta poskeltani. Tavallaan hänen vastauksensa oli selitys moneen minua vaivanneeseen asiaan, mutta toisaalta se tuntui lopulliselta tappiolta. Olin kamppaillut hammasta purren saadakseni selkävoinon oudosta kohtalostani, mutta nyt minuun oli tarttunut vastustaja, jota vastaan minulla ei ollut mitään mahdollisuuksia. Kaaos oli tulossa takaisin, ja tällä kerralla se ei sotkenut aistejani, vaan huuhteli perustukset pois todellisuudentajuni alta.

"Haluatko käydä ulkona?" ehdotti Kihara piristääkseen minua.

Minä nyökkäsin, tajuten vain etäisesti, mitä minulta oli kysytty, sillä tajuntani keskiötä kärvensi yhä oivallus siitä, että en enää ollut osa aiemmin tuntemaani maailmaa.

Kihara talutti minua varoen kohti ovea ja sen takaa avautuvaa käytävää. Kun käytävä tuli näkyviini, mieleeni palautui, että en ollut kertaakaan Kaaoksesta päästyäni käynyt huoneen ulkopuolella, lukuunottamatta eriötä, jossa toimitin välttämättömiä ruumiillisia tarpeitani. Nyt näin ensi kertaa oven takana olevan suoran käytävän, väriltään valoisan. Vastikään oppimani geometrinen totuus porautui yhä syvemmälle tajuntaani, kun katselin käytävän kattoa ja seinää yhdistäviä särmää, särmien rajaamia sivustoja, sivustojen rajaamia katto- ja seinäpintoja. Kolmiulotteisia seinäpintoja. Kolmiulotteisia *litteitä* seinäpintoja. Ja niiden rajaamaa käytävän neliulotteista sisätilaa. En voinut vielääkään kerskua kunnolla hallitsevani näkemääni ajatuksissani, mutta Kiharan esityksen ja minun näkemäni välillä näytti olevan vastaansanomaton looginen yhtäläisyys.

Käytävän sivuovissa oli merkkejä. Ne saattoivat olla muukalaisten minulle tuntematonta kirjoitusta, jollaista en muistanut nähneeni milloinkaan elämässäni. Merkkien piirrot taipuivat eri tahoille käyttäen hyväkseen kaikkia kolmea ulottuvuut-

ta, jotka oven pinta niille salli.

Kihara avasi merkitsemättömän päätyoven. Oven raosta tulvahti valoa, kirkkaampaa kuin käytävän valo, ja myöskin täyte-
läisempää ja valaisevampaa; mieleni teki sanoa "valkoisempaa", vaikka en luottanutkaan kykyyni tunnistaa värejä. Valo oli kuitenkin vakuuttavalla tavalla päivänvalon näköistä. Ovi avautui selälleen ja käsivarttani koskettaen Kihara johdatti minut ulos ovesta.

Onko ilotulitusraketti koskaan räjähtänyt kasvoillesi? Siltä minusta tuntui, kun astuin pihamaalle ja näin, mitä ympärilläni oli. Tarkoitan erityisesti sitä, mitä taivaalla oli. Päivänvaloksi kutsumani valo ei ollut auringonvaloa siinä mielessä kuin olin tottunut sanaa käyttämään. Taivas oli täynnä jalokivien lailla säkenöiviä pikkuruisia taivaankappaleita, hopeaisenomaisesti läikehtivällä taustalla. Taivaankappaleet eivät olleet häikäisevän kirkkaita, mutta niiden suunnaton, maailmaa täyttävä paljous purkautui pääni sisälle voimalla, joka vaikutti minuun kuin hevosen potku. Putosin ensin polvilleni ja sitten istuville-
ni, päätäni käsilläni puristaen, ja kuitenkin minun oli lähes saman tien pakko kääntää katseeni takaisin ylös, ahmimaan näkyä, jonka ehdottomuus musersi minut, mutta jonka kertoma sanoma ei kuitenkaan sallinut minun kääntää sille selkääni. Näky oli kaunis, tavattoman kaunis, ja myös tuskallinen, sillä se vakuutti minut siitä, että täällä ei tiedettäisi teoriassakaan mitään siitä maailmasta, joka minun muistoni ja elämäntarinani oli synnyttänyt.

"Anteeksi", sanoi viereeni polvistunut Kihara. "Minä en tiennyt."

"Ei hätää", rauhoittelin häntä. "Katsellaan tätä".

Ja me katselimme yhdessä taivasta, jonka uusine ulottuvuuksineen uskomattoman avaralla kannella nimeämättömät taivaankappaleet lipuivat verkalleen eteenpäin.

2

Helpotukseksi vaikutti siltä, että minulla ei sittenkään ollut ruumiillista aivovammaa. Hahmotusvaikeuteni olivat olleet toiminnallista laatua: minulla oli neliulotteiset silmät ja niillä aistivat neliulotteiset aivot, mutta neliulotteisten aivokerrosten takana lymysivät kuitenkin vanhat tottumukseni. Niiden varassa yritin väkisin tulkita näkemääni kolmiulotteisista lähtökohdista, tai huomaamattani luovuin tiukan tullen tulkitsemisesta kokonaan. Eräänlainen vamma sekin tietysti oli, koska se häyttasi ympäristöön sopeutumistani, mutta toivoin, että se olisi helpommin voitettavissa kuin aivovaurio. Minä olin kala, jonka haasteena oli opetella kävelemään kuivalla maalla. Tervehdys Abbottin neliöltä kaikille maailman palloille!

Minun oli tietysti syytä olla iloinen siitä, että sain näin inhimillisen olomuodon; olisinhan yhtä hyvin voinut päätyä jonkin hyperavaruuden solmuisiin syövereihin monilonkeroiseksi kummajaiseksi, jonka ravintona oli säteily. Kulttuurikin ympärilläni oli ihmiskulttuuria. Saatoin kuitenkin jo arvata, että itsestäänselvyyksiä olisi täällä huomattavasti vähemmän kuin kotimaassani.

Ihminen ymmärtää ympäristöään itsestään käsin. Täällä ihmiset olivat toisenlaisia, ja niin olivat sen myötä käsitteetkin. Neljännen ulottuvuuden myötä olin saanut uuden sivusuunnan, jolle minulla ei ollut muuta nimeä kuin täällä kuulemani, ja joukon piirteitä, jotka minulla saattoi olla olemassa vain siksi, että ruumiini oli neliulotteinen.

Kolmiulotteisetkaan suunnat eivät ole riippumattomia itsestäänselvyyksiä. Me ihmiset käytämme sanoja "eteenpäin" ja "taaksepäin", koska me liikumme kohti määränpäättämme, sekä "ylös" ja "alas", koska olemme alttiita painovoimalle. Puukin tietää, mitä tarkoittavat ylös ja alas, koska sillä on latva ja juuret, mutta jos puulta kysytään, mikä suunta on eteenpäin, jää kysyjä vastausta vaille. Puulle kaikki vaakasuorat suunnat ovat sivusuuntia.

Siksi minun oli helppo hahmottaa neliulotteisessakin maailmassa, missä on "eteen" ja "ylös", mutta sivusuuntien kuvaami-

seen eivät "vasen" ja "oikea" enää riittäneet. Ei ollut olemassa myöskään mitään matemaattista lakia, joka määräisi, mitä vastaparia sivusuuntien joukosta pitäisi kutsua vasemmaksi ja oikeaksi; yhtymäkohta oli paremminkin kielitieteellinen ja anatominen kuin matemaattinen. Vasen ja oikea käsi oli nimetty taitoerojensa mukaan, koska enemmistö ihmisistä synnyinympäristössäni oli oikeakätisiä. Täälläkin minulla oli enemmistön kanssa yhtenevä vallitseva käsi, jota mieleni vanhat kerrokset väittivät oikeaksi, joten saatoin yhdistää "oikean" ja "vasemman" sivusuuntiin, joissa neliulotteisella ruumiillani oli olkapäät ja kädet. Toiselle sivusuunnalle, erilaiselle mutta silti monessa suhteessa samanveroiselle minulla ei ollut mitään suomalaisia nimiä, ellen keksisi sellaisia itse. Paikallisessa kielessä suunnat oli nimetty niinikään ruumiillisesta lähtökohdasta, eloisuuden ja tyyneyden mukaan, koska rintakehän sisällä tapahtuvat elintoiminnot oli helpointa aistia tietyltä puolelta rintakehää, kohtisuorassa olkapäälinjaan nähden.

Mainitsen sivusuunnat ikään kuin niitä olisi vain neljä, mutta kuten menneisyydestäni tuttujen kompassien pääilmansuunnat saavat väliinsä tihenevän joukon väli-ilmansuuntia ja lopulta todella täydentyvät yhtenäiseksi 360 asteen suuntauympyräksi, samoin uuden olomuotoni sivusuunnillakin on omat "väli-ilmansuuntansa" ja niistä voidaan myöskin samoin muodostaa yhtäjaksoinen sivusuuntauympyrä, jonka kaikki suunnat ovat kohtisuorassa niin pituus- kuin korkeussuuntaankin nähden. Jos mukaan sitten lisätään vielä pituussuunnat "eteen" ja "taakse" uusine viistoine välisuuntineen, kehkeytyy sivusuuntauympyrästä kaikki vaakasuunnat kuvaileva suuntaapallo.

Hoitajani olivat tehneet hyvää työtä. Olin toipunut varsin toimintakykyiseksi, yli kaikkien alkuaikojen odotusteni. Matkaa sujuvaan toimintaan minulla oli vielä jäljellä ja erehdykseni olivat jo varoittaneet minua luulemasta liikoja itsestäni. Vaikka kykenin jo kävelemään ja puhumaan ja voisin kuvitella tekeväni jopa yksinkertaista työtä, sopeutumishjelmani ei ollut vielä ohi. Hoitajat antoivat vähitellen tilaa opettajille, jotka huolehtivat tietojeni karttumisesta. Minun koulutukseni lisäksi he antoivat erityisopetusta myös joillekin lapsille, jotka sellaista tarvitsivat, ketkä heikkolahjaisuutensa, ketkä taas erikoislah-

jakkuutensa takia. Opetettavia ei selvästikään ollut monia, koska opettajilla oli aikaa antaa yksityisopetusta. Sitä, kuka kaiken tämän kustansi, en tiennyt vielääkään, enkä osannut sitä myöskään tuloksellisella tavalla kysyä.

Koska minäkin ymmärsin ympäristöäni itsestäni käsin, aloitin ympäristöön tutustumisen omasta ruumiistani. Kävelin ulkona puistokäytävällä tutkien, kuinka pysyin tasapainossa kahdella ja jopa yhdelläkin jalalla, vaikka minulle oli tarjolla monia uusia suuntia, joihin kaatua. Onnistuin jopa juoksemaan hiukan. Tunsin, kuinka hengästyin, kuinka keuhkoni huohottivat neliulotteista rintakehäni ympäröivän valtavan mutta kevyen kylkiluumäärän suojissa. Seisoin päälläni seinustalla kokeillen, kuinka veri pakkautuu päähäni. Punnersin raskaita esineitä ylös maasta mitellen voimieni rajoja. Puhuin, huusin ja lauloin. Heilutin käsivarsiani ja annoin niiden neliulotteisten liikeratojen vähitellen syöpyä mieleeni. Taivuttelin sormiani ristikkäin mitä mielikuvituksellisimpiin asentoihin. Vähitellen outo, neliulotteinen ruumiini alkoi tuntua yhä luontevammalta aivojeni oppiessa ohjaamaan sitä ja tunnistamaan sen aiemmas-ta ruumiistani tuttuja tapoja reagoida toimiiini.

Vuorokausirytmäni oli eräs oudoimmista ruumiillisista koke-muksistani. Ennen tapaani oli kuulunut olla valveilla auringon paistaessa ja nukkua yön pimeydessä, kuten muillakin tuntemillani ihmisillä. Uudessa ympäristössäni ei kuitenkaan ollut aurinkoa taivaan valtiaana eikä yön pimeyttä. Taivaankansi kääntyi hitaasti eteenpäin, ja sitä mukaa kuin sädehtivät taivaankappaleet katosivat taivaanrannan taakse, toisaalta nousi uusia tilalle. Maisema kylpi jatkuvassa, pehmeän epäsuorassa päivänvalossa. Minun oli käytävä levolle silloin, kun ruumiini sitä tarvitsi, eikä silloin, kun aurinko laski.

Leponi ei ollut nukkumista siinä mielessä kuin olin tottunut sanan ymmärtämään. Tässä maailmassa minulla, samoin kuin täkäläisilläkin, oli erilaisia tarmon lajeja ja sen myötä erilaisia toimintajaksoja, joiden aikana käytimme runsaimpia tarmomme lajeja ja keräsimme lisää sellaisia lajeja, joista meillä oli pulaa. Joskus saatoimme maata hyvän tovin paikoillamme, vartalomme velttoina kuin rievut, mutta silti vaikkapa keskustellen keskenämme. Toisina aikoina vartalomme saattoi olla hereillä ja mahdollisesti suorittaa jotakin yksinkertaista työtä samanlai-

sina toistuvien liikkeiden aivojemme ollessa täynnä hopeista utua, hädin tuskin tietoisina ympäröivästä maailmasta, ajatuksen hahmuttavat tuuliajolla. Hereillä ollessamme vireystilamme painotukset saattoivat myös vaihdella, mutta tarpeen tullen kykenimme herättämään ruumiimme ja mieleemme kaikki osa-alueet ja toimimaan täydellä teholla.

Ruumiini mittasuhteissa oli vähäisiä eroja verrattuna kolmiulotteiseen ruumiiseeni. Neliulotteisessa maailmassa tilavuus on neljännen potenssin suuruinen, ja tämä seikka löi leimansa myös ruumiinrakenteeseeni, johon olin vähitellen perehtynyt sekä itse että opettajieni johdolla. Vatsalaukkuni oli läpimitaltaan hiukan aiempaa suurempi, koska sen oli palveltava ympäröivää, suhteessa suurta ruumiintilavuutta. Toisaalta ruokatorveni ruumiini keskilinjalla ei ollut niin paljon entistä avarampi kuin suurempi ruumiinmassani olisi minusta edellyttänyt. Vaikka rauhallinen ateriointi sen ehdoin olikin miellyttävä kokemus, hotkiminen voisi olla hankalampaa kuin ennen. Se oli epäilemättä omiaan heikentämään pikaruokailun suosiota täkäläisten keskuudessa.

Ruoansulatuselimistöni, varsinkin sen maksan ja haiman kaltaiset erittävät elimet, poikkesivat hiukan aiemmasta, mutta pääpiirteissään ruoansulatukseksi oli samatapainen ja yhtä nopealta tuntuva prosessi kuin ennenkin.

Sydämeni oli halkaisijaltaan suhteessa hiukan entistä suurempi, samoista syistä kuin vatsalaukkukin. Sillä oli samanlainen lihaksikas kammionpäätty kuin kolmiulotteisellakin sydämellä, mutta uloke ei ulottunut vasemmalle, vaan "elonpuolelle", jossa sille tarjoutui sopuisammin tilaa. Siksi myös sydämenlyöntejä oli helpointa tunnustella rintakehän elonpuolelta.

Raajojeni luut olivat hiukan paksumpia ja lihaskerrokset hiukan ohuempia kuin aikaisemmin, mutta koska lihakset sijaittivat lähellä kehon pintaa, niiden oli helppo muodostaa riittävästi massaa ohuempanakin kerroksena.

Suuni, kuten sanottu, tuntui aluksi oudolta, mutta tämä johtui siitä, että neljäs ulottuvuus oli tuonut suuontelooni uuden mittasuhteen, jota kolmiulotteisen kielen ohjaamiseen tottuneet aivoni eivät osanneet heti hyödyntää. Oppimassani puhekielessä oli kuitenkin muutama äänne, joiden opettelu herätti uinuvat lihasryhmäni toimintaan ja tutustutti minut paremmin omiin ää-

nielimiini.

Kirjoitettu kieli oli myöskin oma erikoisuutensa: neliulotteisessa maailmassa teksti kirjoitetaan kolmiulotteiselle arkinpinnalle. Koska yksittäiset kirjoitusmerkit voivat olla hyvin monimuotoisia ja ilmaisuvoimaisia taipuessaan kolmiulotteisen pinnan sallimiin moniin suuntiin, merkillä tarkoitettiin äänteen sijasta kokonaista sanaa, samaan tapaan kuin kiinan kielessä, mutta täällä merkkien ulkoasu oli yksinkertaisempi. Merkit muodostivat rivejä, rivit rivistöjä, ja rivistöt muodostivat vielä päällekkäisten tasojen joukon, ennen kuin sivu oli kirjoitettu täyteen. Kolmiulotteisessa maailmassa tällaisen tekstiharkon uumeniin olisi ollut mahdotonta nähdä, mutta neliulotteinen katse, joka kohtasi paperin kolmiulotteisen pinnan kohtisuorasti, näki kolmiulotteiset kirjoitusmerkit paperin tasoon sisältyvinä ja tekstirivistöjen rivit rinnakkaisina. Yhdelle sivulle oli mahdollista kirjoittaa kokonaisen romaanin tekstisisältö, ja niinpä "kirja" tarkoittikin täällä yksittäistä arkkia.

Pelkäsin, että suuren kirjoitusmerkkijoukon opettelu venyisi kokonaiseksi elämäntehtäväksi, mutta siinä olin täysin väärässä. Ihmeellinen muistini, josta minun lienee kiittäminen aivojeni neliulotteista hienorakennetta, ryhtyi työhön ja tallensi jokaisen merkin sitä mukaa kuin olin ne ymmärtänyt. Muutaman valvejakson ajan tyydyin siihen, että tavanomaisen lukutyöni myötä opin uuden merkin silloin ja toisen tällöin, mutta sitten kyllästyin ja istuuduin taulukon ääreen päättäneenä tehdä lopun vitkastelustani. Kiireellisistä velvollisuuksistaan sillä hetkellä vapaa Kätevä istuutui viereeni selittämään merkkejä, koska varsinaisia sanakirjoja ei ollut käytettävissä, ja yllätyksekseni olin painanut mieleeni lähes koko kymmenisen tuhatta merkkiä sisältävän taulukon, ennen kuin minua alkoi torkuttaa. Tosin en onnistunut ymmärtämään läheskään kaikkien merkkien merkityssisältöä, ja muutama merkki jäi tunnistamatta Kätevältäkin, mutta nyt tiesin, kuinka merkit luetaan, ja kun myöhemmin opin uuden puhutun sanan, osaisin myös kirjoittaa sen.

Opettajani olivat kehottaneet minua kirjoittamaan asioita muistiin heti, kun motoriikkani riitti tehtävään. Ongelmien ja jo ymmärrettyjen asioiden muistiinmerkitseminen auttoivatkin minua jäsentämään oppimaani. Aloitin suomeksi, mutta kieltä opetellessani ryhdyin pian käyttämään myös paikallista kieltä.

Muistiinpanoistani kehkeytyi oppimisestani kertova päiväkirja.

Reipas keksi, että kykyni tarkkuustyöhön paranisivat, jos harjoittaisin niitä piirtämällä kuvia esineistä. Hän toi minulle nipun arkkeja, joiden materiaalia kutsun sen kosketustuntuman innoittamana paperiksi. Arkkien viereen hän asetti pienen astian väriainetta ja joukon piirtovälineitä. Nyt piirrettäisiin muotoja, värien vuoro tulisi myöhemmin. Ensimmäiseksi mallikseni Reipas antoi minulle suurehkon, lituskaisen käppyräisen ruokakasvin. Kun tartuin innokkaan näköisenä piirtovälineisiin, Reipas jätti minut työni pariin yksin. Työni ei kuitenkaan vähään aikaan edistynyt juuri alkua pidemmälle, sillä törmäsin uuteen geometriseen yllätykseen.

Neliulotteisen kynän kärki on, kuten kolmiulotteisenkin, pistemäinen. Kolmiulotteisessa maailmassa luonnostelutyö alkaa usein siten, että pistemäisellä kynänkärjellä hahmotellaan paperille kohteen ääriviivoja. Nyt näkökenttäni ja sen sisältämät kohteet olivat kuitenkin ilman syvyysuuntaa ajateltuina kolmiulotteisia, mistä seurasi, että niiden reunamat olivat kaksikulotteisia. Olisiko minun hahmoteltava esineiden muoto ikään kuin piirtäisin varjostusta? Entä mitä tapahtuisi, kun minun olisi ryhdyttävä täyttämään reunamien rajaamaa kolmiulotteista sisustaa? Työ uhkasi venyä ikuisuuden pituiseksi ja epäilin jopa väriaineen riittävyttä tehtävään.

Muistini pelasti minut jälleen, sillä olin nähnyt erään luonnoksen aikaisemmin. Neliulotteiset taiteilijat eivät toki yrittäneet alkuvaiheessa piirtää hahmon koko reunamaa vaan ainoastaan sen avainalueet, ja nekin vain välttämättömiltä osin. Paperille syntyisi siis muutamia hajallaan olevia pieniä piirteitä, jotka kuitenkin, jos työ oli tehty taitavasti, muodostivat kauempaa katsoen selvän ohjeen siitä, miltä kuva tulisi valmiina näyttämään. Kun kuvaan oli sitten aika tehdä lopullista sisältöä, astuivat mukaan muut apuvälineet. Kynien ja siveltimien lisäksi piirtäjän valikoimaan kuului joukko erilaisia teriä, lastapiirtimiä ja muita välineitä, joiden nimeäminen vaati luovaa mielikuvitusta. Geometrisestä haasteestaan huolimatta kuva oli mahdollista piirtää yhtä nopeasti ja yhtä näköiseksi kuin kolmessaikin ulottuvuudessa; siinä, missä tilan täyttämistyö oli sen monikulotteisuuden johdosta vaativaa, olivat monikulotteiset piirtovälineet samoin tehokkaita ja työhön mukautuvia. Eräissä

tyylisuunnissa laajat alueet oli mahdollista täyttää myös viitepiirtein, jotka oli alun perin lainattu taiteen maailmaan teknisistä kaavakuvista.

En väitä aiemminkaan olleeni luontainen mestaripiirtäjä, mutta nyt jouduin ponnistamaan tosissani saadakseni kuvani mittasuhteet ja pinnanmuodot hallintaan. Olisin halunnut ripotella huoneen täyteen silmiä saadakseni täyden ja luotettavan käsityksen piirustukseni aiheena olevasta kasvista. Sain kuvan lopulta tehdyksi. Vaikka kuva oli valmiinakin vielä varsin luonnosmainen, uskoin ainakin suurimpien piirteiden vastaavan mallia. Nähtyään lopputuloksen Reipas näytti hyväksyvältä, mutta ei esittänyt tarkempia mielipiteitä työn taiteellisesta laadusta. Hän osoitti kuvasta joitakin kohtia, jotka hänen mukaansa kaipasivat täydentämistä, jotta kohteen muoto kävisi katsojalle ilmeisemmäksi.

Piirtämisen lisäksi opettelin leikkaamaan paperiarkista irti kolmiulotteisen, pallonmuotoisen kappaleen kimpiterällä. Palloja voi leikata myös pallonmuotoisia reikiä tekevällä lävistimellä, mikäli lävistin sattuu olemaan toivotun kokoinen, mutta käsityötaito on aina käsityötaitoa.

Vaikka siihen aikaan ajattelin vielä palloja kolmiulotteisina kappaleina, oivalsin pian, että mikäli haluan nimetä asioita suomen kielellä, minun pitäisi olla sanojeni käytössä johdonmukaisempi. Sanastossani oli nimittäin suuri aukko, joka kaipasi paikkaamista. Minulla oli perin niukasti nimiä neliulotteisille muodoille ja muille leimallisesti neliulotteisille asioille. Ne nimet, jotka toin tullessani, ovat matemaatikkojen ammatti-kieltä. Jos suomalaiset tulisivat joukolla tänne, en usko, että he pelaisivat mielellään jalkahyperpalloa tai pudottelisivat juomalasiin jäätesserakteja, oktakooreista nyt puhumattakaan. Täkäläisille neliulotteisten muotojen ja esineiden nimet ovat yksinkertaisinta arkikieltä, ja luonteva kielenkäyttö vaatii, että ne ovat sitä myös minulle. Neliulotteisen hyperpallon tulee siis olla minulle pallo, koska sitä käytetään samaan kuin palloa minun menneisyydessäni. Pinta on pinta, vaikka se olisikin kolmiulotteinen. Tästä kuitenkin seuraa, että alempiulotteiset muodot jäävät vuorostaan ilman nimiä, ja siitä pulasta minua ei auta edes kreikka eikä latina. Jos se, mitä leikkasin paperista ei olekaan pallo, niin mikä se on?

Paperille piirretty kolmiulotteinen pallo on suljettu pinta vain paperin tasossa; neljänteen ulottuvuuteen se on avoin. Kuten kolmiulotteinen kynä saattaa tunkeutua paperin läpi ympyrän keskeltä sen kehää koskettamatta, samoin on kolmiulotteinen pallo mahdollista puhkaista keskeltä neliulotteisella kynällä pallon ehyeen pintaan kajoamatta. Täällä kolmiulotteisen pallon pinta kietoutuu sisäpuolen ympärille, mutta ei sulje sitä eroon ympäristöstä. Tämän ajatuksen mukaan se oli tässä maailmassa nimetty, ja saman ajatuksen mukaan minä päätin kutsua sitä suomeksi *kietiöksi*. Umpeen värjätyt kietiöt saivat olla minulle tuttuun tapaan täpliä tai pyörylöitä, sillä niiden osalta sekaannusvaara ei tuntunut kovin suurelta. Ja paperista leikattuna sama muoto voisi sitten olla vaikkapa kietiölevy, jos erottelevaa sanaa tarvittaisiin.

Uuden nimen tarvitsisi myös kulmikkaiden ja särmikkäiden kappaleiden kaksikulotteinen osa, sellainen, jonka särmät rajasivat piiriinsä ja jotka vuorostaan rajasivat sisäänsä kappaleen yksittäisen pinnan. Sitä voisin kutsua vaikkapa reunakkeeksi.

"Kuutio" kirpaisee astetta ikävämmin. Sana on varsin näppärä, mutta sisältää harmillisesti lukusanan "kuusi", ja täkäläisissä suorakulmaisissa kappaleissa, joita olisin mielelläni kutsunut kuutioiksi, oli kahdeksan pintaa.

Tiesin, että kielen ongelmat tulisivat kertautumaan myöhemmin myös arkiesineitä nimitessä, ja aiemman maailmani käsitteisiin tukeutuminen aiheuttaisi muitakin ongelmia. Onneksi minulla oli opastajia, jotka ymmärsivät vaikeuksiani ainakin teknisesti, vaikka eivät ehkä olisi olleetkaan erityisen innokkaita omaksumaan ajatusta kolmiulotteisesta alkuperästäni; siitä olin pysytellyt vaiti lukuunottamatta Kiharan todistamaa tuskailuani lipastonlaatikon kimpussa.

Opettajani Onnekas kuljeksi mukanani keskustelemassa kaikesta, mitä mieleemme tuli; opettajakseni tätä itseäni iäkäämmältä vaikuttavaa miestä kutsun, vaikka häntä ei opettajan nimikkeellä mukaani saatettukaan. Opin häneltä paljon. Hänen erikoisalansa olivat lähempänä omiani kuin muiden, ja tunsin hänen kanssaan opillista hengenheimolaisuutta. Olimme poikenneet puistokäytävältä matalakasvuiseen ruohikkoon; sanon "ruohikkoon", koska se näytti silmäni ruoholta. Loitompana oli tie, jolla liikkui ajoneuvoja. Ne olivat kahdeksanpyöräisiä ja

tarkoitettu pienten ihmismäärien kuljettamiseen, joten kutsuin niitä mielelläni autoiksi. Liikenne oli lähes äänetöntä, osin joh-tuen autojen tekniikasta, osin taas siksi, että neliulotteisessa maailmassa äänellä oli avoimessa tilassa useampia suuntia ha-jaantua ja etäisyys vaimensi ääniä sen tähden tehokkaasti.

Sain tietoa taivaankappaleesta, jolla asuimme, ja toisistakin taivaankappaleista. En käytä sanaa "planeetta", koska sellaisel-la sanalla ei ole käyttöä tässä maailmassa, jossa taivaankappa-leet eivät voi kiertää toisiaan. Olin aloittanut kyselyni taivaalla loistavista valoista, joiden oletin olevan tähtiä. Niiden nimitys ei kertonut minulle mitään, mutta yhdistin sanan silti rohkeasti mielessäni suomen sanaan "tähti". Olin turhautunut, koska en kyennyt muotoilemaan selitystä käsitteelle "aurinkokunta" ky-syäkseni lisää. Keskustelunavaukseni johdatti opettajani kui-tenkin palauttamaan mieleeni asioita, jotka minun olisi yliopis-to-opintojeni johdosta oikeastaan kuulunut muistaa ilmankin.

"Taivaankappaleet eivät siis voi lainkaan kiertää toisiaan?" esitin opettajalleni tyhmän mutta hyödyllisen kysymykseni.

"Eivät", hän vastasi. "Avaruusalus voi kiertää taivaankap-paletta pitkäänkin, jos sen ohjaaja valvoo ja tarvittaessa korjaa kiertoliikettä, mutta taivaankappaleet ovat elottomia ja tahdot-tomia. Niiden kohtalona on pian joko pudota keskiöön tai pois-tua kaukaisuuksiin."

Tämän olisi ehkä jo Newton osannut kertoa minulle. Kol-miulotteisessa avaruudessa on vakaita kiertoratoja, neliulottei-sessa ei.

"Jos pitkä, lankamainen esine vetäisi puoleensa hiukkasia, ne voisivat ehkä kiertää ainakin vähän aikaa poikittain langan ympäri vakaata rataa", lisäsi Onnekas jälkimmäisenä.

"Ja nuo tähdet vain jatkavat matkaansa kukin suuntaansa?"

"Kaikki taivaankappaleet ovat liikkeessä. Niiden asetelmat eivät toistu."

"Törmäävätkö ne?"

"Se on mahdollista, mutta hyvin harvinaista. Olemme näh-neet vasta yhdet törmäyksen jäljet, emmekä ole niistäkään täy-sin varmoja."

Ajatus vaeltavista taivaankappaleista oli oikeastaan varsin kotoisa. Tähtiä oli niin runsaasti, että elämä oli mahdollista muuallakin kuin yksittäisten tähtien läheisyydessä.

"Joudummeko koskaan liian kauas tai liian lähelle tähteä?"

"Sitä voi sattua useammin. Yleensä ympäristömme tasoittaa hyvin saamamme lämmön vaihtelua, mutta kuumia ohikulkujia voi sattua. Silloin elämän on paettava maan alle tai lisääntyttävä uudelleen kuumuutta kestävästä alkioista."

"Jos taivaalla olisi niin suuri tähti, että luonnonvalo tulisi pääosin sieltä, ajan kulkua olisi helpompi seurata sen liikkeistä. Täällä taivaalle katsominen ei kerro minulle ajankulusta mitään."

Onnekas näytti hämmästyneeltä.

"Osaathan sinä toki lukea kelloa."

"Kelloja ei kai kuitenkaan ole aina ollut?"

"Ei aina, mutta hyvin pitkään kyllä. Ja ajan lukeminen taivaankappaleesta voisi olla varsin vaativa laskutoimitus."

"Miksi?"

"Kulmamittoja on vaikea arvioida silmämäärin ja muunnos aikamitoiksi on monimutkainen. Taivaalle vilkaisemalla saadusta aikatiedosta tulisi hyvin ylimalkainen."

Enemmän kuin Onnekkaan sanallinen vastaus minua kiinnosti se sotkuinen syherö, jota hän piirsi sormenpäällään ilmaan. Noinko kuvitteellinen aurinko liikkuisi täällä taivaalla?

Onnekkaan selitys saattoi selittää samalla senkin, miksi en ollut koskaan nähnyt täällä kelloa, jossa olisi pyöreää kellotaulua kiertävät osoittimet. Kelloissa oli vain alati kasvava luku, kuin auton matkamittarissa. Täällä aikaan ei liittynyt kiertoliikkeitä, eikä elämänrytmi edellyttänyt edes sitoutumista tasalukuihin, paitsi tietyissä yhteisöissä, jotka omiin tarkoituksiinsa saattoivat niin sopia.

"Mikä oli tuo kuvio, jonka piirsit ilmaan?" minä ihmettelin.

"Luulin, että taivaankappaleet kiertävät taivaalla pitkin ympyränkaaria."

"Eivät toki ympyränkaaria vaan vyyhtiviivaa. Pyörimisliike koostuu kahdesta osasta, ja ympyrässä on vain yksi pyörimisosa."

"Kahdesta osasta?"

Onnekas nosti nyrkkinsä ilmaan pänsä vierelle. Ensin hän taivutteli rannettaan sivuille, siten, että ylöspäin osoittaneet rystyset kääntyivät vuoroin oikealle ja vasemmalle sivulle.

"Tämä on yksi osa", hän sanoi.

Sitten hän käänteli nyrkkiään vaakatasossa siten, että sen etupuoli kääntyi vuorotellen elon- ja tyvenenpuolelle.

"Tämä on toinen osa. Kaikki luonnolliset pyörimisliikkeet voidaan jakaa jollakin tavoin kahteen kohtisuoraan osaan. Yksiosainen pyörimisliike on keinotekoinen erikoistapaus, jossa toisen osan nopeus on nolla."

Sanojensa vakuudeksi hän teki ranteensa äskeiset kaksi taivutusliikettä nyt samanaikaisesti. Minun oli uskottava asia nyt, kun sen omin silmin näin, siitäkin huolimatta, että luottamukseni omaan näköaistiini oli ollut varsin pitkällä katkolla.

Kolmiulotteisessa maailmassa on vain yksinkertaisia pyörimisliikkeitä. Jos pyörimisliikkeeseen lisätään toinen, ne sulautuvat yhteen uudeksi, yksinkertaiseksi pyörimisliikkeeksi, jonka akseli on uudessa asennossa. Neliulotteisessa pyörimisliikkeessä oli kaksi osaa, jotka saattoivat tapahtua ja muuttua toisiaan suuremmin häiritsemättä.

Pyöriivällä neliulotteisella kappaleella ei siksi ollut myöskään liikkumatonta pyörimisakselia, sillä sen pinta oli kauttaaltaan liikkeessä; vain keskipiste sen uumenissa pysyi paikoillaan. Myös taivaankansi pyöri siksi kaksinkertaisesti, tai kaksiosaisesti, ja sillä olevat tähdet eivät piirtäneet ympyränkaaria, vaan Lissajousin käyrää muistuttavia jaksottomia väänkyriä, joita opettajani kutsui "vyyhtiviivaksi". Jos täällä olisi aurinko, se nousisi ja laskisi milloin ja minne sattui.

Eipä ihme, että maailmankarttakin oli näyttänyt silmäni niin oudolta. Taivaankappaleellamme ei ollut napoja, vaan kaksi kohtisuoraan asettunutta napaympyrää, nimiltään "hidas" ja "nopea"; ne olivat toinen toisilleen napoja ja päiväntasaajia. Ei ollut napaseutua ja tropiikkia; ilmasto oli kaikkialla ja kaiken aikaa melko samankaltainen, miellyttävän lauhkea, ja ilmanaloihin vaikuttivat lähinnä meren läheisyys ja maaston korkeus.

"Oletko koskaan ajatellut, millaista olisi elämä kolmiulotteisella taivaankappaleella?" kysyin mielihoiteeni yllyttämänä.

"En", vastasi Onnekas. "Melko litteää, luulisin. Sitä on vaikea ajatella, koska kolmiulotteisessa avaruudessa ei voi olla ainetta, eikä siten myöskään elämää."

Näin siis helposti todistettiin, että nuoruuteni yliopistopintoineen oli teoreettisesti mahdoton tapahtuma. Olisikohan minun suotavampaa elämäntarinani sijasta kertoa hänelle, että

olin aikaisemmin ollut lentävä lehmä? Hoitoon päätymisestäni kään ei tarvitsisi kummankaan enää huolehtia, koska olin siellä jo.

"Kolmiulotteinen geometria taitaa olla mieliaiheesi", totesi Onnekas hymyillen hiukan. "Ja mikäpä siinä, onhan siinä monia mielenkiintoisia matemaattisia lainalaisuuksia."

Miksipä se ei olisi mieliaiheeni, kun aivoni kerran siihen syntyivät ja siinä kasvoivat? Ehkäpä nämä uudet aivoni ovat puolestaan saaneet paljon neliulotteisia valmiuksia tästä maailmasta, miten ne sitten kolmiulotteisen tietoisuuteni majaksi päätyivätäkään.

Jos en voisi kertoa, mistä olen kotoisin, voisin ehkä ainakin tuoda tähän maailmaan jotakin uutta ja erilaista. Muuan mieluisa tilaisuus siihen koitti, kun Kätevä ja Kihara olivat samaan aikaan vapaana töistään. Minä olin askarrellut valmiiksi pelivälineet, joilla voisin opettaa heidät pelaamaan tenniksen kaltaista peliä. Mailat syntyivät leikkaamalla kasvukuitulevystä kietionmuotoisia kappaleita ja kiinnittämällä niihin käteen sopivat varret; Kätevä auttoi minua kiinnitystyössä. Verkon korvikkeena toimi hänen puiden väliin pingottamansa nuora. Ajattelin ensin, että kehottaisin heitä lyömään pallon nuoran yli, mutta kävellessäni pihapuiden lomaan improvisoidulla kentällä huomasin, että yksi nuora ei riitä jakamaan kenttää ymmärrettävällä tavalla puoliskoihin. Neliulotteinen kenttä oli paikallaan puolittaa useilla nuorilla, jotka ulottuivat kentän päädyistä vastakkaiseen päättyyn päin katsottaessa vasemmalta oikealle, ja joita oli useita rinnakkain elolta tyvenelle. Näistä ja näiden alla olevasta kuvitellusta pystypinnasta syntyi kenttää jakava "verkko".

Täköläisetkin tunsivat liikunnallisia pelejä, mutta tennis näytti silti olevan heille uudenlainen kokemus. Kihara harjoitelti lyöntejä kanssani ja Kätevä nojasi kentän viereisiin puihin nauraan hilpeästi touhuillemme. Kasvisperäisestä, kimmoisaksi hyydytetystä pallostamme ei tullut niin hyvä kuin toivoin, sillä jouduin fysiikan lakien pakottamana tekemään joitakin kompromisseja koon ja painon välillä: pelivälineemme vastasi halkaisijaltaan melkein pientä kaalinkerää. Harjoittelumme haastoi meidät tasaväkisesti: kumppanini olivat ensikertalaisia ja minä jouduin soveltamaan pelistä oppimiani asioita aiempaa useam-

massa ulottuvuudessa ja uudessa ruumiissa.

Esitin kumppaneilleni myös kierrellyönnin, mutta Kihara ehdotti sääntöihin muutosta, joka sallisi kaksi mailankosketusta palloon syöttövaiheessa, jotta kierteeseen saataisiin pyörimisliikkeen molemmat osat.

Kokeilimme myös pallon potkimista, mutta jalkapallo-ottelun järjestäminen tässä maailmassa vaatisi paitsi kaksi joukkuetta, myös pelaajien määrän ja roolijaon suunnittelun uudelleen.

Kätevällä oli kielisoitin, jota näppäillessä yhdeksän sormea osoittautuivat erinomaiseksi voimavaraksi. Soitin oli harpun tapaan vapaakielinen ja sylissä pidettävää kokoa, ja hyvällä suomalaisella mielikuvituksella sen soinnissa saattoi aistia hiukan kantelemaisiakin vivahteita. Opettelin soittamaan sillä Maamme-laulun. Säkkipjärven polkan päätin jättää tuonnemmaksi, kunnes sorminäppäryyteni ja soittotaitoni paranisivat.

Paikallisiakin kappaleita tapailin. Musiikkimme perustekijät, kuten soinnut ja sävelasteikot, olivat ainakin osaksi yllättävän samankaltaisia, mutta miksipä ne eivät olisi olleetkin: äänet soivat neljässä ulottuvuudessa likimain samoin ehdoin kuin kolmessakin, ja ne kokonaislukujen suhteet, joista harmoniat syntyvät, ovat samoja kaikenlaisissa maailmoissa.

Kuuloaisti oli alun pitäenkin ollut aisteistani ainoa, joka toimi samalla tutulla tavalla ennen Kaaosta, sen aikana, ja sen jälkeen. Muita aistejani olivat hämmentäneet paitsi neliulotteinen näkökulma, myös eräät perustavanlaiset erot maailmojen rakenteessa.

Onnekas oli sanonut, että kolmiulotteisessa maailmassa ei voinut esiintyä ainetta. Kenties ei voinutkaan, sellaista ainetta, jonka he tunsivat. Toisaalta minulle tutulla aineella ei varmaankaan olisi ollut sen parempia mahdollisuuksia selviytyä täällä, missä jopa olemassaoloa kantava geometria oli sille vierasta. Ilma, jota hengitin, ei siis aiemmin tuntemassani mielessä ollut ilmaa, eikä kehoni vallitseva nestemäinen aine ollut vettä. Ne eivät edes koostuneet samanlaisista perushiukkasista kuin aiemmin tuntemani aine.

Inhimillisessä mittakaavassa tämä maailma oli hyvin samanlainen kuin se, jonka olin Kaaoksen kautta kadottanut. Kosmisissa ja atomaarisissa mittakaavoissa niillä sen sijaan ei

ollut paljoakaan yhteistä. Ne olivat kuin kasvokuva tietokoneen kuvaruudulla ja paperiarkilla. Kumpikin esitti samaa tallennetta samasta henkilöstä, mutta mikroskoopin läpi katsottuna toinen kuva koostui punaista, sinistä ja vihreää loistavista puolijohde-laatoista, toinen taas väriaineen peittämistä selluloosakuiduista. Ehkäpä ihmisyyys saattoi samoin saada samankaltaisen muodon kahdella täysin erilaisella alustalla?

Tai ei ehkä täysin erilaisella. Täälläkin aine koostui atomeista, sikäli kuin sanaa "atomi" käytetään sen muinaisessa mielessä tarkoittamaan jakamatonta perushiukkasta. Protonit ja elektronit saisin ilmeisesti unohtaa täällä kokonaan. Palasin aikakauteen, jossa atomin rakennetta ei tunnettu. Sen ominaisuuksia tunnettiin kuitenkin varsin hyvin, ja niitä osattiin hyödyntää.

Täällä oli kemiaa, sillä aineet sitoutuivat toisiinsa itselleen ominaisin tavoin, toiset hanakammin, toiset vastahakoisemmin. Sidosten määrä vaikutti niiden geometriaan, mikä taas vaikutti rakenteisiin, joita ne muodostivat. Ne samat matemaattiset ehdot, jotka ryhmittelivät tuntemani atomit alkalimetalleiksi, happiryhmäksi tai jalokaasuiksi vaikuttivat aineiden laatuun ja olomuotoon myös täällä. Elämää ylläpitävät aineet olivat täälläkin valinneet parasta päältä: atomimaailman tuhattaiturilla ja yleismiehellä, hiilellä, oli täällä oma vastineensa, ja se toimi tuttuun tapaan elämän monipuolisena runkorakenteena. Se ei ehkä ollut yhtä mustaa kuin aiemmin tuntemani hiili, mutta se oli yhdisteiden muodostajana kolmiulotteisen kumppaninsa tavoin ylivertainen. Hapelle oli myös olemassa vastineensa, ja sitä minä täällä hengitin. Täällä oli vettä, niin meressä kuin elollisissa ruumiissakin. Täällä oli aineita, jotka näyttivät ja tuntuivat metalleilta, mutta metalleille en löytänyt kolmiulotteisia vastineita aivan yhtä helposti kuin epämetalleille.

Elektronien puuttuminen merkitsi melkoisia eroja energian luonteessa, sillä tuntemani energian toiminta oli pitkälti elektronien ja valo- tai lämpösäteilyn välistä vuorovaikutusta. Täällä oli todistettavasti valoa, koska silmäni näkivät. Täällä näkemäni valo ei kuitenkaan ollut se sähkömagneettinen ilmiö, jollaisena olin aiemmin oppinut valon tuntemaan. Tuntemissani sähkömagneettisissa kentissä oli nimensä mukaisesti sähköinen ja magneettinen osa, kohtisuorassa toisiaan sekä etenemissuun-

taansa vastaan. Nämä muodostivat kolmikon, jolle antoi sopivan kehyksen kolmiulotteinen avaruus. Mutta entäpä, kun ulottuvuuksia olikin yksi liikaa? Miten määrittäyty voimakenttä, jolle ei ole enää tarjolla mitään valmiiksi ratkaistua vaihtoehtoa, jonka mukaan muodostua? Voisiko se muodostua samanaikaisesti kaikkiin tarjolla oleviin suuntiin, ja millainen se silloin olisi?

Magnetismia täällä ei ole, ainakaan käytännön mittakavassa, mutta säteilyä on. Täällä on sähkön kaltainen voima, joka välittyy säteilynä, ja jonka johtamiseksi on myös olemassa johtimia. Se muodostaa varauksia, vetää puoleensa ja karkottaa. Sen avulla on mahdollista luoda kuumuutta. Se tuottaa jopa jonkinlaisia kipinöitä. Magneettikenttiä se ei kuitenkaan luo, joten se ei sovellu magnetismia hyödyntävien sähkölaitteiden käyttämiseen. Sähkömoottorit on täällä suunniteltava magneeteista riippumattomin periaattein, eivätkä radiolähetyksetkään onnistu minulle edellisestä maailmastani tutuin laittein.

Lisäksi on olemassa toinen energian ja säteilyn laji, jota kutsun paikallista kieltä jäljitellen kolmoisvoimaksi. Sillä on liikesuunnan ohella kolme osatekijää, joten sen käyttäytyminen on hyvin monisyistä. Kolmoisvoima kykenee moniin asioihin, joihin sen edellämaitsemani pikkuveli ei kykene. Paitsi varauksia, jännitettä ja virtaa, sillä on ominaisuuksinaan myös orientaatio, kätisyys ja muutamia muita piirteitä, joiden tulee olla oikeanlaisia, mikäli voiman palvelukyky halutaan käyttää täysin hyväksi. Varsin monet energiansiirrossa tarvittavista laitteista ovatkin olemassa juuri kolmoisvoiman ominaisuuksien hallitsemiseksi ja muokkaamiseksi.

Luonnonvalo on näiden kahden voiman lyhytaaltainen seos. Silmäni erottavat edellisestä eri aallonpituuksia ja jälkimäisestä lisäksi myös kätisyyden. Näistä osatekijöistä näköhermostoni loihdivat valtaisan ja monivivahteisen värivalikoiman, jota on kovin vaikea verrata aiempiin, sähkömagneettisesti näkemiini väreihin. Uusille värielämyksilleni minulle oli vain paikalliset nimet. Yritin muutamaa otteeseen keksiä väreille suomalaisetkin nimet, mutta tarmoni loppui kesken joka keran. Kun tämä värien paljous ensimmäistä kertaa Kaaoksen jälkeen tulvahti näkösoluihini, kuvittelin jo menettäneeni värinä-

köni ja olevani harha-aistimusten vallassa, mutta todellisuudessa olinkin vain ollut valmistautumaton jäsentämään kaikkia näkemiäni värejä ja vivahteita.

Tietyt mekaaniset asiat toimivat tutulla tavalla. Aineella oli massaa ja jäyhyyttä: kun nostin maasta vaikkapa rungonpätjän singotakseni sen loitommaksi, tiesin odottaa sen painavan ja vastustavan heittoliikettäni. Aineilla oli lujutensa, jonka ylityessä ne murtuivat, ja yllätyksiä sattui vain poikkeustapauksissa, kun esimerkiksi ymmärsin väärin pitkänomaisten esineiden kolmiulotteisten poikkileikkausten lujisuuden.

Pyörimisliike vaati totuttautumista. Pallot, kuten mainitsin, pyörivät kaksinkertaisesti; ne saattoivat esimerkiksi vierieessään eteenpäin pyöriä samalla vaakatasossa kuin hyrrät. Osuessaan sitten esteeseen ne saattoivat kimmahda sivuun tavoin, jotka yllättivät minut. Pyörien pyörimistä oli mahdollista rajoittaa kiinnittämällä ne akseleihin, jotka sallivat vain yksinkertaisen pyörimisliikkeen.

Pohtiessani fysikaalisia asioita huomasin, että olin Kaoksen läpäistessäni menettänyt tutun mittajärjestelmäni. Täällä uudessa maailmassani ei ollut olemassa mitään, mihin olisin voinut sitoa mittani. Vanhat luonnonlait eivät olleet enää voimassa, eikä vertailukohtia siten ollut enää käytettävissä.

Kuinka suuri olin? Ennen olisin voinut sanoa, että en ollut millimetrin kokoinen, sillä vesipisarat olisivat olleet itseni kokoisia, enkä kilometrin kokoinen, sillä oma painoni olisi murskannut minut. Mutta tapahtuisiko täällä samoin? Kuinka pitkä metri olisi silmissäni nyt? Kuinka kauan kestäisi sekunti? Kuinka raskaalta tuntuisi kilogramma?

Minulla oli tietenkin paikallinen mittajärjestelmä, jota olin jo oppinut jonkin verran käyttämään. Aivoni tapasivat silti tyhjää, kun ne toisinaan pyrkivät vaistomaisesti muuntamaan mittoja tutuiksi yksiköiksi, eikä keinoa siihen ollutkaan olemassa. Pitäisikö minun luoda itselleni oma, henkilökohtainen mittajärjestelmä?

Katsotaanpa. Olin ollut 176 senttimetriä pitkä. Ehkä pitäisin itseäni nyt samanpituisena, koska minulla ei ollut erityisen varvea tai alamittainen olo, ja olin keskimittainen muihinkin verrattuna. Paljonko painaisin? Jos valitsisin vanhan painoni, 70 kiloa, tulisiko kilosta arkielämäni sopiva mitta? Kilogramma

oli ennen ollut yhden vesilitran paino. Jos "litra" nyt tarkoittaisi neliulotteista särmiötä, jonka sivun pituus olisi 10 senttimetriä, ja "vesi" tarkoittaisi meressä tai ruumiissani olevaa nestettä, painoni olisikin lähellä 200 kiloa. Toisaalta minulla oli nyt vastaavasti enemmän lihasmassaa painoani kantamaan. En tuntenut oloani erityisen painavaksi, ja vastaavasti särmiön sisältämä vesilitra tuntui minusta kevyemmältä kuin litra ennen Kaaosta. Ehkäpä minun kannatti sitten pitää tuttu pituuteni ja tuttu metrini, ja hyväksyä sen kumppaniksi keventynyt kilogramma?

Luvuilla leikitellessäni oivalsin, että kolmi- ja neliulotteisia tilavuusmittoja ei pidä mennä vertailemaan aivan suin päin, sillä lopputulokset riippuivat valitusta yksiköstä. Jos olisin arvioinut painoani vesilitran asemesta senttimetrin kokoisen ja gramman painoisen mitan avulla, minusta olisikin tullut 2000-kiloinen. Neliulotteinen litra oli minusta kuitenkin niin havainnollinen ja ruumiillisesti sopiva mittayksikkö, että päätin kaiken uhallakin valita sen painonmittaukseni apuneuvoksi.

Kun loin mielessäni aikayksikön, jotka tuntui sekunnilta, pysyisin tällä valveillaolokerralla älyllisesti vireänä ehkäpä kymmenen tai kaksitoistakin tuntia ja sen jälkeen ruumiillisesti toimeliaana muutaman tunnin. Tällöin vuorokausirytmieni olisi yllättävän lähellä Kaaosta edeltänyttä, omasta näkökulmastani katsottuna. Sitä, oliko ajantajuni lähelläkään synnyinmaailmani ajantajua, tai oliko niiden välillä enää edes teoreettista verrannollisuutta, en osannut sanoa, mutta toistaiseksi minulle riitti tietää, että kun havahduin teräväpäiseksi, minulla oli likimain tutun työpäivän verran varaa suunnitella tekemisiäni, ennen kuin minun oli levättävä tai vaihdettava toimintani muotoa.

Nyt, kun olin päättänyt, että olen 176 senttimetriä pitkä, saatoin myös muuntaa täällä oppimiani maantieteellisiä pituusmittoja omiksi metreikseni. Pikaisen päässä laskun tuloksena sain selville, että tutunoloiseen painovoimaansa nähden tämän taivaankappaleen läpimitta on yllättävän pieni, hiukan yli 4000 kilometriä, siis vain vähän enemmän kuin Maan Kuun läpimitta. Luku oli kuitenkin varsin petollinen Maan asukkaalle, sillä taivaankappale oli kaikkea muuta kuin pieni! Sen neliulotteisuudesta johtuen sen pinnalla oli tilaa kuutiometri neliömetriä vastaten kolmannesmiljoonakertainen määrä, ja kuutio-

kilometri neliökilometriäkin vastaten edelleen 330-kertainen määrä Maahan verrattuna, jopa enemmänkin, koska sen pinnasta oli suhteellisesti pienempi osuus meren peitossa. Väkeä riitti pitkin sen pintaa, joka oli pääosin asumiskelpoista, ja niinpä sen väkiluku olikin pöyristyttävät 20 biljoonaa, siis 20 tuhatta miljardia henkeä, ja ilman, että missään oli ylenpalttista tungosta. Maltoin tuskin odottaa, että pääsisin näkemään jonkin sen suurkaupungeista, sillä sellaisiakin täällä kuulemma oli.

Mikään kaupungeista ei ollut ainakaan tietääkseni pääkaupunki, enkä ollut kuullut kenenkään myöskään mainitsevan sanaa, jonka olisin ymmärtänyt tarkoittavan valtiota. Yhteiskuntajärjestykseen minun olisi kuitenkin ennen pitkää perehdyttävä, jos minusta oli tarkoitus tulla oikeuksin ja velvollisuuksin varustettu kansalainen sen yhteiskunnan osaksi.

3

Sain asunnon. Täkäläisen talouselämän omaleimaisista piirteistä johtuen minulle oli vähän aikaa epäselvää, sainko asunnon velaksi vai avustuksena, mutta minulla ja auttajillani oli kuitenkin yhteinen käsitys siitä, että minun oli tarkoitus aloittaa työnteko ja antaa oma panokseni talouselämän hyväksi.

Jakelujärjestöltä saatu asunto oli kaksio, kyllin tilava lisäkseni parille tilapäiselle vieraille tai vaikkapa elämäkumppanille: parisuhde ja perhe olivat täälläkin yhteisön rakennuskiiviä. Huoneistoni lattiapinta-ala, 45 itse määrittelemääni kuutiometriä, tuntui numeroina ajatellen runsaalta, ja monella tavalla olikin sitä. Neliulotteisen asuntoni mittasuhteet tuottivat minulle kuitenkin jälleen yllätyksiä.

Neliulotteisessa rakentamisessa pienuus ja suuruus ovat oudon ristiriitaisesti läsnä samanaikaisesti. Kotini suuremmassa, noin 27 kuutiometrin huoneessa oli samanveroinen määrä oleskelutilaa kuin eräissä synnyinmaailmani reilunkokoisissa, sivuiltaan yli viisimetrisissä olohuoneissa, mutta täällä seinät olivat vain kolmen metrin etäisyydellä toisistaan. Huoneeseen oli kuitenkin mahdollista sijoittaa samanlainen määrä huonekaluja kuin suureen kolmiulotteiseenkin olohuoneeseen, ellei sijoitellua tehty aivan sokeasti. Neliulotteiset ihmiset kunnioittivat lattian keskiosan käyttöarvoa, koska keskilattiaa oli seinustoihin verrattuna vähän, ja sen palveluksista kilpaili neljän sijasta kuusi seinänvierustaa. Sohvaperunat epäilemättä pitivät asuinratkaisusta, sillä keskilattialta saattoi ulottua suureen osaan huoneessa olevista tavaroista lähes askelia ottamatta, ja seinustallakin loikoillessa käden ulottuvilla oli enemmän kuin yhtä ulottuvuutta niukemmin asuttaessa.

Minun asunto ei ollut täyteenkalustettu, mutta ei toisaalta tyhjäkään, sillä Kätevä ja Kihara olivat halunneet huolehtia siitä, että minulla oli kaikki tarpeellinen alkuunpääsyä varten. Olohuoneessani oli sohvakaltainen istuin, kaksi pöytää ja muutama kevyt, selkänojaton istuin. Nurkassa oleili jokin kattoa hipova hentorakenteinen olio, josta ulkoni painonsa alla kaartuvia ruohonlehtimäisiä haaroja, joiden päissä oli koristeel-

linen töyhtö. Olio ei kasvanut kukkaruukussa, vaan seisoi omin jaloin lattialla, mutta koska se ei kävellyt, oletin sen olevan viherkasvi. Minun piti juottaa sille aika ajoin vettä ja ravinteita pöytätennispallon kokoisesta juoma-astiasta, jonka se jonkin refleksin avulla särpäisi tyhjäksi parissa minuutissa.

Pöydänkulmalla oli yksinkertainen, kahden kämmenen kokoinen laite, joka palveli sekä puhelimenä välittäessään kahdenvälisiä keskusteluja, että radiona ottaessaan vastaan julkisia lähetyksiä. Kännyköitä täällä ei tunnettu, joten minun oli tyydyttävä tähän johtimella seinäpistokkeeseen liitettyyn laitteeseen. Myöskään televisiota ei ollut, sillä vaikka elävän kuvan siirto taidettiin, julkinen viestintä ei sitä hyödyntänyt. Tietokoneita ei ollut myöskään olemassa minulle tutussa muodossa. Eräänlaisia laskentalaitteita oli kyllä, mutta musiikin toistoa, kuvien katselua, yhteydenpitoa ja arkistointia varten oli omat, erilliset laitteensa. Aprikoin, mahtaisiko nimeni päätyä historiaan — kiitettynä, kirottuna tai sekä että — jos onnistuisin joskus tulevaisuudessa keksimään kannettavan tietokoneen täällä uudelleen.

Huoneessa oli pieni hyllykkö. En kutsu sitä kirjahyllyksi, koska yhdelle arkille mahtuvat kirjat arkistoitiin kirjalaatikoon, joka oli vain yksi hyllykössä säilytettävistä esineistä. Muu hyllytila jäi käyttöesineiden ja koristeiden säilytykseen.

Kaksion toinen huone oli sitten, kuten arvata saattoi, makuuhuone käyttöön soveltuvine varusteineen. Kahden huoneen lisäksi asunnossa oli myös ruoanlaitto- ja saniteettitilat, erillisinä muista huoneista samoista syistä kuin kolmiulotteisessakin maailmassa. Kylmä vesi tuli putkea pitkin, kuumennettiin käyttöhetkellä haluttuun lämpötilaan ja laskettiin käytön jälkeen alueelliseen viemäriverkkoon. En tiennyt, kiehuiko vesi täällä sataa lämpöastetta vastaavassa kuumuudessa, mutta kiehuessaan se oli kuitenkin kyllin kuumaa kypsentääkseen ruoka-aineita ja aiheuttaakseen palovammoja.

Kun ulottuvuuksia oli neljä, lisääntyivät kappaleiden pinta-ala ja tilavuus yllättävän jyrkästi läpimitan kasvaessa. Seinäpintojen rakentamiseen kului siksi enemmän materiaalia kuin olin tottunut ajattelemaan, vaikka seinälevy olikin lauhkeassa ilmastossa varsin ohutta, ja vaikka minulla olikin kahdeksan asunnon ryppäässä yhteisiä seinä naapureideni kanssa. Raken-

tamistapoihin neliulotteisuus vaikutti siten, että seiniä tehtiin mieluummin rakennuslevystä kuin suuritöisesti irrallisista laudoista tai kahteen suuntaan suurista pinnakkeista.

Asuntoni sijaitsi samanlaisella, väljästi rakennetulla alueella kuin paikka, jossa minua oli kyvyttömyyteni aikana hoidettu. Paikat eivät itse asiassa olleet edes kovin loitolla toisistaan; jos ryhdistäydyin tekemään tavallista pitemmän kävelylenkin, saattoin käydä tervehtimässä tuttuja hoitajiani. Nämä pitivät yllättävän mielellään minuun yhteyttä, kuin olisivat pitäneet minua paremminkin ystävänään kuin entisenä potilaanaan. Ja ehkäpä he pitivätkin. Kotimaailmani yhteiskunnallisia rooleja ei ehkä ollut järkevää vertailla liian tarkasti siihen, mitä täältä tapasin.

Kotimaailmani? Jostakin syystä minun oli yhä harjoiteltava kutsumaan asuntoani nimellä "koti", vaikka se oli kotoisin mahdollinen asia, joka minulla täällä saattoi olla, ja myös tämä koko maailma, neljine ulottuvuuksineen, olisi nyt minun kotini siitä yksinkertaisesta syystä, että täkäläisittäin katsoen synnyinmaailmaani ei ollut koskaan ollut olemassakaan.

Asuntoni vieritse kulki harvakseltaan liikennöity tie. Lähettyvillä sitä sivusi kohtisuorasti toinen tie. Risteyksissä tiet koskettivat mutta eivät lävistäneet toisiaan, sillä neliulotteisessa tieverkossa sellaiseen ei ollut tarvetta. Niinpä täällä ei ollut myöskään liikennevaloja eikä suojateitä, ei edes kaupungeissa. Teitä ei ylitetty, vaan ne kierrettiin.

Tietä reunustivat suurehkot kasvit, joilla oli runko ja juuret. Kutsuin niitä puiksi, koska sellaisista ne mielestäni kävivät. Loitompana tiestä oli myös juurettomia kasveja, joita luonnonvoimat saattoivat siirrellä paikasta toiseen. Ne olivat hennom-paa tekoa ja tulivat siten toimeen myös, jos päätyivät paikkaan, jossa ravintoa oli niukasti tarjolla.

Maasto kotini ympärillä oli tasaisehkoa, mutta loitompana, napaympyränsä mukaan "nopeaksi" kutsutussa päälmansuunnassa, oli metsäisiä kukkuloita. Merta ei näkynyt, mutta muutamissa paikoissa silmiini erottui lampi tai kaksi.

Minulla oli siis koti, jonka makuuhuone, keittiö ja kylpyhuone turvasivat tärkeimmät ruumiini tarpeet. Syöminen oli tarve, jonka takia minun oli välillä myös poistuttava kotoani, sillä ruoka ei tullut asuntooni, vaan minun oli noudettava se itse. Noutopaikkana toimi muutaman minuutin kävelymatkan

päässä oleva ruokavarasto, jota mielessäni kutsuin "lähikaupaksi", vaikka siellä ei ollut myyjiä, vaan pelkkä talonmies ja satunnaisesti paikalla pistäytyviä tukkuvaraston jakelijoita. Kukaan ei kirjannut mitään, mitä varastosta vein; talonmieskin vilkaisi minua vain, jos sattui töiltään ehtimään ja asiasta kiinnostumaan. Tutkiva katseeni ei löytänyt edes auto-maattista valvontalaitetta, joka olisi tarkkaillut hankintojani.

Hiukan myöhemmin minulle selvisi, että kun syön leipäni ilman maksua, teen myöskin työni ilman palkkaa: opettajani suositusten turvin sain nimittäin työpaikan ja minusta tuli kulluttajan lisäksi myös tuottaja.

Työni oli varsin samankaltaista kuin ne kesätyöt, joita olin opiskellessani tehnyt. Tehtäväkseni tuli lyhyen perehdytyksen jälkeen laatia laskentaohjelmia ja ajaa laskenta-ajoja erilaisia teollisia valmistussuunnitelmia varten; työpaikkani vaikutti jonkinlaiselta konsulttipalvelulta tai suunnittelutoimistolta.

Laskentalaitteet, joilla työtäni tein, olivat melko suuria pöytä-tietokoneeseenkin verrattuna, ja niiden muistikapasiteetti oli kovin vaatimaton, mutta ne toimivat luotettavasti ja laskivat kieltämättä varsin tehokkaasti verrattuna — anteeksi vain — alkukantaiseen rakenteeseensa. Täälläkin laskentatyötä tehostettiin suunnittelemalla laskentalaitteiden osat mahdollisimman pieniksi ja vikkeliiksi, mutta mikropiirien veroista teknistä ihmettä ei täällä ollut vielä kehitetty. Siksi laitteiden nopeus teki minuun vaikutuksen, ja niiden käynnistäminen herätti minussa aina harrasta kunnioitusta: ne olivat täysin toimintavalmiina jo ennen kuin sormeni ennätti edes irtautua käynnistyspainikkeesta.

Laskentatehtävät koostuivat verraten yksinkertaisista osavaiheista ja ohjelmat olivat lyhyitä jo siksi, että niiden oli mahdolluttava pieneen muistiin. Jotkin työtehtävistäni, kuten lujuuslaskenta, vaikuttivat minusta sävähdyttävän vastuullisilta, vaikka ne annettiin minulle ilman erityisiä seremonioita. Aivan erityisesti minua pelotti ajatus mahdollisesta työtehtävästä, joka haastaisi neliulotteisen hahmotuskykyni.

Työryhmässäni oli neljä naista ja neljä miestä, ilmeisesti pelkän yhteensattuman johdosta. Kukaan heistä ei tuntunut olevan johtaja. Asiakaskontakteista, itselleni tuttua sanaa käyttäkseni, huolehtivat pääasiassa yksi miehistä ja naisista, mutta

muilta osin kaikki työntekijät olivat tasavertaisessa vastuussa toimiston tapahtumista ja suhteista muuhun yhteiskuntaan.

Outo vapaus ulottui myös työryhtiini. Työaikoja ei ollut, vaan sain tulla ja mennä mielin määrin. Työtahtiani määräsivät ainoastaan muutamat satunnaiset tehtävät, joiden piti olla kolmansia osapuolia varten valmiina tiettyyn aikaan mennessä, yhteydenpito muuhun työryhmään, sekä jonkinlainen epämääräinen aavistus siitä, että suoranaista laiskuutta voitaisiin pitää moraalittomana.

Minulla oli yhä monia selvittämättömiä kysymyksiä yhteiskuntajärjestyksestä, mutta esitin kysymyksiä varovaisesti ja valikoiden, jotta en vaikuttaisi toisista aivan pelottavan tietämättömältä. Nyt, kun en enää ollut hoitolaitoksen hoidokki, tunsin, että minun pitäisi kyetä herättämään toisissa jonkinasteista luottamusta.

"Mitä tavaravarastosta voi ottaa?" uskaltauduin kerran kysymään naistyötoveriltani Nauhalta, kun lepuutimme vartaloitamme tuokion ajan toimiston takapihan lepotuoleissa työn lomassa. "Miten tiedän, minkä ottaminen on sopivaa?"

"Miten ottaminen ei olisi sopivaa?" ihmetteli Nauha kysymystäni ja käänsi päätään minua kohti. En vastannut aivan heti, sillä minulla oli vaikeuksia muotoilla kysymystäni ihmiselle, joka ei ilmeisesti tuntenut lainkaan rahan käsitettä.

"Voinko käydä ottamassa itselleni esimerkiksi lentokoneen?" kysyin sitten.

"Kyllähän sellaisenkin voi ottaa", pohdiskeli Nauha. "Luu-len tosin, että se ei tulisi aivan itsellesi, koska se on suuri ja monimutkainen laite. Mutta jos tarvitset lentokoneen, niin miksipä et sellaista ottais? Mikä lentotehtävä sitten on sellainen, että sinun itsesi pitäisi hakea sitä varten lentokone?"

Mitäpä siihen sanoisin? Huvittelu? Matkailu? Jos nyt esittäisin jonkin perin itsekkään syyn, mitä se kertoisi toisille minusta?

"Osaatko lentää?" kysyi Nauha odottamatta vastaustani pi-tempään.

Minäkö? Neliulotteisella lentokoneella! Hui sentään!

"En", vastasin. "Mutta jos osaisin, voisin vaikkapa käydä sillä harvaanasutulla seudulla."

"Silloin kannattaa ehdottaa sopimusta jonkun lentäjän kans-

sa", sanoi Nauha. "Tai useamman, jos työ ei sovi yhden lentäjän tehtäväksi. Lentokoneeseen sisältyvät voimavarat jäisivät kovin joutilaiksi, ellei esimerkiksi tekisi sillä itse työtä."

Vapauksieni raja alkoi vihdoinkin hämöttää. Nyt minun oli varmaankin myös aika vaihtaa puheenaihetta, ennen kuin minut ohjattaisiin lentokurssille, ja epäilemättä saman tien pois sieltä.

"Sain kuitenkin asunnon, jonka rakentamiseen on kulunut paljon voimavaroja", sanoin. "Melkein kuin lentokoneen rakentamiseen."

"Kaikkien kuuluu saada asua suojassa. Elämä olisi kovin vaikeaa ilman asuntoa."

"Minusta on pidetty paljon huolta", yritin selittää uteluani asioista, jotka kaiketi lapsenkin olisi pitänyt ymmärtää. "Tekevätkö kaikki työtä vain saadakseen pitää huolta toisistaan?"

Nauha kääntyi kyljelleen; hänen vartalonsa oli ilmeisesti hereillä. Minä jouduin sysimään omaani toimintaan pari kertaa hermojeni avulla, ennen kuin sain sen täyteen viretilaan.

"Työtä tehdään, koska se kuuluu hyvään tapaan olla ihminen ja yhteiskunnan jäsen", Nauha vastasi. "Eivät kaikki tunne yllyttävää huolehtimishalua, ainakaan jatkuvasti, ja työntekoon on monia muitakin syitä kuin olla hyvä ihminen. Palvelun antaminen ja saaminen kuitenkin toimii, eikä kenenkään tee mieli poiketa käytännöstä. Vai onko sinulla ehdottaa jotakin muuta tapaa elää?"

"Eipä minulla ole", totesin ja annoin keskustelunaiheen haihtua pois.

Nauhan katseessa saattoi olla hiukan huvittuneisuutta, vaikka hän olikin liian hienotunteinen näyttääkseen sitä avoimesti. Työtoverini tiesivät, että tulin hoitolasta, jossa olin aloittanut elämäni uudelleen alusta, mutta se ei näyttänyt vaikuttavan tapaan, jolla minua kohdeltiin. Olin aikuisen asemassa, vaikka minut olisi voinut yhä rinnastaa monelta osin lapseen. Onneksi opin edelleen nopeasti, mitään unohtamatta, ja oppimisnopeuttani rajoitti lähinnä se, että tunnistin puutteeni vasta ne kohdatuani.

Katsellessani itse samoin Nauhaa panin merkille, että hän oli minusta kaunis nainen, samalla tavoin ja samoista syistä kuin olisin pitänyt kolmiulotteista naista kauniina. Kykyäni katsella oli vähitellen harjaantunut käytössä, ja uskoin, että olisin

nyt pystynyt hahmottelemaan Nauhan kasvot vaikka ulkomuistista. Mielessäni käväisi koettaa tehdä hänen kasvoistaan paperille kolmiulotteinen muunnelma tai vastine, jonka piirteisiin sisältyisi hänen neliulotteinen kauneutensa, mutta muistin, että minulla ei ollut ketään, jolle olisin voinut työn tulokset näyttää; täkäläiset tuskin pitäisivät sellaista työtä taiteena.

Nauhan silmäluomien reunuksessa oli huomaamattoman pieni määrä kaarevuutta. Kun hän räpäytti silmäänsä, silmäluomien kosketus alkoi reunuksen toiselta sivustalta ja aiheutti minulle illuusion salamannopeasta kiepahtavasta liikkeestä hänen silmäteränsä ympäri. Saatoin huomata asian vain tarkoin katsoamalla, mutta siitä tuli eräs piirteistä, joista hänet muistin.

Harkitsin jo paluuta töideni ääreen, kun samassa Lauulu tuli pyytämään Nauhaa apuun ja sai taukomme päättymään. Siirryin istumaan työpisteeseeni, jossa oli kaksi pientä pöytää. Toisen pöydistä täytti lähes kokonaan laatikkomainen, ohjelmoitava laskin, jonka ohjaimen asetin käteni ja aloin syöttää koneelle lukuja.

Täällä käytettiin kaksitoistajärjestelmää, johon tottuminen vei aikansa, mutta ei säikäyttänyt minua; menneen elämäni tietokoneet olivat jo ehtineet hiukan totuttaa minua kymmenestä poikkeaviin lukujärjestelmiin. Olin odottanut yhdeksänsormisten ihmisten käyttävän vaikkapa yhdeksänjärjestelmää, ja muinoin se olikin ollut täällä ehdolla, mutta jakolaskuista innostuneet matemaatikot eivät hellittäneet, ennen kuin saivat helppojakoisen kaksitoistajärjestelmänsä ensin yleiseen käyttöön ja lopulta ainoaksi tavaksi laskea. Niinpä minunkin oli opittava ajattelemaan kymmenien ja satojen sijasta tusinoina ja krosseinä.

Myös koneet itse olivat olleet minulle ensi näkemältä varsin outoja: näyttölaite tuntui kovin rajoittuneelta ja ohjaimella ei ollut näppäimistön kanssa juuri muuta yhteistä kuin käyttö tietojen syöttöön. Päästyäni sinuiksi laitteiden kanssa niiden käyttö oli kuitenkin sujuvaa ja tuttua, koska yleisimmiltä periaatteiltaan nekin olivat lopulta tietokoneita. Jos olisin kuulunut omien vanhempien ikäpolveen, olisin ehkä kokenut niiden ääressä jopa nostalgista lämpöä.

Iltaa täällä ei tule, mutta lopulta päässäni alkoi olla siinä määrin iltainen olo, että saatoin hyvällä omallatunnolla pitää

työpäivääni täytenä. Nauha oli jo lähtenyt ennen minua, Laulun työaika sen sijaan oli vielä alkupuolellaan. Täällä olisi kolmi-vuorotyö ollut paljon luonnollisempi työtapana kuin päivän ja yön rytmittämässä maailmassa.

Hyvästeltyäni vielä työpaikalle jäävät työtoverini lähdin kävelemään kohti asuntoani. Paluumatkan kulki alkuosaltaan harvan, matalakasvuisen metsikön halki siihen tallautunutta polkua pitkin. Pehmeän puhtaanvalkoisessa taivaanvalossa sädehtivän kasvillisuuden keskellä kävellessäni pääsin välillä tarkkailemaan neliulotteista eläinkuntaa. Suurin osa näkemistäni eläimistä oli pieniä, kämmenelle mahtuvia ja hyönteismäisiä kovine kuorilevyineen ja usein pitkine jalkoineen. Kerran näin vilahduksen sylkoiran kokoisesta, nopealiikkeisestä eläimestä, jonka olisin voinut uskoa nisäkkääksi. Sillä oli kahdeksan jalkaa ja lyhytkarvainen turkki, joka oli hajavalossa tumma, mutta loivasti heijastuvassa valossa värikkäästi säkenöivä. Asutuksen keskellä en muistanut useinkaan nähneeni eläimiä; mieleeni palautui ainoastaan yksi suurehko kahdeksanjalkainen, kuin nallearhmainen koira, tallustelemassa rauhallisesti erään piha-piirin läpi ja tien sivuitse. Lemmikki vai villieläin, se ei minulle selvinnyt.

Ilmassa liikkui silloin tällöin lintuja tai muita lentäviä pikkueläimiä. Joillakin oli kaksi siipeä, joillakin yhtenäinen kaulus, joka kiersi niiden vartaloa sivusuuntaumpeyrän tasossa, ja jota siihen yhdentyneet raajat liikuttelivat ja taivuttelivat. Kaulussiiven malli oli omaksuttu jäykkänä muunnelmana myös moniin lentokoneisiin. Lentävät eläimet olivat siipityypistään riippumatta kaksijalkaisia ja turvasivat tasapainonsa maankamaralla haaroittuvien varpaiden avulla.

Paluumatkan loppupuoliskolla polku liittyi sivutiehen ja tämä pari asuintaloa sivuutettuaan kotini ohitse kulkevaan maantiehen. Kävelin poikkileikkaukseltaan neliömäisen tien vartta metrin päässä ajoradan reunasta, ja autoilijat suhahtivat aika ajoihin ohitse, jotkut varsin kovallakin nopeudella, luottaen siihen, etten hairahtuisi ajoradalle. Sivutukset tuntuivat ympärilläni vain pehmeinä leyhähdyksinä, sillä äänen tavoin niidenkin energia hajaantui tehokkaasti neliulotteiseen ympäristöön.

Seinänaapurini lapset leikkivät talon vierustalla saapuessani paikalle. Olin yksi kolmesta yksineläjästä. Muissa asunnoissa

asui pariskuntia, joilla kaikilla oli ainakin yksi lapsi. Paikalla oli neljä lapsista, kaikki minun silmissäni alakouluikäisen näköisiä. Kolme istui ruuhikolla juttelemassa. He vilkaisivat aika ajoin neljättä, joka seisoi ja pyöritti ympäri ohuen, noin metrin pituisen nuoran päässä olevaa palloa. Olin nähnyt aikaisemminkin lapsia samoissa puuhissa, mutta tämän hiukan yksitoikkoiselta näyttävän leikin tarkoitus oli alkanut selvitä minulle vasta, kun olin nähnyt varttuneempien lasten pyörittävän samanaikaisesti useita palloja erilaisiin ristikkäisiin suuntiin. Leikin mielenkiintoa taituointina lisäsi se, että neliulotteisessa maailmassa palloa oli mahdollista pyörittää myös vaakatasossa ilman, että nuora osui pyörittäjän vartaloon.

"Varjomies!" huudahti yksi istuvista lapsista lempinimeni minut nähdessään. Muut vilkuttivat minulle, kuten ihmisillä oli tapana tervehtiä toisiaan välimatkan päästä tässäkin maailmassa. Vastasin tervehdykseen samoin.

Minulla ei ollut ollut luontevaa nimeä. Kohteliaisuudesta minua kohtaan hoitajani ja työtoverini lausivat suomalaisen nimeni, mutta minusta tuntui, että monet heistä pyrkivät kaihtamaan sen käyttöä. Ehkäpä merkityksetön äännejono oli heistä jollakin tavoin luonnonvastainen ihmisen nimeksi. Lapset taas eivät edes yrittäneet taipua kulttuurinsa käytäntöihin, elleivät pitäneet niitä kyllin luontevina. Heistä oli oikein keksiä minulle nimi, joka sopi suuhun ja kuvasi minua hyvin. Nimi ei ehkä syntytavastaan johtuen ollut kovin mairitteleva, mutta se oli paikallisen kulttuurin tuote ja yhdisti minut heihin.

Olin tutustunut lapsiin istumalla heidän seurassaan ja kertomalla heille tarinoita, joita he mielellään kuuntelivat. Minusta oli tullut heidän satusetänsä. Käytin tilaisuutta hyväkseni ja kerroin heille tarinoita, joita tuskin olisin voinut kertoa kenellekään muulle: kertomuksia kolmiulotteisesta maailmasta, josta olin tullut. Ehkä he eivät ottaneet tarinoitani kovinkaan vakavasti, mutta hauskaa heillä oli. Kuvaukseni napajäätiköistä, liikenneruuhkista, päivästä ja yöstä sekä muista kolmiulotteisen maailman ihmeistä saivat kummallisuudessaan heidät nauramaan ääneen. Kun selvitin heille, että kolmiulotteinen olento oli täysin litteä, kuin seinälle lankeava varjo, he nimesivät minut oitis Varjomieheksi, tai joskus lyhyemmin pelkäksi Varjoksi. Olin kerran kuullut yhden heidän vanhemmistaankin käyttä-

vän minusta tätä nimeä, todennäköisesti vailla aavistusta sen alkuperästä.

Yksi lapsista tuli luokseni ja pyysi minua kertomaan heille jälleen uuden tarinan. Pysähdyin hetkeksi pohtimaan, löytäisinkö sumeanpuoleisista aivoistani jotakin kerrottavaa vai pitäisikö minun ehdottaa asian siirtämistä tuonnemmaksi. Pojan äiti kuitenkin pelasti minut pälkähästä kutsumalla avoimesta ikkunasta tätä kotiin. Jatkoin matkaani kotiovelleeni ja avasin salvan. Lukkoja täällä oli varsin harvassa ovessa, sillä omaisuutta päätyi vääriin käsiin vain harvoin ja silloinkin enimmäkseen tietämättömyydestä. Sisäpuolella, heti ovensuussa oli laatikko, johon postinkantaja tai muut tavarantoimittajat jättivät tuomisen sa kodin asukkaiden poissaollessa. Laatikossa oli lehtinen, jonka poimin käteeni. Mainospostia täällä ei tarvinnut pelätä, sillä tavaran tyrkyttäminen oli tšekäläisille täysin tuntematon käsite, ja jo ajatuksena järjetöntä. Paperi oli todennäköisesti jokin tiedote.

Motoriikkani kaipasi selvästi vielä hiomista, sillä lähtiessäni katse paperissa ottamaan askelta sisään kompastuin kynnykseen ja kaaduin rähmälleni lattialle. Kokemus ei ollut yhtään sen mukavampi kuin kolmiulotteisessakaan maailmassa. Vään-täydyin kontilleni, ja samassa kuulin takaani naisenään:

"Tarvitsetko apua?"

Käänsin päätäni. Puhuja oli naapurissani asuva opiskelija, tai miten ammattiin valmentautujia täällä kutsuttaneenkaan. Olin jo vastaamaisillani kieltävästi ja aikeissa nousta jaloilleni, kun yhtäkkiä maailma alkoi kallistua ympärilläni. Hetken kulluttua makasin lattialla kyljelläni.

Olinko minä onnistunut kaatumaan vielä nelinkontinkin!?

Nainen, nimeltään Seppele — oikeastaan "Koristekasvipunos", mutta "Seppele" kuulostaa ytimekkäämmältä — kumartui ylleni ja olisi ehkä mielellään toistanut kysymyksensä, mutta tarmonpuuskan vallassa kipusin pikavauhtia jaloilleni, ennen kuin ehdin nolata itseäni enempää.

"Anteeksi, jos säikäytin sinut", vastasin. "Pääni taitaa olla hiukan puuduksissa töiden jäljiltä."

"Sattuu sitä minullekin", vastasi Seppele hymyillen hiukan.

"Sitä en kyllä käsitä, miten voin kaatua vielä nelinkontinkin. Se on jo kömpelyyden ennätys."

"Sinä unohdit ottaa tukea. Minäkin olisin kaatunut."

Aivoni pyörähtivät pari kertaa tyhjää yrittäessäni ymmärtää, mitä Sepele oli sanonut.

"Tuota..." jatkoi Sepele epäröiden. "Voinko lainata leipäveistä?"

"Kyllä", vastasin havahtuen. "Tottahan toki. Käyn hake-massa."

Riisuin nauhattomat jalkineeni ja menin keittiöön hake-maan veistä. Veitsi oli yhtä pitkä kuin aiemmin tuntemani leipäveitset, mutta sen toinen poikkimitta oli suuri. Leveän reu-nuksensa suhteen se oli paremminkin suuren lihakirveen kuin veitsen kaltainen. Niin täytyi olla, koska veitsi oli tarkoitettu viipaloimaan kaikkia poikkimittaansa pienempiä leipiä yhdellä alaspäin painuvalla liikkeellä; itseään suurempiin leipiin se puhkaisisi yhdellä liikkeellä vain pitkänomaisen viillon.

"Leipä" oli täällä varsin laaja käsite, sillä se tarkoitti mitä tahansa taikinamaisesta aineesta paistettua syötävää, pulleaa tai litteää kappaletta, ja "leipäveitsi" oli nimestään huolimatta var-sin monikäyttöinen ruoanlaittoväline. Muistelin kuulleen sanaa "leipä" käytetyn lisämääreiden avulla jopa ruokaan liitty-mättömissä asiayhteyksissä.

Enempiä vahinkoja välttääkseni ojensin veitsen Sepeleelle kahva edellä, terän tyvestä kiinni pitäen.

"Katkaisin omani", selitti Sepele lainaustarvettaan. "Köm-pelyyttäni", hän lisäsi arkaillen lausua sanaa kaatumisnäytökse-ni jälkeen.

"Onneksi en ole taipumuksineni aivan yksin", sanoin ja sain hänet hymyilemään hiukan.

"Kiitos. Tuon tämän pian takaisin, kun saan noudetuksi it-selleni uuden oman."

"Ei kiirettä."

Sepele lähti ja suljin oven. Kynnyksen näkeminen palautti mieleeni hänen oudon ilmauksensa "unohdit ottaa tukea".

Hoitoni aikana olin ollut vähän väliä kontillani ja jatkanut kaatumistani siitäkin. Silloin pidin sitä itsestäänselvyyttenä, mutta en enää. En nyt, kun kykenin juoksemaan, hyppimään, ja tekemään kaatumatta piruetteja kaikenlaisissa vaakasunnissa.

Laskeuduin lysähtäen kontilleni jäljitellen kompastumista-ni. Käteni ja polveni olivat olleet harallaan, tukevasti lattiaa

vasten, kuten ne olivat nytkin. Miten minä en silloin ottaisi tukea?

Oivalsin itsestäänselvän vastauksen heti, kun aloin huojua. Kuinka minä en tätä ymmärtänyt? Ruokapöydässäkin oli kahdeksan jalkaa, yksi joka nurkassa. Minulla oli vain neljä raajaa, ja ne olivat allani kaikki samassa kaksiulotteisessa tasossa. Ne olisivat yhtä hyvin voineet olla jonossa peräkkäin. Ei sellaisessa asennossa voi pysyä muuten kuin tasapainoilemalla. Oikea menettely olisi ollut siirtää toista kättä tai jalkaa edes hiukan elo-tyven-suunnassa siten, että kosketuspisteet maahan muodostavat nelitahokkaan. Silloin minulla olisi ollut samanlainen vähimmäistuki kuin kolmijalkaisella jakkaralla minulle tutumassa maailmassa. Pääni oli nopea oppimaan, mutta huomasin, että minun olisi huolehdittava myös selkäytimeni oppimisesta.

Poimin lattialle pudottamani tiedotteen, pienen paperiliuskan, joka oli monistettu käsin kirjoitetusta alkuperäiskappaleesta. Tiedote oli jonkun aloitekykyisen kansalaisen varoitus salakavalasta pintavauriosta maantiellä, jonka vartta olin palannut kotiini. Tietöiden tekijät olivat saaneet oman kappaleensa ja ryhtyisivät työhön tuota pikaa.

Otin asian pienenä pisarana tasoitusta kolmiulotteiselle kompastelijalle.

4

Suurkaupunki pitää itse nähdä. Ainakin minulle tuottaa melkoisia vaikeuksia kuvailla kenellekään toiselle, miltä näyttää, kun useita miljardeja ihmisiä hyörii alueella, jonka läpimita on Helsingin luokkaa.

Minulla oli takanani parituntiselta tuntunut lentomatka pysytysuoraan nousevalla helikopterin ja lentokoneen kaulussiipisellä risteytyksellä. Olin lähtenyt Kertojan ja erään myöhemmin tapaamani miehen, Kertojan ystävän Vahvajalan yllätyksestä heidän mukaansa Monitaidon kaupunkiin. Nyt olimme liikkeellä lainatulla autolla. Porhalsimme pitkin koko korttelin levyistä kulkuväylää, joka oli jaettu ties kuinka moneen kaistataan — täkäläisittäin "linjaan", koska ajorataan merkittiin kulureitin keskiviiva eikä reunoja.

Suorakulmaista ruutukaavaa noudattava katuverkko oli liikennesuunnittelijoiden unelma. Valtava autojen paljous, suurempi kuin kykenin edes arvioimaan, soljui esteettä, missään pysähtelemättä, sillä reunakaistat oli varattu erkanevalle ja liitettävälle liikenteelle, ja sisemmillä kaistoilla sai ajaa kaikessa rauhassa reilullakin nopeudella. Tätäkin tärkeämpää oli, että kolmessa kohtisuorassa tasossa risteilevät leveät väylät eivät missään leikanneet toisiaan, joten ei ollut risteävää liikennettä, jota olisi tarvinnut varoa. Korttelista toiseen oli mahdollista ajaa vauhtia lainkaan hidastamatta. Liikennevaloja ei tarvittu, eikä myöskään suojateitä.

Liikenne oli "oikeanpuoleiseksi orientoitua". Autoja oli ajon aikana mahdollista vierittää sivusuuntaumpyrjän tasossa ajosuuntaa muuttamatta, mutta liikennekäytännöt edellyttivät ajajien pitävän ajoneuvonsa sovitussa vakioasennossa tiehen ja rakennuksiin nähden, sekä korjaavan ne samaan vakioasentoon risteyksessä kääntymisen jälkeen. Harjaantuneet ajajat tekivät korjauksen yhdessä kääntymisliikkeen kanssa.

Myös jalankulkijat ja muu kevyt liikenne oli huomioitu verrattoman runsaskätisesti: katukuilut jakoi keskeltä halki puistikko, joka yhdistyi rakennusten vierustojen jalkakäytäviin kummallakin puolella omaa kortteliaan sivuavan ajorataparin

välitse. Korttelien rajoilla tilaa riitti sekä jalankulkijoille että kadulta toiselle kaartavalle liikenteelle.

Olimme käyneet tapaamassa Vahvajalan vanhempia ja vietäneet tuokion rupatellen ja pikkupurtavaa maistellen kuin mil-lä hyvänsä suomalaisilla päiväkahveilla. Puheenaiheet olivat minulle luonnollisesti vieraita, koska tapasin heidät ensimmäis-tä kertaa, mutta kuuntelin heitä ja heidän perhekuulumisiaan sujuvasti.

Nyt, vieraisilta lähdettyämme Vahvajalka ja Kertoja halusi-vat näyttää minulle, kuinka kaupungissa elettiin. Kerrostalon olin nyt vierailuni yhteydessä jo nähnyt. Kerrostalon asunto ei ollut erikoinen, ja muistutti pitkälti omaani, mutta porraskäytäv-än rakenteesta näki, että se oli suunniteltu huomattavasti suu-remman asukasmäärän käyttöön kuin samankorkuisissa kerros-taloissa kolmiulotteisessa Suomessa. Alakertaan laskeutues-samme näimmekin yllättävän monta muuta porraskäytävässä kulkijaa.

Matkustaessani autolla risteyksissä kääntyminen oli periaat-teessa kyllin yksinkertaista minun hahmottaa, mutta erikoinen kaartoliike sai silti minun pääni vielä pyörälle. Olin hyvilläni, etteivät tehtäväni olleet vaatineet minua ajamaan autoa; ajo-kortteja täällä ei tunnettu ja jopa ajotaidon varmistuttaminen ammattilaisten valvonnassa oli jätetty ajajien omantunnon va-raan. Monella tavoin huima ajomatkamme vei meidät erityisen korkean rakennuksen alle pysäköintitiloihin.

Rakennus, johon olimme tulleet, sisälsi sekä asuntoja että toimistoja. Koska se oli yksi kaupungin korkeimmista, sen ylin osa oli varattu näkötornikäyttöön, vierailijoille, jotka halusivat katsella kaupunkia hyvältä näköalapaikalta.

Torni oli sisältä jokseenkin onnto, lukuunottamatta tukira-kenteita ja rakennuksen käyttäjiä kuljettavaa laitteistoa. Nou-simme huipulle asti, josta löysimme arvaukseni mukaisesti run-saat tilat katsella maisemia, syödä ja viettää aikaa. Runsautta ti-loilta vaadittiinkin, sillä myös kävijöitä oli runsaasti. Suuri osa kävijöistä söi omia eväitään. Tila ei ollut varsinainen ravintola, vaikka ruokaa oli talon puolesta jonkin verran tarjolla myös niille, jotka eivät tuoneet syötävää mukanaan. Koko joukon jat-kuva ruokkiminen olisikin näkemässäni mittakaavassa vaatinut epäkäytännöllisen määrän voimavaroja.

Sama halkaisijan ja tilavuuden suhde, jota olin ällistellyt saatuani asuntoni, kertautui täällä jälleen uudessa muodossa. Tilassa ei ollut täyttä, ja kuitenkin minusta tuntui kuin ihmisiä olisi tungeksinut joka paikassa.

Kun seison kolmiulotteisen maailman tiiviisti pakkautuneessa väkijoukossa, minua koskettaa eri suunnilta viisi tai kuusi ihmistä. Jos seison tiiviissä, mutta sotilaallisen suorassa muodostelmassa, minua koskettaa neljä ihmistä, mutta yletyn helposti koskettamaan neljää muuta viistossa suunnassa. Neliulotteisessa tungoksessa nämä luvut ovat kaksin- tai jopa kolminkertaisia. Metrin kokoisen suorakulmaisen pöydän ääreen saa täällä vaivattomasti istutetuksi jopa 24 ihmistä. Ne samat matematiikan lait, jotka luovat ympäristööni häkellyttävän määrän vapaata tilaa saattavat myös täyttää sen tilan ihmismäärällä, jonka vertaista en ollut koskaan kuvitellut ympärilläni näkeväni. Saatoin jo aistia, kuinka peräkorprien erakko alkoi levottomasti liikahtella sisälläni.

Ikkunoista avautui taivaanrantaan ulottuva kattojen meri. Taivaanranta ei ollut täällä yhtä kaukana kuin Maassa, mutta sen piiriin mahtui kuitenkin melkoinen määrä rakennuksia jo yhtä linjaa pitkin katsoessa, saati sitten kun ne levittäytyivät täyttämään koko kuuteen pääilmansuuntaan avautuvan maiseman. Vahvajalka osoitteli minulle rakennuksia ja maamerkkejä.

"Ovatko nuo kanavia?" kysyi osoittaen kaupunkiin saapuvia vesiväyliä. "Luulin niitä ensin joiksi."

"Siellä on pari luonnollista jokea. Muut ovat kanavia."

"Useimmissa niistä on katto päällä."

"Tämänkokoinen kaupunki tarvitsee runsaasti raakavettä", selitti Vahvajalka. "Ympäristössä on riittävästi vettä, mutta se on hajallaan ja pitää koota tänne kanavaverkon avulla. Katto kanavien päällä suojaa sitä ylimääräisiltä epäpuhtauksilta kaupunkialueella."

"Entä jätevesi?"

"Se hajotetaan kaupungissa kuumuuden avulla. Sen kuljetaminen kaupungin ulkopuolelle ei olisi kovin käytännöllistä."

En nähnyt mistään kohoavan vesihöyryä, vaikka kaupunki hajotti miljardien ihmisten jätevesiä. Prosessin täytyi ilmeisesti tapahtua suljetussa tilassa, mikä olisikin järkevää, sillä veteen sitoutunutta energiamäärää tuskin kukaan haluaisi päästää kar-

kuteille.

"Mistä tulee kaikki se energia, jota kaupunki tarvitsee?"

"Tästä ikkunasta näkyy puoli tusinaa voimalaa. Muualla kaupungilla niitä on vielä paljon lisää."

Kaupunkilaisten puheenparressa "voimala" tarkoittaa pääsääntöisesti laitosta, joka purkaa aineessa esiintyviä toisen asteen viritystiloja. Koska tšekäläisillä atomeilla ei ole ytimiä, täällä ei ole olemassa myöskään ydinenergiaa, mutta toisen asteen viritystilat ovat siinä määrin korkeita, että energiantuotto ei jää paljoakaan jälkeen ydinvoimasta. Energiamuoto on saasteeton ja yleisen käsityksen mukaan myös vaaraton. Voimalat sijaitsevat keskellä kaupunkia kylki kyljessä muun asutuksen kanssa.

"Eikö energiasta tule koskaan pulaa? Minusta on yllättävää, että sitä voi käyttää jopa jäteveden hajotukseen."

"Energiaa on tarjolla yltäkyllin. Se, mikä rajoittaa energian käyttöä on sen tuottama hukkalämpö. Käytetty energia ei katoa minnekään, vaan jää ympäristöön ja aiheuttaa epäsuotuisia vaikutuksia."

Lämpösaaste oli minulle tuttu ongelma tuntemistani suurkaupungeista. Neliulotteiselle taivaalle mahtui haihtumaan runsaasti ylimääräistä lämpöä, mutta en tiennyt, kuinka pitkälle etu riitti tällaisen väkimäärän tarpeisiin.

Kertoja vuorostaan osoitti minulle kaupunkielämän organisointiin liittyviä rakennuksia. Sanon "organisointiin", koska se vastaa minusta paremmin Kertojan käyttämää sanaa kuin "hallinto". Ehdinkin jo ihmetellä, kuinka valtava byrokratian pyramidi tarvittaisiin hallitsemaan miljardikaupunkia, mutta Kertoja selitti minulle, että kaupungilla ei ollut mitään ohjaavaa keskusta, vaan se koostui erityyppisistä alueista, jotka sopeutuivat toisiinsa pienin, ketjureaktiona etenevin muutoksin milloin siellä, milloin täällä. Hänen selityksensä muistutti minua ihmisruumiin soluista, jotka viestivät keskenään sopiakseen, kuinka uutta kudosta muodostetaan.

Laskeutuessamme tornista Vahvajalka ehdotti, että jättäisimme auton tuokioksi pysäköintitiloihin. Hän halusi esitellä minulle kaupungin joukkoliikennettä. Ulos päästyämme lähdimme kävelemään puistikkoa pitkin kohti loitompana sijaitsevaa konserttisalia, jossa pääsisin kuuntelemaan suuren orkeste-

rin musiikkia. Emme kävelleet perille asti, vaan saavuimme liukuhihnan tapaisen kuljettimen luokse ja astuimme sen kyytiin ihmisvirran mukana. Liukuhihna oli hyvin elastinen ja venyi jalkojeni alla pituudeltaan moninkertaiseksi niin, että jouduin siirtelemään jalkojani. Venymisen myötä sen vauhti kasvoi vastaavassa suhteessa, kuten myöskin sillä seisovien ihmisten välinen etäisyys. Vahvajalka muistutti minua siitä, että hallelle levinneiden ihmisten tuli välttää perätysten asettumista, sillä osuuden loppupäässä hihna puristuisi jälleen kokoon ja alkaisi työntää ihmisiä toisiaan kohti. Opasteeksi hihnan käyttäjille se oli jaettu värillisiin vyöhykkeisiin, joilla voi seistä rinnakkain, muttei peräkkäin. Vaikka hihnan nopeus ei ollut aivan autokyydin luokkaa, sen välitön tarjollaolo teki siitä hyvin kätevän ja joutuisan matkaneuvon.

Hihna kulki pitkin keskipuistikkoja ja ylitti välillä risteysalueita, joissa valtaisa autoliikenne virtasi sivuitsemme useaan eri suuntaan. Välillä kuljimme rakennuskompleksien keskitse. Kaupungin äänten paljous sulautui myrskyn pauhuksi, ei korviahuumaavaksi, mutta muuten hyvin vaikuttavaksi. Sen matallimat osat muodostivat jyminän, joka paremminkin tuntui vatsassa ja selkäpiissä kuin tunkeutui korviin.

Hihnaosuuden loppu alkoi lähestyä, ja kuten Vahvajalka oli minua varoittanut, hihna alkoi supistua kokoon ja tiivistää sillä matkustavaa ihmisjoukkoa meitä kohti edestä ja takaa. Astuimme pois hihnalta sen loppupäästä, josta konserttisalille ei ollut enää paljoakaan kävelymatkaa.

Saavuimme konserttisalille, jonka lukuisista sisäänkäynneistä valitsimme lähimmän ja astuimme sisään. Ovimiestä ei ovelta ollut, kuten saatoinkin arvatakin, mutta ovelta eteenpäin salin arkkitehtuuri oli minulle siinä määrin tuttua, että olisin epäilemättä tunnistanut rakennuksen käyttötarkoituksen ilman opastustakin. Salissa oli runsaasti vapaata istumatilaa. Vahvajalka ohjasi meidät sopivaksi arvioimilleen, rinnakkaisille istumapaikoille. Salin etuosassa soittajat valmistelivat soittimiaan esitystä varten minulle hyvin tutunolaisella tavalla. Odottava hiljaisuus laskeutui saliin hyvissä ajoin. Mattimyöhäisiä ei viime hetkillä paikalle juuri tullut, mikä oli minusta salin istuinmäärään nähden merkillepantava suoritus.

Konsertti itse oli... no, omanlainen elämyksensä. En osan-

nut päättää, mihin tyyliisuuntaan minun olisi pitänyt esitystä verrata. Taitaviksi ja ilmaisukykyisiksi saatoin soittajat todeta ilman erityistä asiantuntemustakin, ja musiikin sävelkielikin oli, kuten olin jo aikaisemmin todennut, perustaltaan tuttua. Suuren orkesterin sointi suuressa, tilavuudeltaan jopa ylellisen suuressa salissa oli myös luonnollisesti komeaa. Ehkä harjaantumisen myötä löytäisin aikanani täältäkin omat suosikkini.

Huomioni kiinnittyi siihen, että vain salin keskialueella oli istuimia. Orkesterin edusta oli jätetty tyhjäksi, samoin kuin salin takaosa ja aivan erityisesti sen takanurkat. Vahvajalka kertoi, että suurissa saleissa istuimet sijoitetaan "parhaalle alueelle", kun taas pienissä käytetään hyväksi koko lattia. Kun mietin asiaa, käytäntö alkoi valjeta minulle.

Koska musiikinharrastajia oli kansassa täällä samantapaisessa suhteessa kuin synnyinmaailmassanikin, oli yhdellä soittajalla sama määrä kuulijoita. Tällöin oli luontevinta lisätä salien lukumäärää eikä kokoa. Lämpimiltään pienessä salissa ei kuitenkaan ollut suuren salin akustiikkaa, jolloin suuriakin saleja tarvittiin ainakin muutama.

Jos orkesteri soitti suppeassa ryhmityksessä suuren salin etuosassa, saattoi suoran äänen osuus salin peränurkassa laskea tasolle, jossa akustiikka alkoi jo kadottaa ryhtiään. Siksi oli olemassa "paras alue", johon ryhmiteltiin ne muutamat kymmenet tuhannet istuimet, joita suurten salien etuoikeutetut ja nimikkäät esiintyjät tyypillisesti tarvitsivat kuulijakunnalleen. Mikäli esitys oli niin poikkeuksellisen suosittu, että saliin todella halusivat kaikki sisään mahtuvat puoli miljoonaa kuulijaa, joutui yleisön enemmistö kuuntelemaan esityksen seisaaltaan sillä kohdalla salia, johon onnistui pääsemään.

Matkamme jatkui. Suurkaupunkikierrös ei tietenkään olisi mitään ilman ostoksilla käyntiä; olkoonkin, että rahattomassa taloudessa ei tunnettu alennusrievoja, mainoskampanjoita eikä muitakaan minulle tuttuja kulutuksenlietsontatapoja. Me menimme katsomaan, kuinka tavarat vaihtavat omistajaa suurimmissa ja vilkkaimmissa noutohalleissa, tšekäläisissä mammuttimyymälöissä. Väkeä oli liikkeellä runsaasti, ja tavarankuljetuskärryt ja kantamukset olisivat voineet olla osa minkä tahansa kolmiulotteisen tavaratalon elämää. Erojakin oli: valaistus oli vaatimattomammin järjestetty ja huonekorkeus mata-

lampi kuin tuntemissani jättiläismyymälöissä, koska asiakkaita ei yritetty viihdyttää sisustuksella enempää kuin tavarannoudossa oli nähty tarpeelliseksi. Kaikkein teknisimpiä laitteita toimittavalla osastolla näin sitten yhden niistä ihmeistä, joita olin maalaisena tullut kaupunkiin töllestelemään, nimittäin räätälöidyt koneet. Hyllystä saatava tavara ei ollut juuri sen erikoisempaa kuin haja-asutusalueella; sitä oli vain enemmän. Sen sijaan peräseinustalla oli pöytä, jolle työntekijät kantoivat koneita, jotka oli rakennettu yksitellen asiakkaiden tarpeisiin. Rahallisessa taloudessa koneet olisivat epäilemättä olleet kalliita. En osannut arvata, mitä ehtoja asiakkaiden oli täällä täytettävä, jotta he voisivat tilata mieleisensä erikoislaitteen.

Menimme syömään. Vuorokaudettomassa ajassa eläessäni en kyennyt nimeämään aterialaamiaiseksi enkä illalliseksi; itselleni se saattoi olla myöhäinen lounas tai varhainen päivällinen, jos laskentaperusteena on ajattelutoimintani viimeisin oleellinen vilkastuminen. Me astuimme sisään pilvenpiirtäjän alakerrassa sijaitsevaan tilaan, joka näytti enemmän ravintolalta kuin mikään täällä tähän asti näkemäni ruokailutila. Asiakkailta odotettiin, kuten tavallista, enemmän itsepalveluvalmiutta kuin kolmiulotteisissa ravintoloissa, joten voisin yhtä hyvin käyttää tilasta sanaa "ruokala". Ruoka, jonka tiskiltä hiukan myöhemmin noudimme, oli ammattitaitoisesti ja huolellisesti valmistettua, silmännähdessä kutsumuksen eikä palkan voimalla tehtyä.

Kourulautaselle aseteltu annokseni sisälsi tyypillisen esimerkin ruoka-aineksista, joita minun oli hankala luokitella menneen maailman kokemusteni pohjalta. Olin kysynyt aikoinani Kiharalta, söivätkö tšekäläiset koskaan lihaa; sanan "liha" ilmaisemiseksi käytin yleisnimitystä, joka kuvasi ihmisen ja eläimen lihaksia. Kihara ja muut huoneessaolijat olivat katsooneet minua hämillään, ja hetken kuluttua Kihara oli antanut minulle oudoksunnan hidastaman kieltävän vastauksen. Kuitenkin ruoka, jota olimme yhdessä syöneet, oli minusta aivan selvää lihaa, ja minulle oli kerrottu, että minun oli hyvä syödä sitä, koska se oli omien lihasteni kaltaista. Myöhemmin opin, että syömäni "liha" oli erään liikkuvan kasvin hedelmä, joka irtautui itsestään, kun kasvin kudokset uusiutuivat. Kasvi käytti rakenteeltaan monimutkaista hedelmää ennen sen kypsymistä

tarttumiseen ja ravinnonottoon, ja sen kypsänä pudottaessaan myös lisääntymiseen. Hedelmän liikkuvat osat olivat lihaksen kaltaisia ja hyödynsivät toiminnassaan myös eläinlihas-ten kemialla, jolloin ei ollut outoa, että ne myös maistuivat lihalla. Pitkään asiaa pohdittuani minun oli todettava, etten kyennyt päättämään, oliko syömäni ruoka lihaa vai ei. Nyt tämä sama luonnon erikoisuus oli jälleen lautasellani, mausteisessa kastikkeessa, vierelläni varmaankin kiistattomasti kasvisperäisiä siemenkakuja sekä lehtiä.

Astuttuani uuteen makujen ja tuoksujen maailmaan minun oli luotava uudet mielleyhtymät niiden ja ympäröivän maailman välille. Liha tuntui suussani samalla tavalla sitkeän kuituiselta kuin kolmiulotteinenkin liha, ja sen maku oli pyöreähkö, käyttäkseni tuttua synesteettistä vertauskuvaa. Maku oli yksinkertaisempi kuin vaikkapa sianlihan, ja jollakin tavoin vaalea. En osaa selittää, mistä olin saanut jälkimmäisen mielleyhtymän. Se ei erottunut kasvikkunnasta yhtä jyrkästi kuin sianliha, mutta oliko toisaalta sianlihankaan ero moni-ilmeisestä kasvikkunnasta muuta kuin mielessäni sopimani ajatustapa?

Makuaistini tunnisti kuusi makean tai happaman kaltaista perusmakua. Jotkut niistä houkuttelivat syömään enemmän kuin toiset, toisista nauttiminen taas vaati harjaantumista. Yritin nimetä makuja aiempien elämysteni pohjalta, mutta en onnistunut muodostamaan luontevia pareja. Täällä ei syöty varsinaisia jälkiruokia, vaikka pääruoka saatettiinkin nauttia joskus kahdessa erässä, ja siten en myöskään onnistunut nimeämään makujen joukosta mitään "makeaa", joka olisi ollut jälkiruoan leimallinen ominaisuus. Makeisia ei tunnettu, välipalanaposteltavat kyllä.

Aterimia käytettiin, ja niitä oli useampaa eri lajia kuin minulle tutut haarukat ja veitset. Geometriset syyt vaativat nelikulotteisille aterimille tiettyjä erityispiirteitä: riviin asetettujen piikkien muodostama haarukka ei olisi tukenut suupalaa riittävästi samoista syistä kuin neljän raajani muodostama konttausasento ei ollut riittänyt pitämään minua pystyssä. Huomasin hilpeydekseni, että itämaiset riisipuikot sen sijaan olisivat toimineet täälläkin, tosin sillä varauksella, että niiden käyttö olisi ollut minulle täällä vielä paljon haastavampaa kuin aasialaisissa ravintoloissa.

Istuimme seurustelukokoon suunnitellussa kymmenen hengen pöydässä, jonka jaoimme kolmen muun, täysin vieraan aterioijan kanssa. Vahvajalka ja Kertoja kuitenkin rupattelivat näidenkin kanssa, eivätkä kummatkaan osapuolet näyttäneet vaivautuvan siitä, että olivat ensimmäistä kertaa toistensa keskustelukumppaneina. Minä kuuntelin keskustelua sivusta tarkaten käsitteitä, joita en vielä tuntenut, ja joista voisin jälkeinpäin kysyä kumppaneiltani.

Lopulta tuli sitten aika lähteä takaisin kohti kotia. Kylläisinä ja kaupungin hyörinää nähneinä, minä jopa hiukan puuduksissa siitä, kävimme palauttamassa auton ja jatkoimme matkaamme kohti läheistä lentoasemaa, pysäköintialueen kokoista aukiota kaupungin reunamalla. Koska alukset nousivat paikoiltaan, kiitoteitä ei tarvittu, ja avarassa neliluotteisessa ilmatilassa lennonjohdoksikin riitti pieni opastamohuone lentoasemarakennuksen päädyssä.

Paluumatkalla kirjasin kokemuksiani päiväkirjaan, taustakalvolla vahvistamalleni arkille, jota kannoin mukana. Olin aloittanut päiväkirjani lyhyin, suomenkielisin merkinnöin ja sittemmin kieltä harjoittaakseni myös paikallisella kielellä, mutta alettua kertoa tarinoita lapsille olivat päiväkirjamerkin­tänikin muuttuneet yhä tarinanomaisemmiksi. Lopulta olin jopa kirjoittanut päiväkirjani alkuosankin uudelleen, kaksikielisesti. Se oli kuin kertomus minusta, asettumisestani vieraaseen maahan, kaukaa saapuneen muukalaisen päiväkirja.

Matkan aikana minua alkoi hiukan torkuttaa, ja vaivuin siihen piirteettömään utuun, jonka keskellä aivoni tavallisesti lepäsivät. Istuin istuimellani suorassa ja silmät auki. Jos joku olisi tullut puhuttelemaan minua, olisin vastannut, hitaan oloisesti, lyhytsanaisesti ja pinnallisesti, mutta todennäköisesti mielekkäästi. Puhuttelija olisi kuullut heti ensi sanoista, että aivoni olivat levolla, ja hän olisi luopunut kohteliaasti enemmistä puhutteluyrityksistä. Tarpeen tullen hän olisi voinut pyytää minua heräämäänkin, ja olisin havahtunut hetkeksi teräväpäiseen ja selkeästi läsnäolevaan tilaan, ja tarpeen mentyä ohi vaipunut takaisin utuun.

Se, joka katselee matkalentokorkeudesta ulos ikkunasta, saattaa nähdä yhdellä silmäyksellä miljoonia kuutiokilometrejä maa-alaa, jota pilvetkään harvoin sumentavat. Ja jokaiseen

kuutiokilometriin sisältyy tuhat kuutiollista hehtaaria tai miljardi kuutiometriä. Yksityiskohtiin uppoutuvalta lentomatkestajalta maisema voi helposti jäädä taakse, ennen kuin kaikki nähtävä siitä on ehditty nähdä.

Ero suurkaupungin ja haja-asutuksen välillä oli ollut säpsähdyttävän suuri. Olin melkeinpä helpottunut päästessäni takaisin kotini rauhaan ja hiljaisuuteen, ja Suomessa minä sentään kutsuin itseäni pääkaupunkilaiseksi! Ehkäpä minä sitten ajan myötä tottuisin. Vahvajalka ja Kertojakin olivat tottuneet, ja aivoni olivat luullakseni samantyyppiset kuin heidänkin.

Kun koville ottaa, niin kyllä kalakin kävelee.

"Muistakaa pysyä maailman sisällä!" muistutin tasapainoil-
len eteneviä lapsia.

Olin piirtänyt pihahietikon poikki koko sen pituudelta kaksi
viivoitettua pinnaketta. Niiden väliin jäi railo, joka oli juuri ja
juuri kyllin leveä seistä kahdella rinnakkaisella jalkaterällä.
Railo, jossa lapset leikkivät, oli kolmiulotteinen maailma, tai
ainakin paras jäljitelmä, jonka kykenin sellaisesta heitä varten
luomaan. Siellä he liikkuvat varoen, peräkkäin tai rinnakkain,
mutta rinnakkain vain yhdessä sivusuunnassa; toisen olin rajan-
nut pois.

"Siinä on aita", sanoin lasten saapuessa pienoismaailman
poikki ketjuttamieni kuivien oksien ja muiden kasvinosien
luokse.

"Aivan kapea", sanoi etummaisena seisova poika.

"Ja kuitenkin se tukkii teidän tienne", huomautin. "Pääsette-
kö siitä yli?"

"Kaivetaan tunneli", ehdotti toinen.

"Kyllä tästä pääsee", vastasi poika ja hyppäsi. Muut
seurasivat esimerkkiä.

Voitto oli vain hetkellinen, sillä oksa-aitaa seurasi alue, jos-
ta olin lakaissut kaiken hiekan ja pölyn pois. Jäljellä oli vain
tummempaa pohjamaata.

"Tässä on joki", selitin. "Se on liian syvä kahlata ja liian
nopea uida."

"Mennään ohi", kuului joukon takaa.

"Ei tästä pääse", vastasi etummainen poika ja osoitti joen
sivustoja, jotka ulottuivat reunamerkkeihini asti. "Varjomaassa
joen ohi ei voi kulkea."

"Kaivetaanko nyt tunneli?" ehdotti toinen jälleen.

"Jos siinä olisi saari, niin voisi hypätä", ehdotti pikkutyttö.

Joukon vanhimman pojan silmät kirkastuivat.

"Meillä pitää olla silta", hän sanoi.

"Hienoa!" vastasin, kun vikkelimät lapset olivat jo kisko-
massa aitaoksiani "joelle".

"Minä olen käynyt kerran saarella", selitti poika. "Sinne

mentiin siltaa pitkin."

"Ja Varjomaassa myös joen yli mennään yleensä siltaa pitkin", minä sanoin.

Kun oksat oli nostettu joen päälle, lapset alkoivat tasapainoilla niitä pitkin vastarannalle.

"Onneksi ehditte ajoissa, sillä aurinko alkaa laskea, ja kohta tulee pimeää", minä sanoin ja vedin selkäni takaa esiin paperiarkin, jolle olin taiteillut kirkasvärisen pyörylän. Mieluiten olisin käyttänyt kannettavaa valaisinta, mutta en sellaista tähän tarpeeseen löytänyt. Toisaalta en tiedä, olisiko se kirkkaassa taivaanvalossa kovin vakuuttavalta näyttäneytään.

"Taivaalla on lamppu!" nauroi pikkutyttö auringonkuvaani.

He tiesivät, mistä puhuin, sillä olin kerran onnistunut lainaamaan työvalaisimen, ja näyttänyt heille hämäräksi pimenetyssä huoneessa, miltä näyttää, kun kaikki valo tulee yhdestä, taivaankannella liikkuvasta pisteestä. Lapset olivat toki nähneet työvalaisimia käytössä ennenkin, mutta tuskin milloinkaan jäljittelemässä taivaalla liikkuvaa valonlähdettä. Esitys oli selvästikin jäänyt heidän mieleensä.

"Omaperäinen leikki!" nauroi maailmamme sivustalle astellut pikkutyttö äiti huvittuneena. "Oletko keksinyt sen itse?"

"Luullakseni", vastasin. "Minulle tämä leikki on toinen luonto."

Tytön isäkin saapui paikalle vähän matkaa puolisonsa jäljessä.

"Tuosta voi olla hyötyä lapsille myöhemmin, kun he alkavat perehtyä matematiikkaan", isä tuumaili.

"Miten mukavaa, että leikit heidän kanssaan!" sanoi äiti.

"Hauskaa tämä oli minustakin", minä vastasin.

"Minä muutuin varjoksi!" julisti pikkutyttö astuessaan pois pinnakkeiden välistä.

"Tuo leikki toi mieleeni nuoruuteni tasapainoiluleikin", sanoi isä. "Me seisomme viivalla yhdellä jalalla."

"Varjomaassa seistään kahdella jalalla", huomautti joukkoa johtanut poika.

"Mutta siellä voi pyöriä vain puoliksi", lisäsi toinen.

"Varjomaa pyörii itsekin vain puoliksi", jatkoi ensimmäinen.

"Pyörähtäisikö meidän poikamme nyt syömään?" ehdotti

äiti.

"Ensi kerralla sitten lisää", minä lupasin vanhempiensa mukana kuuliaisesti poistuvalla pojalle ja muille lapsille.

Olin ehtinyt tutustua jo hiukan lasten vanhempiinkin, kun olimme kerran samoihin aikoihin koolla pihamaalla aikaa vietämässä. Minä olin tehnyt neliulotteisen version korttipakasta ja opetin heitä pelaamaan pokeria. He omaksuivat pelin matematiikan nopeasti. Naiset oivalsivat myös, että vastustajien näkymättömissä olevat kortit saattoi päätellä näiden kasvojenilmeestä, ja vaikka kuvittelin olevani joukon ilmeettömin, jokin lihas neliulotteisissa kasvoissani kavalsi heille aina mielenliikkeen. Rahojen virkaa toimittaneet pikkukivet loppuivat minulta ensimmäiseksi. Kerroin heille bluffaamisestakin, vaikka minusta olikin jollakin tavoin sääli turmella elämäni ensimmäistä viattomin ottein pelattavaa pokerierää.

Shakkiakin he kokeilivat. Harkitsin tekevänä laudasta kolmiulotteisen, mutta epäilen, että pelistä olisi tullut liian raskas pelata loppuun asti, ja kuninkaan saaminen mattiin olisi vaatinut hyvin huolella suunnitellut säännöt. Esittelin heille lopulta perinteisen, kaksiulotteisen laudan, jota he nimittivät toistuvasti "suikaleeksi" tai "säleeksi" sen ruipelomaisen olemuksen johdosta.

En tiedä, kuinka hyvin rakennuksen asukkaat olivat perillä alkuperästäni. Ehkä ainakin jotkut pitivät minua outona. Leikit ja pelit, joita heille esittelin, saattoivat vain lisätä vaikutelmaa, mutta ehkä ne samalla myös tekivät siitä myönteisemmän.

Pihaleikkejä miettiessäni äkkäsin, että talon lähettyvillä oli suurehko puu, jonka oksien alla oli parahultaisesti tilaa keinulle. Kävin joutoaikanani hankkimassa valmistusaineiksi nuoraa ja rakennuslevyä. Kävin leikkaamassa levystä sopivia kappaleita, jotka niputin keinun istuimeksi. Työkalut tehtävään lainasi läheinen työpaja.

Yllätyksekseni huomasin, että nuorat kieltäytyivät pysymästä oksassa. Solmuni eivät joko pysyneet koossa lainkaan tai irtosivat kevyestä sivusuuntaisesta nykäisystä. Kun sain tehdyksi jonkinlaisen kannatinsilmukan, se lipesi alas oksasta. Kauniiksi lopuksi putosin puusta vielä itsekin, kun yritin tukeutua oksaan pelkän kyynärtaipeeni varassa.

Vasta maassa nuoraa tutkiessani ymmärsin, että vika ei ol-

lut nuorassa, vaan tyhjässä tilassa nuoran ympärillä. Tässä maailmassa solmuja ei voinut sitoa samoin ehdoin kuin kolmiulotteisessa maailmassa; niille jäi liikaa suuntia ja tapoja purkautua. Erityisen alttiita purkautumaan olivat pyöreästä nuorasta tekemäni solmut. Yhteen poikkisuuntaan leveä nauha toimi paremmin. Muistikuvani toisten tavoista käyttää nuoraa muistutti minua siitä, että täällä tehtiin solmuja vain vähän ja pakotavista syistä. Tavallisesti nuorat kiinnitettiin erilaisin pintein.

Kävin noutamassa nuorien korvikkeeksi lujaa tekstiilinauhaa, jota oli saatavilla eri leveyksin ja paksuuksin. Palasin puun luokse ja kiinnitin kaksi kämmenenlevyistä nauhaa sen oksaan pinteiden avulla. Oksan poikkimuodon ympärille kääriytyvä nauha tuntui sitä tempoessani hyvin luotettavalta. Kun vielä kiersin nauhojen alemmat osat nuoran kaltaisiksi ja sain istuimen kiinnitetyksi nauhoihin, oli klassinen pihakeinu valmis. Istuin laudalle ja palasin omaan lapsuuteeni. Otin vauhtia. Keinu toimi moitteettomasti.

Sitten keinun liikkeeseen alkoi syntyä hiukan toispuolisuutta. Oliko vauhdinottoni epätarkkaa vai nauhat liian eripituiset? Tein korjausliikkeen. Lopputulos ei kuitenkaan ollut aivan sitä, mihin pyrin. Istuinlauta alkoi kiertyä vaakatasossa. Yritin saada sen takaisin hallintaani sivuttaisella liikkeellä, jolloin laudan kumpikin pää alkoi piirtää omaa vyyhtiviivaansa. Annoin keinun vauhdin vähitellen hiljetä ja kamppailin esiin pyrkivää merisairautta vastaan. Lopulta pääsin nousemaan pois keinusta ja läksyni oppineena lisäsin sen takaosaan kolmannen nauhan. Keinun liike ei ollut enää yhtä puhdaslinjaista kuin alussa, mutta ainakin se pysyi nyt paremmin käyttäjänsä hallinnassa.

Sepele oli tullut paikalle touhuiluani seuraamaan.

"Mikä tuo on?" hän kysyi ihmeissään.

"Keinu", minä vastasin. "Kyllähän lapset harrastavat keinumista."

"Siinä on kolme kannatinta."

"Ja istuin", minä lisäsin. "Tällaisella minä olen tottunut keinumiaan."

"Eikö yhden nauhan keinu olisi helpompi tehdä? Siihenkin saa istuimen. Se voisi olla helpompi hallittavakin."

"Kyllä voisi", tuumailin. "Olen minä sellaisillakin keinunut. Niissä ei vain ole samaa tunnelmaa."

Seppele katseli keinuani hämillään kuulemastaan.

"Millaista tunnelmaa?" hän kysyi.

"Sitä on vaikea selittää. Se on lapsuusmuisto, muisto keinuista, jotka toimivat toisin."

"Missä asuit lapsuudessasi?"

Minä huoahdin hiukan.

"Minä olen varjokuva", vastasin. "Varjomaan kansalainen."

Seppelettä hymyilytti.

"Minä luulin, että sanot noin vain lapsille."

"Minä astuin tähän elämään vasta äskettäin", selitin. "Vain vähän ennen kuin muutin tänne, olin hoidettavana menetettyäni kaikki kykyi, joita elämässäni tarvitsen. Hoitajieni ansiosta toivuin. Mutta sitä edeltävältä ajalta kaikki minun muistoni ovat täysin erilaisesta maailmasta kuin tämä."

"Erilaisesta?"

"Minä olin litteä kuin varjo, joka elää osana seinäpintaa, muuta kokematta. Minun maailmassani oli vain kolme ulottuvuutta."

"Tunsitko olevasi sidoksissa johonkin, joka... ?"

"Kolme *aineellista* ulottuvuutta", keskeytin. "Minun maailmassani ei ollut lainkaan elon- eikä tyvenenpuoleisia sivuja. Oli vain oikea ja vasen. Keinussa oli kaksi nuoraa, pöydässä neljä jalkaa ja kädessä viisi sormeä."

Seppele katseli minua kykenemättä hetkeen sanomaan sanaakaan.

"Niin minä muistan eläneeni", lisäsin. "Enkä sano tätä kiusatakseni tai pelottaakseni sinua."

"Minä en käsitä, miten varjona voi elää, mutta jos sanot niin, en väitä vastaan."

"Sinun ei tarvitse varoa tunteitani. Minun opettajani on jo kertonut minulle, että varjojen maailma on mahdottomuus. Siellä ei voi olla ainetta eikä elämää."

"Mutta sinulla on sieltä muistoja."

"Minä voisin kertoa sinulle joka kerran töistä palattuani menneestä elämästäni, pienimpiä yksityiskohtia myöten. Voisin jatkaa tarinoitani kerta kerran jälkeen kunnes naapuriemme lapset olisivat kasvaneet aikuisiksi, ja kerrottavaa riittäisi aina vain lisää. Itseni lisäksi voisin kertoa ystävistäni, kansastani, taivaankappaleestani, jopa maailmankaikkeudesta sen ympäril-

lä. Voisin puhua sinulle maailmani monimuotoisuudesta ja sen oudoista luonnonlaeista, ja jos tekisit kaikesta kertomastani muistiinpanoja ja veisit ne sitten asiantuntijoiden tutkittaviksi, he eivät löytäisi niistä yhtäkään ristiriitaa. Voisiko vamma tai sairaus antaa minulle kaiken sen?"

Seppeleen ehdinkoa lisäsi epäilemättä vielä se, että valemuistojen kaltaiset mielenhäiriöt olivat harvinaisia hyvämuistisen kansan keskuudessa. Mikäli puheeni olivat järkyttäneet häntä, hän ei ainakaan antanut sen näkyä ulospäin.

"Sinun nimesi ja menneisyytesi on minulle se, minkä sinä kerrot", lupasi Seppelä. "Mutta nyt sinä olet paljon enemmän kuin varjo."

"Teille minä olen nyt enemmän. Itse pidin itseäni ennen täytenä aineellisenä olentona, ja varjot olivat kaksiuolotteisia. Neljä ulottuvuutta oli minulle jotakin käsittämätöntä ja yliluonnollista. Nyt olen täällä ja neljä ulottuvuutta on minulle osa arkea, osittain erilaista kuin entinen arkeni ja välillä edelleen yllättävää, mutta jo tutuksi käyvää. Näen, että kolmiulotteinen varjo seinällä on nyt litteä, mutta se herättää minussa muistoja entisestä maailmasta, joka kieltäytyy litistymästä mielessäni, vaikka se litistyi silmissäni."

Ellen haluaisi olla Varjo, voisin tietysti kertoa heille, että raamatullisen kaimani Jaakobin nimi tarkoittaa kantapäähän tarttujaa tai perässä tulevaa, mutta se vaatisi hiukan lisää selitystyötä, kun kuulijat olivat tottuneet alkuperältään ilmeisempiin nimiin.

"Kun seuraavan kerran kerrot lapsille Varjomaasta, saanko minäkin liittyä kuulijakuntaan?" pyysi Seppelä.

"Tottahan toki", vastasin. "Olet tervetullut koska tahansa."

"Kiitoksia!" vastasi Seppelä ja lähti jatkamaan matkaansa. "Kokeile yhden nauhan keinua. Se on helppo ja hauska."

"Selvä!" vastasin ja virnistin itsekseni Seppeleen tahattomalle viittaukselle tunnettuun suomalaiseen keinuaiheiseen runoon.

Saamani neuvon mukaisesti jätin jälkeeni paikalle kaksi oksaan ripustettua nauhaa, yhden kummallekin puolelle puuta. Lisäisin niihin myöhemmin jonkinlaiset istuinlevyt. Näky toi mieleeni joskus näkemäni pilakuvan, jossa joku yksityiskohtiin hukuttautunut suunnittelija oli sitonut pihakeinun nuorat puun

vastakkaisille puolille. Sopivalla, kannatinoksiin nähden kohtisuoralla sivuttaissysäyksellä keino olisi toiminut täällä, soikeaa rataa rungon ympäri keinuen.

Töiden ja ulkona oleskelun jälkeen sattui toisinaan, että aivoni kaipasivat lepoa mutta ruumiillani oli vielä voimia jäljellä. Yritin harjoittaa itseäni tšekäläisiin elämäntapoihin ja opettelin aluksi siivoamaan aivojeni nukkuessa. Siivoustyöni oli äärimmäisen yksinkertaista: pääasiassa konttailin lattialla riepu kädessä ja ymmärsin juuri ja juuri kääntyä, ennen kuin seinä tuli vastaan tai törmäsin pöytään. Olin kuin satunnaisesti huoneessa risteilevä vanhan ajan siivousrobotti. Välillä havahtui hiukan, jos rievun huuhtelu oli liian vaikeaa poissaoleville aivoilleni, jos kaaduin taitamattomasti kontatessani, tai jos hairahduin paikkaan, joka katkaisi työrytmieni. Leponi ei ehkä ollut yhtä ehyttä kuin syntyperäisillä asukkailla, mutta uskoin tottuvani käytäntöön ajan myötä. Siivouksesta yli jäävän lepoajan saatoin sitten vain maata paikoillani.

Erään lepoaikani loppupuolella satoi. Kun virisin töihinläh- töön, sade oli jo ohi ja maa märkä. Sateen aiheuttanut sumu ei vielä ollut hälvennyt vaan verhosi ympäristöä. Näkyvyyttä oli muutamia kymmeniä metrejä. Sumu oli hohtavan valkoista tai- vaanvalon valaistessa sitä yläpuolelta. Korkealla liikkuvia pil- viä täällä näki vain harvoin, sillä lämmön ja kosteuden liikkeet ilmakehässä noudattivat eri lakeja kuin synnyinmaailmassani. Sääilmiöt olivat melko paikallisia; kotini ympärille satanut vesi oli luultavasti peräisin lähimmästä suuresta vesistöstä. Varsinaisia myrskyjä en ollut täällä kokenut, mutta paikalliset, ly- hytaikaiset pyörretuulet saattoivat olla varsin navakoitakin. Ukkosia ei ollut, koska ei ollut ilmakehässä siirtyviä sähköva- rauksia.

Yksi sävähdyttävimmistä sääilmiöistä oli harvinainen su- mupilvikeräymä, jota tšekäläiset kutsuivat sadekeoksi. Se alkoi samanlaisena sumusateena kuin tämä, joka kasteli kotini ympä- ristön, mutta mikäli sadealueen lämpötila laski ja ilma sisälsi suuren määrän vettä, jäähtyminen saattoi laukaista paksun sa- depilven nopean muodostumisen. Pilviröykkiön alla oli hyvin hämärää ja vettä satoi kaatamalla. Tumman, sateisen hämärän poikkeuksellinen ja erikoislaatuinen tunnelma innosti taiteili- joita ikuistamaan tapahtuman. Toinen, taiteellisesti vielä innos-

tavampi tapahtuma saattoi seurata sateen jälkeen, kun pilvi alkoi siirtyä tai hajaantua ja toisinaan laski alleen taivaanvaloa kapeasta kanavasta. Tällöin pilven alla vallitseva valaistus pitkine varjoineen oli varsin samantapainen kuin Maassa auringon paistaessa pilven aukosta sisään.

Märkä metsikkö ei tässäkään maailmassa juuri houkuttellut minua kulkemaan lävitseen, mutta selvisin työpaikalleni itseäni mainittavasti kastelematta. Kotonani oli joitakin Kätevän ja Kiharän toimittamia sadevarusteita, mutta tästä matkasta selvisin niitä käyttämättä. Metsikössä näin jälleen uusia, sadesäällä liikkeelle lähteviä pikkueläimiä.

Toimistolla olivat paikalla Nauha, Kaari, sekä molemmat asiakasvastaavamme Hele ja Virkeä. Minun työtehtävänäni olisi tällä kerralla tarkastaa Kaaren tekemät vesijohtotyömaan laskelmat; ristiintarkastukset olivat tavallinen käytäntö kriittisten laskelmien yhteydessä. Virkeä veisi tulokset asiakkaalle ennen omaa kotiinlähtöään.

Kaari ja Nauha olivat juuri puhumassa johdotustyöstä, kun saavuini paikalle. Huomenta en voinut heille toivottaa, koska taivaankappale ei meille sellaisia tarjonnut, mutta ainakin kysyin, olivatko he levänneet hyvin. Kuulemma olivat. Kaari palasi muiden töidensä ääreen. Hänen tarkastuksen tarvitsevat laskelmansa olivat arkilla Nauhan kädessä.

Nauhan kääntynyt minua kohti hänen elonpuolensa oli oikean käteni puolella. Hän käänsi sivusuuntiaan neljänneskieroksen, kuten kasvotuksin käytäessä sellaisessa tapauksessa yleensä tapahtui. Panin merkille, että hänen arkkia pitelevä oikea kätensä päättyi vasemman käteni puolelle, eikä lähempänä olleen oikean puolelle. Ottaessani arkkia vastaan en malttanut olla kysymättä kääntymistapahtumasta.

"Miten valitset sen, mille puolelle kääntynyt?" kysyin häneltä. Kysymykseni paljasti jälleen kerran tietämättömyyteni ihmisenä elämisen ensimmäisistä alkeista. Taustaani tunteva Nauha ei kuitenkaan yllätynyt kysymyksestäni.

"Se tapahtuu itsestään", vastasi Nauha. "En minä ajatellut kääntymissuuntaani."

"Kuulin kuitenkin väitettävän, että suunnilla olisi jotakin eroa."

"Sanotaan, että samankätiseen kohtaamiseen liitetään yhtei-

syiden ajatuksia", tuumaili Nauha. "Se, että käännysin sinua kohti ristikäteisesti, johtui luultavasti vain siitä, että meillä oli siten luontevammin tilaa ojentaa kätemme ja siirtää paperi sinulle. Jos sen sijaan olisimme tuon koneen ääressä..."

Nauhan pienestä päänyökkäyksestä siirryimme puolitoista askelta lattian poikki toisen pöydän ääreen.

"... ja jos jostakin syystä haluaisimme käyttää sitä yhdessä, olisimme kääntyneet siten, että oikeat kätemme olisivat koneen puolella."

Nauha, joka oli tullut vasen käsi edellä koneen luokse, käänsi nyt sivusuuntiansa puoli kierrosta. Minä katselin, kuinka hänen kasvonsa kääntyivät ympäri, vasen puoli oikealle ja oikea vasemmalle, pysytellen koko ajan minua kohti suuntautu-neina. Nyt hänen oikea kätensä oli siirtynyt laitteen vierelle vasemman tilalle, ja me olisimme voineet käsitellä yhdessä laitetta oikeilla käsillämme kasvokkain seistessämme.

"Rakastavaiset päätyvät useimmiten samankätiseen asentoon asettuessaan kasvokkain", Nauha jatkoi. "Sekin tapahtuu pitkälti itsestään. Kohtaamisasennosta ei tarvitse kantaa huolta. Ihmisen puoliskot ovat melko samanlaiset, ja kohtaamistavat vaihtelevat samoissakin tilanteissa. Asentoa ei tarvitse korjata, ellei se tunnu epäluontevalta. Jos minä sen sijaan seisaisin kanssasi kasvotusten elon- tai tyvenenpuoli sinun oikeasi puolella, se olisi epäluontevaa ja aiheuttaisi tarvetta kääntyä, vaikka ei haittaisikaan keskustelua."

Nauhan niin sanottua minusta tuntuikin, että eteeni asettu-neet ihmiset usein korjasivat asentoaan. Ehkä minä tein niin itsekin, vaikka minulla ei ollut asiasta tietoista mielikuvaa. Istuessani Nauhan selityksen jälkeen työpaikallani mielessäni elivät paitsi hänen sanansa, myös hänen pyörähtävät silmänrä-päyksensä, jotka saattoivat helposti varastaa huomioni pää-asiasta, ellen pitänyt varaani.

Kaaren työt olivat helppoja tarkistaa. Hänen esitystapansa oli selkeä ja nopea lukea, eikä hänen laskelmistaan juurikaan voinut löytää virheitä. Pian saatoinkin palauttaa tutkimani pa-perin hänelle tarkastusmerkinnällä varustettuna.

"Ei virheitä", sanoin hänelle vakiolauseeni.

"Kiitos", vastasi Kaari samalla tottuneisuudella ja otti pape-rin vastaan. Hän antoi sen saman tien edelleen Virkeälle, nuo-

rehkolle miehelle, joka vastasi asiakassuhteistamme yhdessä Heleen kanssa.

"Saat tästä uuden työn", sanoi Virkeä minulle ja antoi käteeni toisen paperin. Paperilla oli kuvattuna kärryjen pyöräparia muistuttava koneenosa.

"Mikä tämä on?" kysyin, lähinnä nopeuttaakseni tehtävän selviämistä.

"Se on konetehtaan asemointilavetista. Ontto akseli pitäisi mitoittaa annettuja kuormituksia varten."

Palasin paikalleni tutkimaan piirustusta. Paperille alustavasti kuvattu laite oli ilmeisesti Virkeän mainitseman lavetin alla oleva osa, joka liikkuteli ja pyöritteli päällään olevaa alustaa sinne tänne. Sen vierellä oli taulukoita ja kaavioita, jotka kuvailivat, mitä kaikkea laitteen tulisi kestää. Itse mitoitustehtävä ei näyttänyt vaikealta; se olisi voinut sopia vaikkapa kouluun harjoitustehtäväksi. Erilaiset väsymismarginaalit vaativat kuitenkin hiukan ammatillisempaa huomiointia. Onneksi minua oli jo aiemmin opastettu tšekäläisessä materiaalitekniikassa.

Akselin käsite poikkeaa neliulotteisessa maailmassa hiukan kolmiulotteisesta. Minulle tutut akselit olivat lieriömäisiä osia, jotka pyörivät pituussuuntansa ympäri, tai kuten olin täällä oppinut pyörimisen oikeammin ymmärtämään, poikittaista tasoa pitkin. Tasossa oli vain kaksi ulottuvuutta, joten neliulotteisessa maailmassa se jätti vapaaksi kaksi muuta ulottuvuutta. Siksi akselin, tarkemmin sanottuna laaka-akselin, ei tarvinnut olla tanko, vaan se saattoi olla myös kaksikulotteinen levy, jonka reunaan oli mahdollista kiinnittää pitkulainen pyörä, joka pyöri yhdessä, akselin määräämässä tasossa. Laaka-akselin lisäksi oli olemassa toinen lieriömäinen muoto, jonka poikkileikkaus oli kolmiulotteinen pallo, ja tästä saatavaa akselia kutsuttiin kietioakseliksi. Se oli kapea tanko, mutta synnyinmaailmani akseleista poiketen se ja siihen kiinnitetyt kietioäpyörät kykenivät pyörimään useissa erilaisissa tasoissa, jolloin pyöräpari saattoi liikkua akselin suunnan kääntymättä pitkin kaarevia linjoja, vaikka olisi tehty yhdestä kappaleesta. Paperilla edessäni oli eräs tällainen ontto kietioakseli, ja minun oli arvioitava sen putken seinämälle sopiva paksuus, jotta se kestäisi päällään olevan massan liikkeellelähdoissä ja pysähdyksissä syntyvät kiertymisrasitukset.

Oli kolmaskin liereä muoto, joka koostui kahdesta, toinen toistaan rajaavasta kolmiulotteisesta kaarevasta pinnasta. Paremmman suomalaisen nimen puutteessa olin nimennyt sen vie-riöksi. Se oli pallon tavoin joka suuntaan rajattu kappale, ja pallon tavoin siitäkään ei voinut muodostaa akselia, vaikka se moneen muuhun tarkoitukseen soveltuikin.

Tehtävä ei kestänyt pitkään. Soveltaen kokemuksiani kolmiulotteisista akseleista laskin poikkipinnalle syntyvät kuor-mat. Poikkipinta oli kolmiulotteinen, mutta lausekkeiden johta-minen sille ei ollut vaikeaa. Kun tarvittavat turvallisuusvarat oli vielä huomioitu ja arvot varmistettu laskentalaitteiden avul-la, saatoin viedä lopputuloksen Virkeälle tyytyväisenä tehok-kaasti suoritetusta työstä.

Virkeä katseli paperia pitkään. Hänen ilmeensä muuttui kai-ken aikaa mietteläämmäksi. Lopulta hän pyysi Kaaren avuk-seen tutkimaan tuloksia.

"Onko tulos teistä outo?" kysyin yllättyneenä laskelmieni saamasta huomiosta.

"On", vastasi Virkeä. "En käsitä, miten lasket poikkipinnan jännityksen."

"Laskennan vaiheet ovat näkyvissä", minä opastin häntä.

Ohi kävelevä Nauhakin kiinnostui paperin ääreen kokoon-tuneista työtovereistaan ja jäi sivusilmin seuraamaan tapausta.

"Tuossa", sanoi Kaari ja osoitti sormellaan muuatta lause-kettani. "Jännitys on koko poikkipinnalla."

Virkeä nosti katseensa paperista.

"Miksi käytät koko poikkipintaa?" hän kysyi minulta.

"Miksi en?" kysyin. "Osallistuuhan koko poikkipinta tapah-tumaan."

"Osallistuu kyllä, mutta ei rasituksen kantamiseen", selitti Virkeä. "Pyörimisliike on kaksiulotteinen tapahtuma, ja sen ai-heuttamat rasitukset akseliputken pinnalla siten kaksiulotteisen tason suuntaisia. Rasitus keskittyy siten vain tietylle kietiöpin-nan vyöhykkeelle kerrallaan. Syntyvä ero seinämän-paksuudessa ei ole tavattoman suuri, mutta aiheuttaa kuitenkin takaamamme maksimirasituksen ylittymisen."

Jääkylmä aalto tulvahti vatsaani. Olinko minä onnistunut tekemään *noin* alkeellisen virheen?

Vastauksen tiesin saman tien. Minä en ollut pysähtynyt

ajattelemaan ongelman geometriaa, koska olin ratkaissut sen vanhasta muististani, kolmiulotteisesti ajatellen. Minuun, matematiikan opiskelijaan, ei huolimattomuuteni olisi voinut osua juuri arempaan kohtaan.

"Taulukossa on tällaiselle akselityypille valmis kaava", muistutti Virkeä. "Käytä vastedes sitä. Me laskemme tämän tehtävän loppuun."

Kuinka toivoinkaan, että maa olisi niellyt minut saman tien! Palasin paikoilleni kasvot kuumottaen. Nauha katseli minua si-vuuttaessani hänet, mutta ei sanonut sanaakaan.

Mikä mahtoi olla tämän taivaankappaleen raskain aine? Lyijyyn jalkojani olisi voinut ainakin verrata, kun töiden jäl-keen raahustin kohti kotiani. Kuinka paljon raskaampi tulisi-kaan seuraavasta matkastani takaisin työpaikalle? Menneen maailmani tottumukset seurasivat kintereilläni valmiina kiskai-semaan jalat altani milloin tahansa. Voiko täysin neliulotteisek-si lopulta tulla muuten kuin syntymällä sellaiseksi?

Kotiin saavuttuani söin hajamielisesti muutaman suupalan ja lähdin takaisin pihamaalle yksinuoraiseen keinuun istumaan synkkien ajatusten vallassa. Olisin ehkä istunut paikoillani vie-lä pitempäänkin, mutta havahduin äkkiä siihen, että Seppele seiso i edessäni.

"Sinä näytät synkältä", hän totesi yksinkertaiseen, korutto-maan tapaansa.

"Tämä maailma on minulle liian arvaamaton elää", minä vastasin. "Puutteellinen kyky ni nähdä ja hahmottaa on kuin vamma, joka tekee minusta kömpelön ja jopa vaarallisen toisil-le. Onnistuin mitoittamaan töissä koneen akselin paksuuteen, jossa se olisi todennäköisesti rikkoutunut. Työtoverieni tarkka-näköisyys pelasti tilaajan vahingolta."

"Et sinä ole ensimmäinen etkä viimeinen, jolle sattuu ereh-dys", muistutti Seppele.

"Mutta vain minulle sattuu erehdyksiä tällaisista syistä."

"Erehdykset ovat erehdyksiä, olivat niiden syyt mitä tahan-sa. Ja vaikka et näkisi kuten muut, näet kuitenkin paremmin kuin ne, jotka eivät näe lainkaan. Sinä olet yksi joukosta juuri sellaisena kuin olet."

"Olet selvästikin päättänyt saada minut pirteämmälle tuulel-le. Kiitos siitä. Ehkä on todella onnekkampaa löytää oikeat ih-

miset kuin oikeat työt."

Minä huokaisin hiukan ja otin taskustani sormenpään kokoisen läpikuultavan kiteen, jonka olin löytänyt kerran polulta. Kääntelin sitä sormissani. Se oli jokseenkin puhdasmuotoinen monitahokas. Sen särmät muodostivat kolmioita ja kolmiot kolmiopyramideja. Kolmiopyramidin muotoisia sivuja oli yhteensä kuusitoista. Kide välkähteli monissa eri väreissä riip-puen siitä, missä kulmassa valo heijastui siitä.

"Ennen en olisi lähestynyt tällaista muotoa muuten kuin las-kutoimitusten ja varjokuvien voimalla", minä jatkoin. "Nyt näen tämän kiteen suoraan, mutta näenkö sitä vieläkään samoin kuin muut? Oivallanko sen ominaisuudet ja mahdollisuudet? Olisinpa vielä lapsi, vapaa tottumusten painolastista, vapaa op-pimaan kuten sinä olet oppinut."

Taisin yliarvioida kykyäni käänellä kidettä peukalon ja yh-den sormen varassa. Kide lipesi kädestäni ja putosi maahan, so-ran, mullan ja sieltä täältä pilkistävien pikkuruohojen jouk-koon. Pudottauduin keinusta seisomaan sen vierelle.

"Minne se putosi?" ihmettelin käyden katseellani läpi maanpintaa ympärilläni.

"Tuossa lähellä, oikealla eloviistossa, hiukan etupuoella", neuvoi Seppelä osoittaen sormellaan.

"En näe sitä vieläkään."

Seppelä toi sormensa lähemmäksi. Kide oli selvästi näkö-sällä, vaikka ei suorastaan säkenöinytkään taustansa keskeltä. Minä en vain ollut vielä huomannut katsoa siihen kohtaan mo-niaalle levittäytyvää näkökenttääni. Poimin kiteen käteeni.

"Kiitoksia. Juuri tätä minä tarkoitin. Tämän kallon sisällä, neliulotteisen aivokudokseni kätköissä elää kolmiulotteinen olento, joka ei tiedä edes, kuinka maahan katsotaan."

Seppelä katseli minua ja punnitsi hetken ajatuksiaan.

"Minulla on sinulle pyyntö", hän sanoi lopulta.

"Kerro toki."

"Lähiaikoina kokoonnumme pihamaalle pitämään hauskaa, ja minä tuon tänne pari ystävääni. Voisitko tulla silloin mukaan ja kertoa yhden niistä tarinoista, joita kerrot lapsille?"

"Tarinoita Varjomaasta? Aikuisille?"

"Juuri heille. Ja varsinkin ystäväilleni."

Miksipä ei? Synnyinplaneettani on yllättävän runsas tari-

noiden aarrearkku, varsinkin ajatellen, että sen tilavuus on täkäläisittäin laskien nolla. Voin muotoilla sanottavani aikuisempaan asuun ja kenties kertoa muitakin tarinoita kuin litteän geometrian ihmeitä.

"Kokeillaan sitä", minä myönnyin. "Ei kai siinä mitään menetäkään."

"Me kaikki kuuntelemme sinua mielellämme ja olemme iloisia, jos voit tulla. Ilmoitan sitten kun saan tietää tarkemmin ajankohdasta."

Seppelä lähti jatkamaan matkaansa. Minä panin kiteen tasakuuni ennen kuin ehtisin hukata sen uudelleen. Katselin hetken ajan taivaalla loistavien tähtien säihkettä, kuten usein miettiesäni tein, ja lähdin sitten sisään.

En malttanut olla koettelematta näköaistiani. Suljin silmäni ja heitin taskustani uudelleen esiin ottamani kiteen pöydälle kuin arpanopan. Ääni kertoi kiteen pysähtyneen pöytälevylle. Avasin silmäni. Kiteen paikantaminen vei minulta tuskin sekuntia pitempään. Toistin kokeen samoin tuloksin.

Pöytälevy oli siinä määrin piirteetön, että kide erottui sen pinnalta heti. Kivikosta tai ruohikosta pikkuesineiden etsiminen epäilemättä kestäisi jonkin aikaa kolmiulotteisessakin ympäristössä. Pöydällä tekemäni koe ei kertonut kirjoakaan näköaistini toiminnasta, mutta toisaalta arvelin, että ulkonakaan tehtävä koe tuskin kertoisi enempää kuin että tarvitsisin harjoitusta pystyäkseen samaan kuin muut. Kolmiulotteisessa maanpinnassa on enemmän tarkasteltavaa kuin kaksiulotteisessa.

Vaikeuteni etsiä pudonneita esineitä johtui epäilemättä siitä, että tilaa hajaantua oli niin paljon. Sen takia ääni ja valokin heikkenivät täällä nopeammin ympäristöön levitessään. Tilanteesta riippui, oliko se minulle etu vai haitta.

Tiesin jo, että valon hajaantuminen ei vaikuttanut kykyyni nähdä valonlähteitä: täplämäisen, tasavahvuisen valonlähteen jokainen piste pysyi lähteen loitotessa koko ajan yhtä kirkkaana niin täällä kuin synnyinmaailmassani; siihen asiaan ei ulottuvuuksien määrä vaikuta. Loittonevan valon heikkeneminen merkitsee tällöin vain sitä, että valonlähteen läpimitta näkökentässäni pienenee, ja jos samanaikaisia pienenemissuuntia on useampia, valonlähteen suhteellinen osuus näkökentästäni pienenee vastaavasti nopeammin.

Toinen asia sen sijaan on katsella seinää, jota yksinäinen valonlähde valaisee: seinä hämärtyy nopeasti valonlähteen loitotessa. Keskeltä valaistussa huoneessa taas huomaisin ehkä huoneen nurkkien olevan odotettua hämäämättä myös siksi, että nurkan ja keskiseinän etäisyydet valaisimesta poikkeavat toisistaan enemmän täällä kuin synnyinmaailmassani; huoneen lävistäjä saattoi olla sen pisimpäänkin sivuun verrattuna jopa kaksinkertainen. Heijastuva hajavalotoin usein tasoittaa valaistuksen poikkeamia, eikä keinotekoisista valaistusta ylipäänsä tarvita muualla kuin maanalaisissa tiloissa, koska päivänvalo on tarjolla jatkuvasti kaikista ikkunoista.

Väsymys hälvensi vähitellen aivoistani ajatukset pintojen katselusta, ja lopulta vaivuin horteeseen aivan huomaamattani. Kun lepoajan jälkeen virisin jälleen ajattelemaan tehokkaasti, olin vuoteellani. Siirtymiseni makuuhuoneeseen, kenties jäykistyvien lihasten antamasta yllykkeestä, oli tapahtunut siinä määrin vähin ajatuksin, että minun oli vaikea muistaa tapahtumaa.

Ajatellessani töihin lähtöä muistin laskuvirheeni ja kauhu sai minut uudelleen valtaansa, mutta velvollisuudentuntoni ajamana pakottauduin lähtemään töihin. Vastaanottoni perillä ei kuitenkaan poikennut tavanomaisesta. Minun kanssani asioitiin kuin en olisi koskaan mitään erehdyttä tehnytäkään. Saamani tehtävät eivät tosin siltä erää sisältäneet lujuuksilaskelmia. En kyennyt arvaamaan, oliko kyseessä yhteensattuma, vai olivatko työtoverini päättäneet pitää riskialttiit työtehtävät poissa ulottuviltani.

Uskoni selviytymiseen alkoi vähitellen elpyä, kun sain Kaaren tarkastusmerkinnän seuraavaan teolliseen laskelmaani. Kun Laulu vielä hymyili minulle hyvin toverilliseen tapaan paikallaolijoita hyvästellessäni, tunsin itseni jo miltei ryhmän hyödylliseksi jäseneksi. Jälkeeni toimistoon jäävät työntekijät olivat jo muita kuin saapumisaikanani paikalla olleet, sillä leporytmini oli ollut hiukan hitaampi kuin muiden; Nauhakin oli palannut kotiinsa vain vähän aikaa saapumiseni jälkeen.

Olisinko turvassa? Toisiko tulevaisuus väistämättä tullessaan niin monta ylivoimaista tehtävää, että toisten kärsivällisyys loppuisi? Saisinko pitää työpaikkani? Pohdin tulevaisuuttani kävellessäni metsikön halki kohti kotiani. Huomasin myös

ajattelevani työllisyyttäni synnyinmaailmastani tutuin tavoin, joita ei ehkä olisi mielekästä soveltaa tänne.

Täällä minä en ollut työsuhteessa työnantajaan; tarkasti ottaen minulla ei edes ollut työnantajaa. Minut oli hyväksytty osaksi ryhmää. Saattoihan olla, että ryhmä voisi kyllästyä minuun ja antaisi minulle lähtöpassin. Olisinko silloin työtön? Olisinko työnhakija? Minulla ei nytkään ollut muuta velvoitetta olla työpaikallani kuin mitä tasapuolisuus, luotettavuus ja huomaavaisuus toisia kohtaan minulta vaativat. Ellei siitä olisi haittaa toisille, voisin vaikkapa puolittaa työaikani ja käyttää vapautuvan ajan johonkin muuhun toisille hyödylliseen tarkoitukseen.

Voisinko olla yksityisyrittäjä? Mitä tarkoittaisi yksityisyrittäjyys maailmassa, jossa ei ole kilpailua eikä ansaintalogiikointa? Epäilemättä voisin löytää ympäristöstäni jonkin tarpeen ja ryhtyä tyydyttämään sitä. Työtä olisi niin kauan kuin tarvetta-kin, eikä kukaan yrittäisi sysätä minua pois markkinoilta saadakseen itselleen suuremman osuuden kysynnästä. Voisinko ehkä jopa tehdä mitä huvittaa, jos vain onnistun löytämään kulloisillekin työni hedelmille niitä tarvitsevat vastaanottajat? Jälkimmäinen ehto voisi olla oletettua haastavampi täyttää, sillä täkäläiset ihmiset olivat varsin itseriittoisia ja itse itseään palvelevia.

Sepele kävi luonani kertomassa, että talonväen ajanviettäjäiset pidettäisiin samoihin aikoihin kuin tavallisesti palaisin seuraavan kerran töistä kotiini. Varoitusaika ei ollut ylen pitkä ottaen huomioon, että minulla oli tilaisuutta varten ohjelmaa valmistettavana, mutta me molemmat tiesimme, että minulla oli jo kylliksi rutiinia esittää tarinoitani kuulijoille. Kysymys oli vain siitä, kuinka sanottavani muotoilisin. Istuessamme pöydän ääressä kuumaa juomaa siemaillen Sepele kertoi minulle talonväestä sekä ystävistään, jotka olisivat tulossa paikalle hänen mukanaan. Sepeleen ystävät olivat matematiikan ja luonnontieteiden opiskelijoita ja tekivät myös aihepiiriin liittyviä töitä opintojensa ohessa tai kenties osana opiskeluaan. Muut kuulijani eivät kuitenkaan olisi tieteenharjoittajia, mikä merkitsisi sitä, että minun olisi laadittava esitykseni molemmat kuulijaryhmät huomioiden.

Sepeleen lähdettyä jäin pöydän ääreen pohdiskelemaan tu-

levia kertomuksiani. Voisin kertoa omasta elämästäni kuten lapsillekin, maailmojemme välillä vallitsevia teknisten keinojen ja menettelytapojen eroja sopivissa kohdin korostaen. Voisin ehkä myös kertoa heille lyhennetyn version Abbottin kaksiulotteisen nelion seikkailuista kolmiulotteisessa maailmassa. Välillä korvaani kuiskutteli paholainen, joka yllytti minua sepittämään kuulijoilleni viisiulotteisen kertomuksen, mutta omat koettelemukseni olivat minulla vielä siinä määrin tuoreessa muistissa, että torjuin kiusauksen.

Kun olin saanut aikaiseksi mielestäni toimivan kokonaisuuden esitystä varten, saatoin vapauttaa itseni kevyempiin harrastuksiin, luottaen siihen, että tunnontarkasti toimiva muistini säilyttäisi suunnitelmani ilman paperille kirjoitettujen merkintöjen apua. Otin kirjalaatikosta lainaksi saamani, taustakortilla jäykistetyin kaunokirjallisen teoksen ja paneuduin makuuhuoneeni vuoteelle lukemaan sitä. En ollut varma, pitikö minun kutsua tekstiä runoksi vai proosaksi; kirjoittajan ilmaisu oli taiteellista ja liikkui ulottuvuuksissa, joihin arkikieli harvoin kurtotti. Oppisinko itse kirjoittamaan lyyrisesti uudella kansalliskielelläni?

Jatkoin lukemistani, kunnes otteeni tekstistä alkoi hervota. Sitten panin kirjan pöydälle ja annoin aivojeni vaipua lepoon, toistelemaan lukemiani lauseita vapaina oivaltamisen velvoitteista.

6

"Sellaista on elämä kolmiulotteisessa maailmassa", minä päätin monin sivujuonin rönsyilleen kertomukseni.

Pihapöydän ympärillä oli jokseenkin talomme koko väki ja Sepeleen mukana tulleet kaksi nuorta miestä, Kipinä ja Löytö. Löytö kertoi saaneensa nimensä lapsuutensa aikaisesta tavsta tuoda kotiin muiden ihmeteltäväksi kaikenlaista ulkoa löytämänsä, Kipinä taas kipinöivältä näyttävästä riipuksestaan.

"Tämä oli hyvin mieleenpainuva elämys", sanoi Löytö. "Tällaista kertomusta en muista koskaan ennen kuulleen."

En hämmästynyt palautteesta; kertomuksessani oli epäilemättä ollut yleisönkin huomiota kiinnittänyt itse koetun maku. Ihmettelen tosin, mitä oman muinaisaikani astronomit olisivat ajatelleet kuullessaan minun todistavan, että Maa oli kuin oli-kin litteä.

"Kerroit, että kolmiulotteisen maailman kiertoradat ovat vakaita", sanoi Kipinä. "Mutta mitä tapahtuu, jos tämä mainitsemasi keskustähti säteilee massaansa avaruuteen, kuten kerroit?"

"Käytännön elämässä ei vakaa ole kolmiulotteisenaakaan ikuisesti vakaa", vastasin. "Kiertoradat säilyvät kuitenkin kyllin pitkiä aikoja kyllin luotettavasti, jotta ihmiset voivat pitää niitä tarkoituksiinsa nähden vakaina. Monimutkaisessa järjestelmässä rajutkin muutokset ovat kuitenkin aika ajoin mahdollisia."

"Haluaisitko kertoa näistä asioista laajemmallekin yleisölle?" ehdotti Löytö. "Mieleeni tuli, että kertomuksistasi voisi olla hyötyä oman alamme opiskelijoille ja tieteenharjoittajille, nuoremmille oppimisen tueksi ja vanhemmille hedelmällisenä tapana selittää asioita nuoremmille."

Sepeleen silmät loistivat. Hänen suunnitelmansa oli selvästikin toteutumassa.

"Tuota noin", epäröin. "Korkeasti oppineiden tieteenharjoittajien eteen tuskin on hedelmällistä astua pitämään esitelmää aiheesta 'Tarinoita Varjomaasta'."

"Aihe voidaan tietenkin tarjota myös muodossa: 'Näkökulmia voimajärjestelmien matemaattisiin ominaisuuksiin; erikoistapauksena reduktio kolmeen ulottuvuuteen'", huomautti

Löytö.

"Toivottavasti ette yliarvioi kykyjäni fysiikan alalla."

"Ei sinun tarvitsisi esitystäsi yksin rakentaa. Me olemme kanssasi yhteistyössä ja saisit myös muuta tukea alan laitoksilta."

"Kyllä se kannattaa", vakuutti yksi talon perheenisistä. "Meidän lapsemme opiskelee aivan toisenlaisella innolla kuunneltuaan tarinoitasi. Luulen, että varttuneemmatkin opiskelijat innostuisivat samaan tapaan."

Haaste tuntui suurenpuoleiselta. Toisaalta, jos tilaisuuteni korvata jokapäiväinen leipäni laskentatoimistossa joskus tyrehtyi, jatkaisin työntekoa kuitenkin mieluummin matemaatikko-
na kuin sadunkertojana, joten siltä osin kokemuksen hankkiminen ja alan ihmisiin tutustuminen ei varmastikaan olisi pahasta.

"Hyvä on", vastasin lopulta. "Katsotaan, mitä saan aikaan, ja jos tulokset näyttävät rohkaiseviltä, voimme kehittää niistä julkisen esitelmän."

"Hienoa!" ilahtui Löytö. "Pidämme asiaa siis alustavasti so-
vittuna. Me otamme sinuun yhteyttä heti, kun tiedämme enemmän käytännön järjestelyistä."

Löytö ja Kipinä antoivat suunvuoron toisille, jotka tahtoivat tietää, miten kolmiulotteiseen metsään voi eksyä ja miten kolmiulotteiseen huoneistoon voi mahtua valtavan kirjahyllyn lisäksi mitään muuta.

"Nyt sinun kykyysi pääsevät esiin", lupasi hymyilevä Seppele ja siemaisi hedelmäperäistä juomaa lasistaan. Juoma-astia oli arkista juhlavammin muotoiltu, mutta tilavuuden matematiikka oli määrännyt sen muistuttamaan kooltaan paremminkin tuoppia kuin lasia.

"Jokaisen puheita pitävän kömpelyksen takana on nainen", minä vastasin. Seppele näytti havaitsevan sanoihini sisältyvän kiitollisuuden, mutta sanonta kummastutti häntä silti.

"Se on vain sanontatapa Varjomaasta", minä selitin.

Paria leikkivää lasta lukuunottamatta me kaikki istuimme saman pöydän ääressä, kuten tässä maailmassa niin helposti onnistui. Pöydän päälle mahtuivat vaivattomasti yhteiset syötävämmekä sekä muutamalle paperiarkille tekemäni piirroukset, joilla olin tarinoitani havainnollistanut, ja joita muut nyt yhdessä tutkailivat.

"Mistä sinä sait tämän ajatuksen Varjomaasta?" kysyi muuan äiti lapsensa vierellään.

"Minulla on ollut runsaasti aikaa ja oivallisia mahdollisuuksia eläytyä näihin asioihin", vastasin jälleen kerran hankaluudet sivuuttavan puolitotuuden avulla. "Ne ovat olleet minulle toinen elämä."

Tuskinpa Seppelekään oli kyennyt ottamaan täysin todesta kertomustani alkuperästä, jonka oli oltava jokaisella mittapuulla mahdollon. Jos vakuuttelisin muille, että olin ollut varjo, voisin ehkä saada kylähullun tittelin ja sen myötä luvan puhua, mitä huvittaa. Mutta olisiko sekään rehellinen ratkaisu?

Joukon rupattelu kulki kertomusteni jälkeen omia teitään, mutta aina välillä joku pysähtyi kysymään minulta, miten varjot menettelisivät erilaisissa puheena olevissa tilanteissa. Toiset ehdotuksistani, kuten lumitykki tai raha-arpajaiset herättivät heissä hilpeyttä; toiset, kuten taskulaskin tai kompassi taas kummastelevaa hiljaisuutta. Eniten halusin kertoa kuulijoilleni jostakin hyödyllisestä keksinnöstä, jota he eivät olleet vielä itse keksineet. Löytö ja Kipinä olivat jo kuulleet muuntajasta ja ihastuneet ajatukseen, mutta muuntajia ei valitettavasti voinut rakentaa tässä maailmassa, ei ainakaan millään minulle tutulla keinolla.

Ajanviettäjäisten jälkeen aivojeni lepo ei ollut aivan yhtäjaksoista, kun virisin hetkittäin pohtimaan suunnitteilla olevan esitelmäni muotoa. Suunnitelma vaatisi jonkin verran esitöitä, jotta siihen syntyisi yleisöäni tyydyttävää sisältöä. En tiennyt tarkoin, kuinka laajoja ja syviä oppimääriä täkäläiset hallitsivat, mutta ajattelin heitä mieluiten akateemisena yleisönä, ja heidän hyvän muistinsa tuntien oli turvallisempaa erehtyä vaativampaan kuin yksinkertaisempaan suuntaan.

Ehdin käydä töissä kaksikin kertaa, ennen kuin pöydälläni oleva yhteydenpitolaite hälytti ja pääsin kuulemaan Löydön kuulumisia. Hän oli järjestänyt minulle esitelmointitilaisuuden ja reilusti aikaa tehdä yhteistyötä kumppaniensa kanssa ennen sitä. Samalla sain tietää, että esitelmä oli sovittu pidettäväksi opinto- ja tutkimuskeskuksen auditoriossa Kapeanlahden rannalla. Kapeanlahden nimi ei kertonut minulle muuta kuin sen, että paikka ei sijaitisi aivan lähetyvillä, mutta Löytö oli ennähtänyt jo järjestää minulle kyydinkin. Työpaikaltani pääsisin

luonnollisesti lähtemään matkalle pelkästään sopimalla työn järjestelyistä toisten kanssa: kun henkilökuntaa oli vähemmän, työtä vain tehtiin hitaammin.

Automatkan päässä kotoani, lähempänä taajamia, oli suurehko kirjasto, kuten sitä kutsuin. En osannut sanoa, pitäisikö sitä kutsua kirjastoksi, monistamoksi, vai kirjakaupaksi. Läheseurakka kaikki materiaalia, jonka kirjaston käyttäjät veivät sieltä ulos, ei tarvinnut palauttaa sinne takaisin, ja monistuslaitteet olivat ahkerassa käytössä.

Kirjasto oli suurehko kivistä rakennus. Kirjastona sen suuruuden vaikutelma ei syntynyt niinkään hyllymetrien vaan ihmisten paljoudesta. Kirjat olivat tarjolla väljästi sijoitelluissa arkistotelineissä, jotta kaikki halukkaat pääsivät niitä etsimään ja tutkimaan. Tyhjän tilan runsaus ja vaeltavat ihmisjoukot saivat salin tunnelman muistuttamaan jollakin tavoin suurta rautatieasemaa. Minä monistin itselleni matemaattisia teoksia, joiden arvelin olevan hyödyksi esitelmää laatiessani. Kantamuksesta ei tullut raskas, vain muutaman paperiarkin rullalle kääreisty nippu.

Kirjastosta löysin myös karttapallon. Jalustoineen pallo oli hiukan yli metrin korkuinen. Koska palloa piti voida käänellä kaikkiin tarvittaviin asentoihin, sitä ei ollut kiinnitetty akseliin eikä muihin pyörimistä rajoittaviin laitteisiin, vaan se istui kaarevien kannattimien, kuin linnun kynsien muodostamassa kourassa. Kannattimien sisäpinta oli päällystetty aineella, joka hylki voimakkaasti pallon silkinsileää pintaa. Vaikka pallo oli raskaanpuoleinen, sitä oli mahdollista käänellä kärsivällisin sormenliikkein, koska sillä ei ollut alustaansa vasten mitään aistittavaa kitkaa.

Kääntelin karttapalloa ja katselin sen pintaan kuvattuja maita, meriä, kaupunkeja ja sijaintimerkkejä. Nopea ja hidas napaympyrä oli piirretty pallon pintaan kumpikin omalla värillään. Leveyspiirit ympäröivät nopeaa napaympyrää kuin toinen toistaan pulleammat, sisäkkäin kerrostetut polkupyörän sisäkumit. Kerros kerrokselta napaympyrästä loitotessaan ne samalla suppenivat 90 kulma-asteen päässä olevan poikittaisen, hitaan napaympyrän ympärille. Pituuspiirejä oli kaksi kohtisuorasti ristikkäistä sarjaa: toiset erkanivat napaympyrästä kuin myllynrat-taan siivet ja kaartuivat perätysten vastakkaisen ympyrän koh-

tisuoraan varrastettaviksi. Toiset pituuspiirit tekivät samoin päinvastaiselta napaympyrältä alkaen. Pituusasteiden yhteinen nollapiste oli Paalu, erään pienen kaupungin liepeillä sijaitseva kimaltava obeliski, jonka huipulla oli mittauksessa käytettävä merkki. Leveysasteita ei tarvinnut määrätä merkkien avulla, koska ne määräytyivät taivaankappaleen pyörimistasojen mukaisesti.

Karttapallon pintaan piirrettyjen piirien ansiosta kykenin nyt kertomaan, että Kuuden Metsän Alangon seutuun kuuluvan kotipaikkani koordinaatit olivat 25 astetta nopealta alkavaa leveyttä, 32 astetta nopeanmyötäistä pituutta sekä 15 astetta hitaanmyötäistä pituutta. Kotipaikkani lisäksi löysin kartasta pian myös Kapeanlahden. Se sijaitti muutaman sadan kilometrin päässä nopeanmyötäiseen ilmansuuntaan, jonkin verran nopean puolelle asuinpaikastani. Tuleva esitelmöntipaikkani ei sijainnut varsinaisesti kaupunkialueella, mutta seutu oli kuitenkin paljon tiheimmin asutettua kuin kotiseutuni. Lahti oli yhteen poikkisuuntaan leveä, mutta toiseen paikoin lähes vuonomaisen kapea, ja se johti Pieneksi Nopeanmereksi kutsutulle laajalle vesialueelle.

Taivaankappaletta ei ollut jaettu valtioihin. Joillakin laajoilla alueilla oli nimi, mutta ei rajoja, sillä niiden välillä oli maata, joka ei kuulunut mihinkään nimetyistä alueista. Nimistö vaikutti yhtenäiseltä ympäri karttupalloa, ikään kuin kaikkialla olisi puhuttu samaa kieltä. Muistin kuitenkin kuulleen, että kielessä esiintyisi ainakin murteen tasoista vaihtelua.

Jatkaessani seikkailuani karttapallon pinnalla löysin Vuortenrannan kaupungin, josta oli lähtenyt maailmalle huomattava joukko taiteilijoita. Hitaan napaympyrän lähellä oli Runsauden Satama, kaupunki, joka tuotti merkittävän osan meressä viljeltyvästä ravinnosta. Ja kauempana, kotiseudultani katsoen vastakkaisella puoliskolla maailmaamme oli kaupungeista suurin, Tekijäinmaa. Sen asukasluvun, 120 miljardia — koko synnyinmaailmani asukasluku viiteentoista kertaan — otaksuin riittävän jokaiseen tarpeeseen, jota miltään kaupungilta saattoi koskaan toivoa. En itse asiassa tiennyt, oliko "kaupunki" enää oikea sana kuvaamaan tuota rakennusten paisumusta, joka jatkui kauas taivaanrannan taakse kaikkiin lukuisiin ilmansuuntiin. Maan kaupunkien hallintorakenteita sillä ei ollut, sillä sen ko-

koiset asutuskeskukset saattoivat toimia vain, jos sen osasilla oli kylliksi kurinalaisuutta hallita itse itseään ja tehdä yhteistyötä naapureidensa kanssa. Siihen Tekijäinmaa oli jo todistanut pystyvänsä. Se oli keskus, jonka osaamisesta otettiin oppia kaikkialla muualla.

Havahduttuani karttapallon lumoista jatkoin kirjastoon tutustumistani. Kävelin joka suuntaan vaeltavan ihmisjoukon keskellä kuin tiedon ja sivistyksen torilla, pääasiassa tyydyttääkseni uteliaisuuttani, sillä etsimäni aineiston olin saanut jo. Tietokirjallisuuden lisäksi salissa oli telineittäin kaunokirjallisuutta, johon minun olisi syytä tutustua ajan kuluessa, sillä kulttuurikäsitteyksessäni oli epäilemättä syventämisen varaa. Siltä vähäiseltä osin kuin olin aiemmin tšekäläistä kaunokirjallisuutta nähnyt, sen teemat olisivat olleet kotonaan synnyinmaailmassanikin: keitä me olemme, mitä elämältä tahdomme, miksi haluamme tulla? Rakkaus ja kuolemanikin olivat kirjallisuudessa läsnä, vaikka eivät ehkä yhtä kiivain piirtein kuin menneen elämäni kulttuureissa. Tämä kansa oli luonteeltaan hillittyä ja kurinalaista, mutta siltäkin oli tyynen ulkokuorensa alla voimakas tahto ja tunne-elämä.

Kuljin kirjastosta lähtiessäni vielä matematiikkaa käsittelevän telineistön sivuitse ja loin uteliaan katseen katosta riippuvaan koristeeseen, ohuista puikoista koottuun säännöllisen 600-sivuisen kappaleen malliin. Se oli tšekäläisistä monitahokkaista kaikkein näyttävien; sen kolmiomaisten piirteiden verkostoon sisältyi uskomaton määrä eriasteisia symmetrioita. Kolmiulotteisen kotipuoleni matemaatikot tunsivat kappaleen kyllä, mutta olisin mielelläni suonut heidän ja muidenkin näkevän sen samasta näkökulmasta kuin minä täällä.

Autokyydin saaminen tässä maailmassa oli varsin helppoa; sitä ei tarvinnut yleensä edes pyytää. Riitti, että lähti kävelemään maantien vartta, niin ennen pitkää joku tiellä ajajista pysäytti ajoneuvonsa ja tarjosi kyytiä. Minut poimi kyytiin muuan perheenäiti vain muutaman minuutin kävelyn jälkeen. Autossa oli tilaa kuljettajan lisäksi kahdeksalle hengelle, mutta takatassossa istui minun lisäkseni vain yksi muu matkustaja, äidin torkkuva lapsi. Matkamme alussa äiti rupatteli hiukan kanssani tuttavuutta hieroakseen, mutta loppuosan ajasta matkasimme pääosin vaiti.

Automalli oli täyslevyinen, tehty kolmelle rinnan molempiin poikkisuuntiin. Istuinryhmittely oli tyypillinen: kuljettaja yksin edessä ja kahdeksan matkustajaa takana. Neliön keskimäisellä paikalla, kuljettajan selän takana ei ollut istuinta, vaan pieni, yhteinen tila esineiden säilytystä varten. Ratkaisu oli käytännöllinen myös siksi, että kenenkään ei tarvinnut istua keskimäisenä, yhdeksän lähekkäisen ruumiin lämmitettävänä ilmastossa, jossa lämmintä riitti luonnostaankin. Niille, joita lämpö ei pelottanut eikä tavaran paljous raskauttanut, oli olemassa myös soukempia, suuntaa kohden kaksi rinnan istuttavia automalleja.

Katselin maisemia kaikilla neljällä sivullamme. Asutus oli harvahkoa ja vuorotteli metsiköiden ja avarioiden heiniköiden kanssa. Harvaanasutun ympäristön maaseutumaisuus tuntui hupaisalta vastakohtalta tilastojen tyrmistytävälle väkiluvuille. Tieverkkoon kehkeytyi kuitenkin liikennettä syrjäisemmilläkin seuduilla; ohitsemme vilahteli tuon tuosta meitä kiireisempiä matkalaisia.

Minulle jäi vielä kilometri käveltävää, kun jäin pois kyydistä kyyditsijäni kääntyttyä sivutielle. Jatkoin matkaa kyllin loitolla ajoradasta ollakseni houkuttamatta kyydintarjoajia ja katselin päivänvaloa luovaa tähtien ja avaruuskaasun hahtuvien paljoutta kävellessäni. Tunsin jo muutaman taivaan valoa säteilevistä muodostelmista ulkonäöltä, vaikka en ollutkaan pyrkinyt varta vasten perehtymään niihin ja niiden nimiin. Osa taivaallisten valojen yhdistelmistä ehtisi hajaantua ja antaa sijaa uusille elinaikanani, osa säilyisi tunnistettavina vielä jälkipolville asti.

Tunsinko oloni jo kotoisaksi? Se olisi minusta melkoinen edistysaskel verrattuna siihen lomaannuttavaan avuttomuuteen, jota olin tuntenut täälläoloni alussa.

Päästyäni kotiin siirsin pöydän sohvan viereen ja asettauduin asentoon, jossa pääsin lepuuttamaan ruumistani mahdollisimman hyvin pääni ja oikean käteni työskennellessä tulevan esitelmäni kimpussa. Ruumiiseni hiipivä pehmeä liikkumattomuus kertoikin minulle pian, että olin onnistunut yrityksessäni jakaa ruumiini uinuvaan ja vireään puoliskoon. Päästin lepoon myös osan aivoistani ja tein työtä transsin kaltaisessa tilassa, jossa ajatusmaailmani koostui matematiikasta ja kirjallisesta il-

maisusta. Tässä maailmassa keskittyminen oli helppoa, jos siihen onnistui valmistautumaan oikein.

Edistyin mielestäni hyvin. Kun Löydön lupaama kyyti alkoi olla käsillä, herätin töissä hyvin levänneen ruumiini, peseydyin ja söin yksinkertaisen aterian. Kun auto saapui kotini vierelle, olin jo odottamassa sitä tavaranytytti mukanani.

Kipinä oli kuljettajana ja Löytö avasi minulle takaistuimelta oven ja toivotti minut tervetulleeksi mukaan. Lähdimme matkaan kohti Kapeaalaahtea. Matkalla puhelimme kaikesta, mitä mieleemme juohtui, mutta matematiikkaa kumppanini välttelivät ja soivat siten minulle tilaisuuden päästää aivojeni laskutoimituksia tekevät osat hyvin ansaitulle levolle.

Kapeanlahden perukka oli kaunista ja viihtyisää seutua. Rannikkoalue, jolle saavuimme, olisi varmastikin käynyt vaikka synnyinmaailmani lomakohteesta. Rannalla oli avointa hietikkoa, kallioisia rinteitä, tyylikkäitä rakennuksia ja seudulle ominaista kasvillisuutta. Vallitsevan puumaisen kasvityypin runko oli vyötärön korkeudelle ulottuva nysä, josta lähti päidemme yli suihkulähteen tavoin kaartuva töyhtö suuria lehtiä. Olisin mielelläni kutsunut lehtien melko voimakasta väriä vihreäksi, mutta kuten täällä jatkuvasti sattui, väri ei puhuttelevuudesta huolimatta herättänyt minussa aiemman maailmani vihreyden muistoa.

Opinto- ja tutkimuskeskus oli hajanainen, ympäristöön leviittäytynyt kokoelma kouluja ja laitoksia. Yhdessä siihen kuuluvista rakennuksista oli suuri auditorio. Tämä ei ollut levydeltään suurempi kuin kolmiulotteiset auditoriot, mutta sinne mahtui minulle jo tutuksi käyneistä geometrisistä syistä moninkertainen määrä kuulijakuntaa. Minä astuin Kipinän ja Löydön kanssa sisään yhdestä rakennuksen sivuovista. Talon ilmeisesti jo tunteva Löytö johdatti meitä pitkin sen käytäviä, joiden siileissä seinälaatoissa kiemurteli mitä mielikuvituksellisimpia luonnon luomia kiehkuroita.

Saavuimme jonkinlaiseen tilavaan työhuoneeseen. Paikalla oli toistakymmentä ihmistä, mutta Löytö valitsi heidän joukostaan neljä miestä, jotka näyttivät odottaneen paikalletuloamme.

"Tässä ovat Sävyisä, Utelias, Mietteliäs ja Valpas", esitteli Löytö miehet minulle.

Vain Lumikki puuttui.

"Ja sinä olet varmaankin Varjo?" arvasi Utelias. "Olemme iloisia, kun pääsit tulemaan."

"Löytö kertoi meille vaikuttavasta puheestasi pihallasi", lisäsi Valpas. "Sinulla on asioihin mielenkiintoinen näkökulma."

"Hänen aloitteestaan minä täällä olenkin", vastasin. "Tai oikeastaan hänen ystävänsä Seppeleen aloitteesta. Tein esitelmärungon Löydön ehdotuksen pohjalta."

"Katsoisimmeko sitä pöydän ääressä?" ehdotti Utelias.

Ja niin me teimme. Sävyisä toi pöytään purtavaa kaikille. Olin levittänyt muistiinpanoni kahdelle arkille ja kirjannut joi-takin ajatuksia vielä kolmannelle, vaikka säntillisesti kirjoittaen kaikki olisi mahtunut yhdellekin arkille.

"Löytö ehkä kertoikin jo, että voimme kehittää täällä ha-vainnollistavaa materiaalia ja apuneuvoja ennen esitystä. Käytä rohkeasti hyväksesi keskuksen voimavaroja kaiken tarvittavan hankkimiseen ja toteuttamiseen."

Tämä oli paikallinen tapa lausua valtuutus hankintoja var-ten. Ymmärsin saaneeni käyttööni apurahan tässä taloudessa, jossa rahaa ei tunnettu.

"Kiitoksia", vastasin. "Esitelmäni ei sisältönsä puolesta tu-keudu juuri kaavakuvapiirroksia tehokkaampiin havainnollista-miskeinoihin, mutta teen mielelläni muunkinlaisia malleja, jos neuvotte, mitä yleisömmä haluaa nähdä."

"Ehkäpä nämä muistiinpanot tuovat mieleemme sopivia keinoja", tuumaili Utelias ja jatkoi papereiden tutkimista.

"Mitä nämä ovat?" kysyi Sävyisä osoittaen paperin reunaan kirjoittamiani suomenkielisiä viitesanoja. "En tunne tätä mer-kintäjärjestelmää."

"Ne ovat vain oma tapani merkitä asioita muistiin", selitin lyhyesti. "Kaikki oleellinen on kirjoitettu näkyviin selväkieli-ssä muodossa."

Vatsanpohjassani häivähti taas pelko nolosta laskuvirhees-tä, vaikka uskoinkin tehneeni luotettavaa työtä. Parempi kui-tenkin, että virheet tulisivat ilmi nyt, eivätkä vasta esitelmää pi-täessäni.

Esitelmässäni oli joukko uudissanoja, jotka olin joutunut muotoilemaan asioille, joille tšekäläisessä kielessä ei ollut ni-miä. Kertoessani esimerkiksi sähkömagnetismista minulla ei ollut käänöstäni varten olemassa sanaa "sähkömagnetismi",

vaan minun piti kirjoittaa "kaksikomponenttisesta sädevoimasta". Esitelmää tutkivat tieteenharjoittajat eivät kuitenkaan näytäneet kompastuvan yhteenkään sanaluomuksistani, mitä saatoinkin varmaankin pitää hyvänä merkinä. Sävyisiä muotoili muille alustavia ehdotuksia itserakennettavasta laitteesta, jonka sisällä kolmoisvoima saataisiin jäljittelemään joitakin sähkömagnetismin ominaisuuksia.

"Esitelmän kehystäminen kertomuksiin kolmiulotteisesta maailmasta on minusta hyvä idea", huomautti Valpas. "Sitä osuutta voisi jopa laajentaa. Yleisö nauttisi siitä ja omaksuisi sen myötä muunkin asian tehokkaammin."

"Kuinka paljon tieteellisestä esitelmästä voi käyttää yleisön viihdyttämiseen?" kysyin yllättyneenä.

"Eihän sillä korvata esitelmää, vaan se lisätään esitelmään", selitti Valpas. "Kuulijoille on hyväksi olla hyvällä tuulella. Muistan erään esitelmäojän tarjonneen jopa syötävää."

"Kymmenille tuhansille?"

"Ei aivan", sanoi Sävyisä. "Jos itse suunnittelet tarjoilua tälle yleisölle, sinun kannattaa säästää se jälkikeskusteluun, johon voi jäädä joitakin kymmeniä tai parisataa ihmistä aiheesta riippuen."

Viekkaita ajatuksia alkoi liikehtiä mielessäni kuullessani avokätisen tarjouksen. Jätin ne kuitenkin vielä hetkeksi syrjään, sillä halusin ensin saada esitelmäni mahdollisimman valmiiksi.

Mietteliäs oli tutkinut esitelmäni hyvän tovin ja ryhtyi opastamaan minua sovituisissa tavoissa piirtää kolmiulotteisia kaavakuvia. Tähän asti olin piirtänyt pääasiassa taiteellisuutta tavoittelevia kuvia, ja tieteellisen piirtämisen hienoudet olivat jääneet minulta improvisoinnin varaan. Sain Mietteliäältä tehokkaan kurssin muun muassa käyrien kaksiulotteisten pintojen esittämisessä.

Esitysvälineenäni yleisön edessä olisi taulu ja liitu. Valkokankaalle heijastavia menetelmiä ei täällä ollut kehitetty, sillä tarvittava valoteho olisi todennäköisesti sulattanut esitettävän aineiston projektoriin. Kukaan ei myöskään ollut kehittänyt seinän kokoista näyttölaitetta. Liitu riittäisi tarpeisiini kuitenkin hyvin, kuten se oli riittänyt tuntemilleni kolmiulotteisillekin matemaatikoille. Täällä "liitu" tosin tarkoittaisi melkein nyrkin kokoista monisivuista kappaletta, jonka eri osat ja muodot

soveltuisivat erilaisiin piirtotehtäviin.

Muut tekivät suunnitelmia välineistä, joilla voisin havainnollistaa esityksiäni. Työ edistyi nopeasti, ja näytti siltä, että jäljelle jäisi jopa joutoaikaa. Tutustuisinko ympäristöön jo ennen esitelmää? Tai ehkä minulla olisi aikaa kehittää itsekkin jotakin yleisöä varten?

Kun työistuntomme oli ohi, lähdimme yhdessä syömään talon ruokalaan, ja sen jälkeen Löytö ja Utelias veivät minut asunnolle, jossa asuisin Kapeallalahdella viettämäni ajan. Asunto oli osa ryhmää, jota saatoin kutsua lähinnä kaksisuuntaiseksi rivitaloksi. Oma majoitustilani muistutti hotellihuonetta, koska siinä oli vain yksi varsinainen huone. Toisaalta huone oli hotellihuoneeksi varsin suuri, lähes nelimetrinen, yhteen suunnista jopa ylikin.

Suuraavaan lepoon en kuitenkaan käyttänyt huonettani, vaan istuin rannalla suureen kiveen nojaten ja aaltojen ääntä kuunnellen. Lepuutin samalla kertaa sekä aivojani että ruumistani. Meren kohina kuulosti runsaalta ja kirkkaalta aaltojen murtuessa rantaan usealla eri suunnalla samanaikaisesti, mutta toisaalta äänen vaimeneminen tasoitti aaltojen paljouden vaikutusta. Paikalla ei ollut lokkeja kiljahtelemassa, mutta jalkojeni yli kömpi hento, pitkäjalkainen eläin, kuin puolimetrinen lukki pienet, viuhkamaiset polkuanturat jalkojensa päissä.

Hyvä joukko tähtiä oli jo lipunut pääni yli, kun Löytö ja Kipinä löysivät minut rannalta ja tulivat minua tervehtimään. Sopivasti levänneenä päätin viritä heidän paikalletulonsa kunniaksi.

"Luulempa keksineeni, mitä voimme järjestää esitelmän jatkoksi joillekin kuulijoista", sanoin heille. "Ajanviettäjäiset Varjomaan tapaan. Heille pitää järjestää *juhannus*."

Tiesin jo etukäteen, että suomalainen lainasanani ei kertoisi heille mitään, mutta riittäisi, jos saisin heidät innostumaan uudesta ja erikoisesta hauskanpidon muodosta. Kustannukset keskukselle eivät kävisi kohtuuttomiksi, mutta minulta itseltäni ajatuksen toteuttaminen voisi vaatia runsaasti valmistelutyötä. Halusin kuitenkin yrittää, sillä se voisi olla tehokas tapa jättää tähän maailmaan jälki olemattoman läsnäolosta.

Ystäväni innostuivat asiasta, kuten olin arvellutkin. Neljä muuta työtoveriani olivat luultavasti valmistamassa esitelmöin-

nin vaatimaa laitteistoa, ja minun osuudekseni jäisi todennäköisesti vain esittää heille ehdotus silloin ja toinen tällöin. Voisin siten paneutua jonkin verran esitykseni viihteelliseen jälkiosuuteen.

Juhannusjuhliin tarvitaan asianmukaista syötävää, sekä tietenkin sauna, tai jopa useampi. Telttasaunoja saisin aikaiseksi melko nopeasti, jos saisin käsiini sopivaa kangasta ja kiuaskiviä. Uskottavan ruokatarjoilun luominen sen sijaan vaatisi myös jonkin verran aivotyötä. Oma kysymyksensä oli myöskin, nauttivatko juhlavieraat lopputuloksesta, mutta se ei selviäisi muuten kuin kokeilemalla. Tavalla tai toisella aikaansaannokseni epäilemättä muistettaisiin.

Löysin työtoverini keskuksen verstaasta, kuten olin arvelutkin. Kävimme yhdessä läpi tekeillä olevat havainnollistusvälineet, ja totesimme varsin pian, että meillä oli rakennettavista laitteista hyvä yhteisymmärrys. Työtoverini vapauttivat minut mielellään siihen valmistelujen osaan, jota kukaan muu ei voisi tehdä puolestani.

Kirjoitin toimintasuunnitelmani paperille. Aikaa sen toteuttamiseksi ei ollut alkuunkaan liikaa, mutta luotin siihen, että ystäväni avulla onnistuisin ajoissa. Ensimmäisenä vuorossa olisi sauna. Päätin, että yksi telta kummallekin sukupuolelle olisi riittävä määrä — käsitykseni tšekäläisten häveliäisyydestä alastomuuden suhteen ei ollut vieläkään täysin selvä, joten päätin valita tällä kohdalla turvallisena pitämäni ratkaisun. Pistäydin Löydön ja Kipinän kanssa kirjastossa määrittämässä sopivan, nopeasti saatavilla olevan kivilajin tuleviin kiukaisiimme. Ne hetket, joita emme viettäneet nenä kiinni papereissa selitin heille suomalaista saunakulttuuria ja sen historiaa. Ystäväni nyökkäilivät ymmärtäväisesti, mutta en ollut varma, millä tavoin he kertomukseni hahmottivat ja mitä he siitä ajattelivat. Minun olisi varattava hiukan aikaa myös saunan koekäytölle, sillä vaikka tšekäläisetkin ihmisruumiit hikoilivat kuumassa, luonto ei välttämättä ollut harjaannuttanut niitä yhtä lämmösääteilykykyisiksi kuin synnyinmaailmani ihmisiä.

Saunan rakennusaineet olivat saman tien saatavilla, mutta eivät aivan lähinaapurissa. Löytö kävi lainaamassa meille auton. Yllätyksekseni hän ja Kipinä asettautuivat matkustajien istuimelle ja viittasivat minulle kädellään kohti kuljettajan paik-

kaa.

"En minä ole koskaan ajanut täällä autoa", vastustelin.

"Voit joutua tekemään sitä nyt useamman kerran, sillä ei ole varmaa, että sinulle on joka kerran tarjolla vapaata kuljettajaa", selitti Löytö. "Jos et ole koskaan ajanut, nyt on parahultainen hetki opetella."

Nyt? Kaiken kiireen keskellä? No, kullakin kansalla oli oma ajokulttuurinsa, ja täällä kuljettajilta ei edes edellytetty tutkintoa. Vatsanpohjaani kouraisi hiukan, kun katsoin odottavaa kojelautaa ja siitä ulkonevaa ohjauspyörää, tai paremminkin ohjaukiettiötä. Vedin syvään henkeä ja istuuduin kuljettajan paikalle.

"Me neuvomme reitin nyt, kun olemme paikalla", lupasi Löytö.

Luulin sisäistäneeni autoilun jalon taidon katsellessani toisten ajamista, mutta nyt minun oli kertaittava asioita mielessäni. Vastakkaisiin asentoihin keinuvaksi kytketty tehoa säätelevä poljinpari muistutti kylliksi Maan autojen kaasu- ja jarrupolkimia, joten sekaannuksia tuskin sattuisi, mutta eri suuntiin kääntyilevä, ohjauspyörän virkaa toimittava kietionkuori tuntui pelottavan kiikkerältä, ikään kuin olisin ohjannut autoa lentokoneen ohjaussauvasta. Sen kehä tuntui kuitenkin tutunoloiselta nyrkkieni sisällä. Pidin huolellisesti molemmat käteni kiinni ohjaimessa, mikä oli epäilemättä tärkeää täällä, missä auto kääntyi missä tahansa kolmen päätason välisessä tasossa.

Tiellä liikkuminen oli helppoa, sillä ainoa erityistä tarkkaavaisuutta vaativa vaihe oli liikennevirtaan liittyminen. Saavuimme ensimmäiseen määränpäähämme, keskikokoisen varastorakennuksen vierelle uskoakseni vaaratilanteita aiheuttamatta. Tarvikkeet saatuamme lähdimme paluumatkalle ja poikesimme louhoksella, josta saimme mukaamme muutaman kantamuksen kiviä. Kun saavuimme takaisin lähtöpaikkaamme, aloin jo tuntea itseni melkein pä autoilijaksi.

Teltan pystytys ei ollut aivan vieras käsite täkäläisillekään. Saatuamme ensimmäisen, kaksiosaisen teltan valmiiksi lähelle rantaviivaa jätimme toisen teltan pystytyksen Kipinän pestamien vapaaehtoisten tehtäväksi. Kiukaat jätimme vielä toistaiseksi täyttämättä ja varastoimme ne rakennuksen sisätiloihin. Varasimme käyttööme myös pöytiä ja penkkejä käytävän

seinustalle myöhemmin ulos vietäviksi. Kävimme metsässä hakemassa kuormallisen mahdollisimman kuivia risuja saunojemme lämmitystä varten. Löytö lupasi myöhemmin hankkia vielä lisää poltettavaa, jotta saisimme rantaan juhannuskokoon. Vihtojen tekemiseksi meidän oli perehdyttävä useihin eri puihin ja pensaisiin löytääksemme sopivan korvikkeen koivulle. Lopulta saimme kuitenkin saaliiksemme aimo silyksen aineksia vihtoja varten.

Kävimme Löydön ja Kipinän kanssa myös suostuttelemassa muutaman muusikon tulevaan tilaisuuteemme. Kokoonnuimme lyhyeen palaveriin, jossa sovimme ohjelmistosta. Minä opetin heille muutaman suomalaisen melodian sekä tavat, joilla ne oli tarkoitus säestää. Emme selostaneet kovin perinpohjaisesti tulevan tilaisuuden luonnetta, eivätkä he heittäytyneet uteliaamiksi kuin oli meidän kannaltamme soveliaista.

Meidän oli toimittava hienovaraisesti, sillä meidän ei ollut mahdollista järjestää kestitystä koko esitelmätilaisuuden odotetulle vierasjoukolle, vaan me ilmoittaisimme tilaisuudesta vain sille sopivan harvalukuiselle joukolle, joka jättäytyisi jäljelle tilaisuuden päätyttyä. Siksi emme halunneet myöskään esitellä tarvikkeitamme niin näkyvästi, että huhut oudoista toimistamme lähtisivät liikkeelle. Mikäli paitsi jääneet haluaisivat osalliseksi Varjomaan ihmeistä, voisimme myöhemmin anoa joltakin sopivammalta taholta suostumusta järjestää uusi tilaisuus suurommin voimavaroin nimenomaan siihen tarkoitukseen.

Valmistelimme juhlaa kiihkeän kiireisesti, koska tiesin, että minun oli varattava suurin osa omasta valmisteluajastani kaikkein vaikeinta haastetta, ruokaa varten. Ateria olisi kenties keskeisin ja jälkeensä muistettavin osa juhlamme nautintoa, ja oli tärkeää saada siitä samalla kertaa sekä täkäläisiä miellyttävä että kolmiulotteiselle esikuvalleen uskollinen. Vaikka juhlaruoat syntyivätkin maantieteellisten ja kulttuuristen olosuhteiden määräämissä puitteissa, niihin sisältyi kuitenkin piirteitä, joita ei sanellut välttämättömyys, vaan keksijöidensä tahto. Ne ilmensivät juhlan henkeä, ja sen hengen minä yrittäisin siirtää maailmasta toiseen niin hyvin kuin se olisi minulle mahdollista.

Jostakin joutuisin väistämättä tinkimään. Suunnittelin korvaavani epätarkimmin määritellyt ruokalajit, kuten perunasa-

laatin, kalan ja kakun jollakin ulkonäöltään ja yleiseltä luonteeltaan samantapaisella tšekäläisellä ruoalla. Oluen ja grillimakkaran puolesta päätin taistella tosissani. Vaikka kumpikaan niistä ei ollut suomalainen keksintö, ne olivat jostakin syystä ihmisten päällimmäinen muisto suomalaisen juhannusillan antamista, joten niissä täytyi piillä jotakin juhlaan oleellisen tärkeää.

Yritin ensin yksin. Tein aiemmin maistelemastani lihamaisesta ruoka-aineesta ja muutamasta kasvikunnan tuotteesta tai-kinan, jota paketoitiin kasvisperäiseen kalvoon; muuan kasvilaji suojeli nestevarantojaan kalvolla, joka koostui valkuaisainetta muistuttavista elämän rakennusmolekyyleistä, ja jota siksi pidin kelvollisena kuorena makkarakalvolla. Viritin ulkosalle pienen tulen ja paahdoin sen yllä omatekoista makkaraa. Lopputulos tuotti kuitenkin minulle pettymyksen, sillä makkara ei maistunut muulta kuin kuumalta lihalla.

Etsin Löydön käsiini ja selitin hänelle ongelmani. Yhteisessä hankkeessamme jo täyteen vauhtiin päässeeltä Löydöltä ei kestänyt hetkeä kauempaa tavoittaa kaksi pätevää kemistiä, joiden työpaikalle hän minut sitten vei. Hän esitteli minulle molemmat tieteenharjoittajat, minua vain hiukan vanhemman miehen ja naisen; nämä olivat nimiltään Utu ja Tähti. Löytö oli valinnut juuri oikeat ihmiset tehtävään, sillä nämä kiinnostuivat yrityksestäni heti.

Kuvailin mahdollisimman seikkaperäisesti, mitä makkarakalvolla ja oluella tarkoitin, ja samalla kun itse puhuin, minulle alkoi vähitellen hahmottua, että edessä voisi olla raskaampi urakka kuin arvasinkaan. Periksi en kuitenkaan halunnut antaa, eivätkä uudet työtoverinikaan yrittäneet taivuttaa minua muuttamaan mieltäni.

Ongelman ydin oli vastaavuuksien puute entisen ja uuden maailmani välillä. Kummassakin maailmassa oli helppo luoda ulkoisesti makkaran näköinen elintarvike, mutta jotta grillimakkara olisi grillimakkaraa, ruoka-aineet olisi saatava yhteistyöhön myös atomien ja molekyylien tasolla. Maillardin reaktiota, joka teki makkaroista maistuvia ja rapean ruskeita aineita maailmassani, ei täällä ollut joko lainkaan olemassa, tai sitten se toimi toisella tavoin kuin olin odottanut. Löytö toimitti meille lisää lihaa, ja me ryhdyimme pohtimaan, miten

saisimme siitä muodostetuksi makkaran, joka saisi hiilloksella paistettaessa kauniin värin ja mieleenpainuvan maun.

Kokeilimme erilaisia varastosta saamiemme lipidien ja proteoidien seoksia. Kukin niistä muuttui tulella kuumennettaessa omalla tavallaan, mutta lopputulos oli usein oudon värinen ja lähes aina maultaan muuta kuin mihin pyrin. Ongelman hankaluutta lisäsi se, että uudessa maailmassani minun ei ehkä olisi edes mahdollista kokea paahdettua grillimakkaraa muisuttavaa aistimusta; täällä oli oma kemiansa ja minulla uudenlainen näkö ja makuaisti. Ainoa samanlaisuuden mitta olivat mielle yhtymät, joita maut minussa synnyttivät, ja se ei tuntunut minusta kovinkaan tieteelliseltä tavalta saavuttaa toivottua lopputulosta.

Lopulta päätimme lisätä makkaraan kahta eri valmistetta. Toinen niistä antaisi kuumetessaan makkarakalle tumman, pitkille aallonpituuksille painottuvan värin, jonka rohkeasti päätin rinnastaa ruskeaan. Toinen valmiste puolestaan muodostaisi kirjavan valikoiman aromaattisia aineita, joiden maut muodostivat ainakin jossakin määrin ruokahalua herättävän yhdistelmän. Toimin aikaansaamiemme lopputulosten koekaniinina, eikä makkaramme aiheuttanut ainakaan minussa haitallisia oireita siinä ajassa, jonka päätimme kokeelle uhrata.

Vaikeudet, joihin törmäsimme makkaraa valmistaessamme, kertautuivat vielä suurempina, kun yritimme keksiä uudelleen olutta. Keksittävä se olisi, sillä täällä ei ollut mitään juomaa, jonka olisin voinut edes etäisesti rinnastaa olueen. Aloitin määritelmästä, jonka mukaan *olut oli mallastetusta viljasta ja hiihvasta käymisteitse valmistettua juomaa, jonka leimallisia piirteitä olivat kuplia ja vaahtoa muodostava hiilidioksidi, alkoholi, mallastus- ja käymisprosessissa muodostuneet aromaattiset yhdisteet sekä ruskeankeltainen väri*. Valitettavasti määritelmäni ainoa molemmissa maailmoissa tunnistettava käsite oli "juoma".

Täällä ei ollut alkoholijuomia. Täällä ei tarkasti ottaen ollut edes alkoholia, koska alkoholin määrittelivät hiili, vety ja happi, joita täällä ei ollut. Hiilelle ja hapelle oli kyllä olemassa vastine, vedylle jopa kaksikin ehdokasta. Koska alkoholi oli yksinkertainen, elämän kemiaan keskeisesti liittyvä aine, otaksuin, että jonkinlainen sitä muistuttava molekyyli olisi täälläkin kuitenkin olemassa.

Ja sellainen olikin olemassa. Utu toi eteeni pienen pullollisen väritöntä, veden kaltaista nestettä. Neste oli myös hajutonta. Utu kehotti minua maistamaan sitä. Saisin kuulemma juoda pullon vaikka tyhjäksi, sillä pullossa oleva "alkoholi" oli vain eräs elintarvikkeissa esiintyvä ravintoaine. Neste oli mautonta. Se ei polttanut suuta, eikä sävähdyttänyt muillakaan tavoin. Se ei myöskään päihdyttänyt. Samat ominaisuudet, tai ominaisuuksien puutteet, olisivat myös molekyylin pidemmällä ja lyhyemmällä muunnelmalla.

Luonnollisesti tässä maailmassa oli olemassa useitakin eri aineita, jotka vaikuttivat hermoston toimintaan ja tajunnan tilaan, mutta keskusteltuani niiden ominaisuuksista ja toiminnasta Udun ja Tähdien kanssa päätin olla altistamatta juhlavieraita lääkkeenomaisille aineille. Meidän oli siis tyydyttävä johonkin pelkästään maultaan alkoholia muistuttavaan aineeseen.

Ohraa ei ollut olemassa, mutta valikoituamme lähinnä sopivan, siemeniä tuottavan ravintokasvin päätimme hankkia sitä idätettynä, sillä idätykseen ei meillä olisi aikaa. Lopulta saimme tarvitsemamme huuhtomalla sen esiin äskettäin kylvetystä viljelyksestä. Viljelijä oudoksui tarveitamme, mutta ystäväni saivat hänet vakuuttumaan siitä, että olimme tekemässä tärkeää tieteellistä työtä. Mallastuksessa kävi juuri samoin kuin makkarankin kanssa: kuumennus ei tehonnut.

Käytyämme läpi laajan valikoiman mikrobeja meidän oli uskottava, että myöskään oluthiivaa ei ollut olemassa, ei edes sopivaa korviketta sille. Lisäsimme olutaihiomme keinotekoisesti tärkkelystä hiilen oksidia, mutta emme saaneet juomaa kuplimaan. Juoman maku oli jossakin mielessä viljainen, mutta käymisen puutteessa melko ohut ja lattea.

Niinpä me ajan käydessä vähiin turvauduimme jälleen kemialliseen huijaukseen. Meidän "oluemme" oli lopulta kuumennetusta siemenkasvista uutettua liuosta, johon oli lisätty kahta pistävänmakuista, haihtuvaa ainetta jäljittelemään alkoholia, vedessä hitaasti kaasuuntuvaa yhdistettä jäljittelemään hiilidioksidia, vesiliukoista proteoidia aiheuttamaan kuohumista, kasvisväriä muodostamaan pitkäaaltoisia värisävyjä, ja sekalaisia aromeja antamaan maulle täyteläisyyttä. Minua vaivasi se, että muistoihini ontuen kytkeytyvä makuaistini ei antanut minulle täyttä varmuutta juoman olutmaisuudesta, mutta

ystäväni vakuuttivat minulle, että juoma oli tarkoitukseensa nähden maultaan käypä, vaikkakin varsin erikoinen elämys. Taivuin uskomaan heitä, ja mielikuvitustani ponnistaen saatoinkin kuvitella juovani aikaansaannostani juhannuksen kunniaksi.

Seuraavaksi me sitten kirjoitimme seikkaperäiset ohjeet juhannustarjoilun luomiseksi ja lähetimme kolmeen eri kemian alan laitokseen tilauksen valmistaa riittävän määrän tarvitsemiamme raaka-aineita. Kun tilaukset olisivat noudettavissa, meillä olisi koossa joukko vapaaehtoisia tekemään ruoan ja juoman valmiiksi juuri ajoissa juhlia varten.

Helpottuneena ja joka taholle kiitollisuutta säteillen palasin asunnolleni ja ryhdyin keskittymään edessä olevaa esitelmöintitilaisuuttani varten. Minun olisi levättävä riittävän monipuolisesti ennen sitä, sillä juhla valmistelujen ponnistukset olivat pitäneet minut vauhdissa lähes tauotta; vain ponnistusten painopiste ruumiissani ja aivoissani oli vaihdellut jonkin verran alueelta toiselle.

Levätyäni ehtisin aterioida, ja sitten minun olisikin jo aika astua yleisön eteen.

Luonnonvalon valaisema sali ei ollut täysi, ei edes puoliltaan, mutta siitä huolimatta ihmisiä oli paikalla määrä, jolle olisi Helsingissä tarjottu kokouspaikaksi paremminkin stadionia kuin luentosalia. Kuulijakunta oli nuorehkoa, ainakin alle keski-ikäistä, ja naisia oli paikalla siinä missä miehiäkin. Joukossa oli myös muutamia iäkkäämpiä, rutinoituneen oloisia tieteenharjoittajia. Runsaudessaan huminan kaltainen hiljainen puheensorina vaimeni, kun astelin puoleenväliin salin edustaa.

"Tämä on esitelmä aiheesta 'Luonnonvoimien ja ilmiöiden erityispiirteet kolmeen ulottuvuuteen rajatussa ympäristössä'", lausuin kuivan asialliset avaussanat, sillä täällä ei havaintojeni mukaan ollut tapana aloittaa sanomalla "arvoisa yleisö". Näkömätön laitteisto vahvisti ääntäni. En tiedä, miten se ääneni vangitsi, sillä mikroфонia minulla ei ollut. Loputkin supatukset vaimenivat ja katseet kohdistuivat minuun.

"Kuten olette varmaankin kuulleet sanottavan, joskus vähemmän on enemmän", minä jatkoin. "Tarkoitukseni on nostaa esiin ilmiöitä ja menetelmiä, jotka ovat olemassa juuri siksi, että niitä käytetään rajoitetussa avaruudessa, pinnan tai kapeikon kaltaisissa tiloissa. Osa näistä menetelmistä on teille ehkä tuttuja, ainakin käytännön kautta, osa taas voi olla uudella tavalla hyödyllisiä, jos niille valitaan sopiva sovelluskohde.

"Minä olen saanut koulutukseni hyvin erilaisessa ympäristössä kuin te. Olen kasvanut näkemään ympäristöni erilaisesta näkökulmasta ja toimimaan siinä erilaisin ehdoin. Siksi teidän ei kannata hämmästyä, jos myös tapani esittää asiani on jotakin muuta kuin mihin olette tottuneet, sillä se, mitä täällä esitän, on lähempänä kertomusta kuin esitelmää.

"Ajatelkaamme maailmaa, jossa mahdoton on mahdollista, maailmaa, jossa kolme ulottuvuutta kantavat samoja itsenäisten tapahtumien ja ilmiöiden ehtoja kuin tuntemamme neljä ulottuvuutta. Millaisia luonnonilmiöitä on kolmiulotteisessa maailmassa? Millaista voisi olla kolmiulotteinen elämä?

"On olemassa pienen mittakaavan maailma, joka on kolmen ulottuvuuden ehdoin väistämättä erilainen kuin täällä. On ole-

massa avaruudellinen mittakaava, jonka on myös oltava erilainen luonnonvoimien määräksestä. Kuitenkin näiden kahden ääripään välillä on monia eri mahdollisuuksia ja tapoja, joilla ne voivat kohdata toisensa. Ne mahdollisuudet voivat muodostaa maailman, joka muistuttaa hämmästyttävän monella tavalla neliulotteista maailmaa."

Pidin pienen tauon. Yleisö katseli minua hiirenhiljaisena. Kuten suomalaisessakin luentosalissa, täälläkin oli vaikea nähdä, mitä yleisö puheestani ajatteli. Ainakaan kukaan ei näyttänyt silmiinpistävän vaivautuneelta. Minulla oli oudon ristiriitainen olo: olin vapautunut, kun sain lopultakin puhua yleisölle siitä, mitä olin, ja kuitenkin minun piti punnita jokainen sanani, ennen kuin lausuin sen julki.

Kuvailin kolmiulotteisen atomin. Jo aloittaessani harmitteilin itsekseni sitä että synnyinmaailmani tiede ei vielä tuntenut hiukkasmaailman syvimpiä saloja eikä siten antanut minulle tyhjentävää perustetta vakuuttaa yleisöäni siitä että kolmiulotteinen atomi voisi todella olla olemassa. Kuvailin ydinhiukkaset ja elektronit sekä tavat, joilla ne vaikuttivat toisiinsa ja vaihtoivat energioita keskenään. Kuvasin säteilyn ja kirjoitin taululle Maxwellin yhtälöt paikallisella symbolikielellä. Esitin esimerkkejä siitä kuinka atomit voivat muodostaa molekyyliä ja rakenteita joilla on samankaltaisia kykyjä ja ominaisuuksia kuin neliulotteisilla molekyyleillä. Selitin kuinka sähkö toimii ja valitsin pöydältä suurehkoon, läpinäkyvään koteloon rakennetun laitteen, jolla näytin yleisölleni, kuinka kolmiulotteiset magneetit, induktorit ja sähkömoottorit toimivat. Laitteissa ei ollut todellista sähkömagnetismia, mutta jäljitelmä toimi kyllin havainnollisesti osoittaakseen, mitä sanoillani tarkoitin.

Vaikka en ollutkaan yliopistoni luennoilla kuunnellut aivan joka sanaa, alitajuntani oli ilmeisesti ollut valppaampi kuin tietoisuuteni, ja esitelmää kirjoittaessani olin onnistunut poimaan vanhan muistini kätköistä paljon jo unohtuneeksi luulemaani kirjatietaa. Sen turvin saatoin nyt seikkailla mittakaavasta toiseen ja kertoa Keplerin, Newtonin ja hiukan Einsteininkin töistä. Kun palasin avaruudesta takaisin maanpäällisiin asioihin, saatoin puhua enemmän matematiikasta, joka oli minulle hiukan tutumpaa aluetta kuin fysiikka.

Aiheesta toiseen siirtyessäni saatoin nostaa pöydältä käsiini aina uuden laitteen, joita avustajani olivat vaivojaan säästämättä minulle rakennelleet. Kävelin edestakaisin yleisön edessä, jotta kaikki näkisivät mahdollisimman hyvin, mitä minulla oli näyttää. Kuulijakunta oli onneksi asettunut enimmäkseen salin etuosaan. Menneen maailmani auditorioissa oli riittänyt kävellä oikealle ja vasemmalle, mutta täällä jouduin kävelemään ristiin rastiin useampaankin suuntaan päästäkseni kaikkien eteen.

Oma kömpelyyteni osoittautui esimerkkien kultakaivokseksi; sen johdosta tiesin kertoa yleisölle nuoran solmimisesta ja monesta muusta arkielämäni matemaattisesta yllätyksestä. Puheeni ahtauden ja väljyyden kokemisesta saattoivat jopa huvittaa kuulijoita: miten koetaan väljyyttä kalvonlitteäksi puristetussa maailmassa?

Ripustin esille suurille arkeille piirtämiäni kuvia. Joukossa oli muun muassa kuva itsestäni, entisistä kolmiulotteisista kasvoistani sellaisina kuin ne muistin ja onnistuin muististani hahmottelemaan. Katsojilleni piirros oli paremminkin ontto siluetti, täynnä tyhjää, sillä päätin säästää yleisöäni ja jättää pääkoppani sisällön piirtämättä. Piirsin suomalaisen maalaismaisen, joka katsojille oli ehkä paremminkin nelikulotteisesta maailmasta irti sivallettu ohut suikale. Kuinka mielelläni olisinkaan maalannut heille auringonlaskun! En kuitenkaan kyennyt valitsemaan värejä, jotka olisivat kuvailleet sitä oikein, ja vaikka olisinkin löytänyt sopivat vastineet, millä tavoin lopputulos olisi puhutellut katsojia, joiden henkiseen maailmaan ei sisältynyt iltataivasta? Jos kuulijani olisivat olleet kolmiulotteisia, olisinko voinut kuvailla heille yhtään sen paremmin, miten eroavat toisistaan yllyttävän- ja rauhoittavanhoiteiset värisävyt, joiden aistimiseen tarvittiin kolmoisvoiman kätsisyyden erottelevat silmät? Kuvailin kyllä, mitä auringonvalolle synnyinmaailmani ilmakehässä tapahtuu, mutta taululle kirjoittamani Rayleighin sirontayhtälö ei ehkä tavoittanut aivan kaikkia auringonlaskun romanttisia vivahteita.

Sivusin ohimennen monikansallisia organisaatioita, valtioita, kansainvälistä politiikkaa ja kulttuurien historiaa, vaikka niiden yhteys esitelmäni otsakkeeseen oli kauniistikin sanottuna löyhä. Pohdin mielessäni, kuinka pitkälle avaruuden geo-

metria mahtoi määrätä asukkaidensa tavoista muodostaa yhteiskuntia. Oli mahdollista, että täkäläinen vapaiden sivusuuntien inspiroima "ei läpi, vaan ohi" -ajattelu vaikutti omalla tavallaan ihmisten ja ihmisjoukkojen tapaan suhtautua toistensa asettamiin haasteisiin.

Esitelmäni paperille kirjoitettu osuus alkoi olla lopuillaan ja taulu täynnä kaavoja ja geometrisiä piirroksia. Vauhtiin päästyäni en kuitenkaan malttanut lopettaa vielä puhumista, ja minusta näytti, että yleisön joukossa oli ainakin muutama innostusta ja mielenkiintoa säteilevä silmäpari.

"Minulle on ollut valaisevaa huomata, kuinka aliavaruuksia erottavat seikat saattavat myös yhdistää niitä", ryhdyin päättämään venymään pyrkivää esitelmääni. "Monet luonnonlait voidaan kirjoittaa muotoon, jotka ovat voimassa ulottuvuuksien määrästä riippumatta, tai joille on ainakin käyttöä useammassa kuin yhdessä avaruudessa. Yleistetyt lait voivat avata meille uusia näköaloja niiden takana olevan luonnon ominaisuuksiin. Lisäksi on olemassa paljon ilmiöitä, jotka eivät riipu avaruuden geometriasta.

"Kuuloaisti toimii samalla tavoin siellä, missä on kaasumaisia aineita ja elin, joka reagoi aineen paineenvaihteluun. Täällä voi soittaa yhtä hyvin kolmiulotteista kuin neliulotteista musiikkia. Sarjalliset prosessit ylimalkaan toimivat kaikenlaisissa avaruuksissa, joissa on olemassa aikaa sekä mekanismeja prosessien luomiseen ja käyttämiseen.

"Mielessään ihminen on vapaa luomaan ja elämään luomustensa puitteissa. Me olemme neliulotteisia, mutta ajatuksemme voivat olla niin moniulotteisia kuin jaksamme ja haluamme ajatella. Yhteiskunnat eivät ole vain atomeja ja energiaa, vaan myös ajatuksia, ja vaikka ne on luotu luonnosta mallia ottaen, ne voi ehkä luoda useamman kuin yhden mallin mukaan.

"Viisaus, oikeudenmukaisuus tai rakkaus eivät ole avaruuden geometriaan sidottuja, ja jos avaruuden geometria vaihtuu, ne on helppo tunnistaa uudessakin ympäristössään. Sitä taustaa vasten nähtynä avaruuden rakenne ei ole kaikkea hallitseva perusehto, vaan paremminkin yksi niistä välineistä, joiden avulla inhimillinen todellisuus muodostuu.

"Muutamat teistä saattavat tietää, tai edelleenkin suoraan nähdä, että olen liittynyt tähän yhteiskuntaan vammaisena, niin

sanoakseni avaruusvammaisena. Suhteeni kolmeen ulottuvuuteen on synnynnäinen osa minua. Se, että kykenen toimimaan neliulotteisessa avaruudessa, on väsymättömien hoitajieni ja kouluttajieni ansiota. Vaikka vammani on ollut rajoite, se on antanut myös uusia näkökulmia katsoa maailmaa. Muutamia niistä olen nyt toivottavasti onnistunut välittämään teillekin.

"Esitelmäni päättyy tähän. Kiitän teitä siitä, että tulitte paikalle ja kuuntelit kertomuksiani."

Tässä maailmassa julkisia esiintymisiä ei ollut tapana palkita aplodein, mutta poistuva yleisö saattoi kiittää esiintyjä ulos lähtiessään joko sanallisesti tai kauempaa selvästi näkyvällä kädeneleellä, joka riippui esityksen lajista. Minua kiitti kaksi ihmistä rintakehän elonpuolelle lasketulla kämmenellä esitelmäni innostavuudesta ja joukko muita elo-ohimolle lasketulla kämmenellä sen tietosisällöstä.

Eteeni ilmestyi Seppele.

"Sinäkin olet täällä?" tervehdin häntä yllättyneenä. "Tulit pitkän matkan takaa."

"Halusin kuulla esitelmäsi", vastasi Seppele hymyssä suin. "Minusta oli hyvä, että kerroit ajatuksesi suurelle joukolle. Näin ne kantavat enemmän hedelmää."

"Se hedelmä on sitten sinun ja muiden ansiota. Mutta olipa hyvä, että tapasimme toisemme nyt. Ellei sinulla ole kiire takaisin kotiisi, pyydän, että jäät vielä vähäksi aikaa keskuksen alueelle. Minulla on sinulle lisää näytettävää."

"Kyllähän se sopii", tuumaili Seppele. "Mitä teet seuraavaksi?"

"Menen tapaamaan Löytöä ja Kipinää. He odottavat minua jo, sillä meillä on vielä yksi tapahtuma järjestettävänämmä. Tule vaikkapa mukanani heidän luokseen. Täällä on vielä jälki-keskustelu, mutta sen jälkeen voin lähteä."

"Voinko jäädä tänne kuuntelemaan", kysyi Seppele.

"Tottahan toki. Olet tervetullut."

Seppele pujotteli ovia kohti kulkevan ihmisjoukon lomitse yhdelle eturivistön istuimista.

Arviomme osuivat hyvin kohdalleen. Saliin jättäytyi muutamia kymmeniä ihmisiä. Heidän kysymyksensä olivat samantapaisia kuin aiemmissa ajanviettäjäisissäni, mutta matemaattisesti haastavampia. Mistä piirteetön alkeishiukkanen saa mag-

neettisen momenttinsa? Miten radioaktiivisuus määräytyy? Miten Lakeudenkylän Hyväntuulisen kolmas lause ratkaistaan kolmessa ulottuvuudessa? Miten kaikkiin yön pimentämiin kohteisiin saadaan paikalle lamppu? Miksi harjoittaa liiketointa yhtiöiden avulla?

Monet kysyjistä esittivät kysymyksensä matemaattisesta opinhalusta, mutta muutamat olivat ehkä mukana erikoisen fantasian kuuntelemisen ilosta. Kun kysymysten virran suurin huippu alkoi olla takanapäin, paljastin lopulta suunnitelmani paikallaolijoille ja kutsuin heidät mukaan juhlaan. Muutamaa kiireistä lukuunottamatta kaikki suostuivat.

Kun minä ja Seppel saavuimme juhlapaikalle, rannalle jonkin matkan päähän keskuksesta, Löydön ja Kipinän järjestämät valmistelut olivat täydessä käynnissä, osin jo valmiinakin. Kävin tutkimassa oksin koristeltuja telttasuonoja, tervehtimässä muusikoita ja vilkaisemassa sytytysvalmista kokkoa sekä peittein luonnonvoimilta suojattua ruokatarjoilua, ja palasin sitten kiittämään neuvokkaita ystäviäni sydämeni pohjasta.

"Nyt vain odotamme, että vieraat tulevat paikalle", totesi Kipinä.

"Muutama paikallaolija taitaa jo ollakin vieras", arveli Löytö katsellen toimikunnan seuraan ilmaantuneita ihmisiä.

"Lähin vieraamme on tässä", sanoin osoittaen vierelläni seisovaa Seppelettä.

"Varjomaa osoittaa aineellisen läsnäolonsa", totesi Seppel katsellen juhlapaikkaa ihastunut hymynkare suupielessään.

Juhlijat saapuivat paikalle melko lyhyessä ajassa, useat kantamuksestaan päätellen vihjeeni mukaisesti kylpyyn ja uimaan varustautuneina. Asetuin seisomaan pöytien luokse ja Kipinän ja Löydön avustuksella sain kiinnitetyksi heidän huomionsa itseeni.

"Tervetuloa viettämään aikaa kolmiulotteiseen tapaan!" toivotin kuuluvalla äänellä. "Hauskanpitoa ei rajoiteta geometriaan kolmiulotteiseksi, vaan tarkoitus on tuoda kolmiulotteista kulttuuria uuteen ympäristöön. Tämä, mitä nyt ympärillänne näette, on Varjomaassa, kolmiulotteisen elämän maailmassa, tyypillinen tapa ottaa vastaan avaruudellisen kiertojakson, *vuoden*, valoisin ja kaunein *päivä*, nimeltään *juhannus*. Ehdotan, että ensimmäiseksi käytte *saunassa* sekä uimassa, minkä jäl-

keen olemme sopivasti virkistyneitä seuraavia tapahtumia varten. Niistä kerron lisää *saunan* jälkeen. Miesten *sauna* on tämä tässä lähellämme, naisten *sauna* on tuon pensaikon toisella puolella, ja siellä heidät vastaanottaa Pilke, joka on täysinoppinut ja päteväksi todettu *sauna*-opas. Olkaa hyvät!"

Täkäläiset kyllä uivat yhdessä ja tietyissä erikoistapauksissa myös peseytyivät yhdessä, mutta telttasauna sai vieraat silti aran ihmetyksen valtaan. He olivat kuitenkin kyllin luottavia noudattaakseen outojen, suomenkielisten sanojen kirjavoimaa kehotustani. Naiset lähtivät osoittamaan suuntaan ja miehet seurasivat minua lähemmälle teltalle, jonka etupuolisko oli erotettu pukeutumistilaksi. Tilassa oli yksinkertaisia laatikoita ja telineitä vaatteita varten.

"Minä kyllä hiukan ihmettelen, mikä on se oivallus, joka meidän on tarkoitus saavuttaa jättämällä yksi ulottuvuus käyttämättä ja menemällä sitten telttaan kylpemään", oudoksui keski-ikäinen mies riisuutuvien kumppaniensa joukossa. "Käytännön sovelluksiin tämä tuskin auttaa."

"Käytännön sovellusten odottaminen on vielä aikaista", minä vastasin. "Ja mitä oivalluksiin tulee, ne ovat usein henkilökohtaisia eivätkä etukäteen arvattavissa. Minä en kykene niitä sinulle valmiina antamaan, mutta ehkä käynti *saunassa* johdattaa sinut niiden jäljille."

Mies katsoi kummissaan vihtaa, jota ojensin hänelle tyvipuoli edellä. Lopulta hän otti sen vastaan, koska arvasi, että en hievahtaisi hänen edestään sitä ennen.

"Ota vain minusta mallia", sanoin hänelle käyttöohjeeksi.

Sauna oli juuri minun ja otaksuttavasti muidenkin neliulotteisille ihmiskehoille sopivaksi lämmitetty. Telttaan oli tuotu penkkejä lauteiksi ohjeideni mukaisesti. Keskellä tilaa oli metallisesta laakalieriöstä, luultavasti jostakin teollisesta kaasunkerääjästä irrotetusta osasta tehty kiuas, josta johti kapeampi putki kohti saunan katossa olevaa aukkoa. Häkää tuskin tarvitsisi pelätä, koska täällä vaillinaisesti hapettunut hiili ei ollut yhtä vaarallista kuin synnyinmaailmassani.

"*Löylyssä* tapahtuva hikoilu puhdistaa ihoa ja samalla pintaverenkierto vilkastuu", selitin heittäessäni astiallisen vettä sähi-semään kiukaan kiville. Kiukaalta leviävä kuuma ja kostea ilma-aalto sai osan kylpijistä sävähtämään, mutta luotin siihen,

että he rentoutuisivat päästessään malliani seuraten vihtomisen makuun.

"Naapuriakin saa kylvettää", neuvoin muita ja esittelin vihdankäyttötekniikkaa vieressäni istuvan nuoren miehen selkään. "Ja jos teille tulee liian kuuma, käykää uimassa."

Reaktiot vaihtelivat. Osa näytti pitävän saunomisesta, ainakin kylpemismielessä, osa oli hämmennyksissään, ja osa ilmeisen päättäneitä käydä tapahtuman läpi vaikka sitten suomalaisen veroisella sisulla.

En yrittänyt pitkittää saunomista juuri tutustumisistuntoa pitemmälle. Kun jokseenkin kaikki saunojat olivat päässeet jonkinasteiseen hiekeen, vein koko joukon uimaan. Naiset olivat jo samoissa puuhissa omalla ranta-alueellaan.

Peseydyimme nopeasti ja yksinkertaisesti. Useimmilla oli vaihtovaatekerta mukanaan, ja pian olimme valmiita käymään pöytään, jota apurini olivat juuri valmistamassa ateriointia varten. Pöytiä oli kaksi, mutta täkäläisen geometrian ansiosta niiden ääreen mahtui melkoinen määrä väkeä. Selitin juhlaväelle, että pöytiä ei ollut tarkoitus jakaa sukupuolten mukaan.

Kokko paloi jo. Sen lieskat nousivat komean korkeiksi. Lähistöltä kävi muutama ihmettelijä tutkimassa, mikä rannalla oli syttynyt tuleen, mutta me vakuuttelimme heille tilanteen olevan hallinnassa.

Minä ja Löytö kohotimme lasilliset oluenomaista juomaamme juhlan kunniaksi ja opetimme muita sanomaan *kippis*. Ruokailu lähti käyntiin ja väki söi helpotuksekseni varsin hyvällä halulla. Sitä mukaa kuin aterioijat muulta syömiseltään ennättivät, perehdytimme heitä makkaranpaiston saloihin ja päästimme heidät itsensä kokeilemaan taitojaan hiiloksen ääressä. Muusikot söivät vuorotellen vapaana olevien soitellessa improvisoituja melodianpätkiä yhteiseksi viihteeksi. Minulle kaudinta musiikkia oli kuitenkin naurunhörähdyksien sekainen puheensorina ruokailijoiden innostuessa rupattelemaan keskenään.

Kun muusikot näyttivät olevan valmiita toimeen, kävelin heidän luokseen pöytien päätyjen puoleenväliin ja pyysin heitä aloittamaan ohjelman. He virittivät hetken soittimiaan ja ryhtyivät sitten soittamaan, kevyttä, rytmikästä, paikallisesti tunnettua kappaletta. Olin ehdottanut sitä ohjelman alkuun juhla-

väen virittämiseksi.

Jo aterioineet juhlijat siirtyivät pöydän vapaasta paikasta toiseen kuuntelemaan, mistä muut puhuivat, tai kuljeksivat pöytien läheisyydessä kaksittain tai kolmittain. Seppele oli myöskin jo syönyt itsensä kylläiseksi ja tuli luokseni muusikoiden lähettyville.

"Tämä oli hyvää", hän sanoi sujauttaen viimeisen palan karjalanpiirakan neliulotteista jälkeläistä suuhunsa. "Ja erikoisesti muotoiltua."

"Varsinkin erikoisesti muotoiltua", minä naurahdin.

"Sinä olet hyvin kekseliäs ihminen", sanoi Seppele.

"En toki minä. Kaikki tämä kuuluu Varjomaan kulttuuriin, tai yhteen sen kulttuureista."

Seppeleeltä vastaukseksi saamani huvittunut hymy saattoi olla monikäsitteinen, mutta en ryhtynyt arvailemaan tarkemmin, minkälaisia ajatuksia sen taakse mahdollisesti kätkeytyi.

Soittajat pääsivät ensimmäisen kappaleen loppuun. Soittinten vaiettua julistin kuuluvalla äänellä juhannustanssit alkaneeksi. Koska juhlaväellä ei varmastikaan ollut aavistustakaan siitä, mitä tarkoitin, minun oli aika näyttää heille esimerkkiä. Nyökkäsin soittajille.

Juhlakentällä alkoi soida hyvin harjoiteltu ja asiaa tuntevaan tyyliin sovitettu Kesäillan valssi.

Kumarsin Seppeleelle ja kysyin: "Saanko luvan?"

"Mihin?" ihmetteli Seppele. "Jos haluat esittää meille tanssin, sinun ei toki tarvitse..."

Teoreettisiin selvityksiin ryhtymättä tartuin Seppelettä vyötäisiltä ja oikeasta kädestä, joka oli sopivasti vasemman käteni puolella.

"Minä en osaa", sanoi Seppele hädissään seuraten ensimmäisiä askeliani.

"Seuraa vain askeliani", neuvoin. "Tämä on suunniteltu helpoksi."

Valssin askelkuvion Seppele oivalsi parissakymmenessä sekunnissa, mutta hämmentynyt ilme pysyi hänen kasvoillaan kappaleen loppuun asti.

"Kokeilkaa tekin", kehotin muita saattaessani Seppelettä pöydän luokse. "Tyyli on vapaa. Miesten ja naisten paritanssi on suosittua ajanvietettä minun kulttuurissani."

Tanssimaan asti uskaltautui vain muutama, mutta ihmetteleviä katseita toiminta keräsi sitäkin enemmän. Paritanssit eivät ilmeisestikään olleet osa paikallista kulttuuria, kuten olin arvellutkin. Näytin muille vielä toisenkin mallisuorituksen valittuani partnerikseni erään keskimääräistä vähemmän ällistyneen naisen.

Olin luottanut musiikin ja tanssin väliseen kytkökseen, ja se piti, jopa täällä neliulotteisessa maailmassa. Varsinaista rynnäystä tanssikentälle ei tullut, mutta yleisö näytti ymmärtävän musiikin soveltuvan nähdynlaiseenkin tarkoitukseen. Kokeilijoiden yritykset olivat alussa haparoivia ja tyyli todellakin vapaa, mutta musiikin tahdissa liikkuminen alkoi vähitellen sujua. Soittajat vuorottelivat suomalaisia ja paikallisia, huolella tanssikäyttöön valikoituja kappaleita.

"Saat minut sanattomaksi", sanoi Seppelle minulle istuessaan penkillä ja katsellessaan tanssimiseen perehtyvää juhlaväkeä. Epäuskoiset ja huvittuneet ilmeet vaihtelivat hänen kasvoillaan.

"Onhan tämä tietenkin uutta ja yllättävää", minä myönsin ja yritin pitää ilmeeni kurissa.

"Miksi pariksi valitaan mies ja nainen?"

"Sen on ajateltu auttavan tutustumista vastakkaiseen sukupuoleen ja lisäävän pariskuntien muodostumista. Se on itse asiassa eräs juhannuksen teemoista."

Olin tanssiessani pannut merkille, että kavaljeerilta vaadittiin täällä paljon suurempaa tarkkaavaisuutta kuin kolmiulotteisessa maailmassa: tuki, jonka tämän käsivarsi tanssittavalle antoi oli yksitahoinen ja epävakaa; käsivarren asentoa oli jatkuvasti ja mieluiten ennakoiden korjattava, mikäli sitä ylimalkaan oli tarkoitus tukena käyttää. Syy oli sama kuin keinua ripustettaessa: ylimääräinen vapaa suunta.

Saman tosiasian joutuisi tunnustamaan myös nuori mies, joka juhlan huumassa kaappaisi mielitiettynsä syliinsä estäkseen tätä karkaamasta. Mikäli kiintymyksen kohde ei pitäisi lähestymistapaa sopivana, hänen ei tarvitsisi ottaa kuin askel sivulle, ja miehen käsivarsien kehään jäisi pelkkää tyhjää; kahdella käsivarrella ei voi rajata pois neljää sivusuuntaa. Mahtaisiko geometria näin vaikuttaa jopa siihen, miten tšekäläiset miehet ymmärsivät valtansa naisiin?

Olin harkinnut myös pelien ja leikkien opettamista juhlijoille, mutta nämä näyttivät viihtyvän hyvin muutenkin. Minulla oli valmiiksi katkaistuna kaksikymmentä oksanpätkää, joilla voisimme halutessamme kokeilla, kuinka mölkyn pelaaminen sujuu neliulotteisessa ympäristössä.

Juhlijoiden iloinen mieliala muistutti minua siitä, että alkoholittomaksi päätyneet olut ei välttämättä ollut erityinen vahinko. Itse asiassa nämä saattoivat olla elämäni ensimmäiset juhannusjuhlat, jonka jokainen osanottaja oli vesiselvä.

Kaikki ruoka teki lopulta kauppansa. Olutta riitti vielä innokkaiden keskustelijoiden kurkunkostukkeeksi. Mielessäni käväisi, että koska täällä ei ollut vuorokaudenaikoja ja juhlijat voisivat vaihdella ruumiinosiensa viretilaa, ei olisi olemassa mitään aikaa, johon mennessä juhlien voisi odottaa päättyvän. Juhlijat kuitenkin saivat ennen pitkää syödyksi, juoduksi ja seurustelluksi sydämensä kyllyydestä ja alkoivat yksi kerrallaan palata kotiinsa, kuka lähiympäristöön, kuka taas kokonaan toiselle seudulle.

Kokemus oli ollut ihmisille outo, mutta he kehuivat toimikuntaa monin tavoin, jotkut edelleenkin lähes hartaan ihmetyksen vallassa. Heidän rauhallisen mieltävistä ilmeistään luin juuri sen mitä olin kaivannutkin: olin onnistunut koskettamaan heitä jollakin, mikä oli heille uutta ja tuntematonta, mutta kuitenkin selittämättömällä tavalla inhimillistä.

Seppelä jäi paikalle ja auttoi toimikuntaamme purkamaan telttasaunoja, kun viimeiset juhlijat olivat lähdössä. Toisen kiuksista purimme, toisen annoimme saunomisesta kiinnostuneelle pariskunnalle kotiin vietäväksi. Taittelimme kankaat viedäksemme ne jatkoehdinnettäväksi samaan paikkaan, josta olimme ne saaneet. Jäljelle jääneen oluen annoimme yhteistuumiin Löydön ja Kipinän haltuun. Penkit ja pöydät kannoimme takaisin sinne, mistä ne lainasimmekin. Pian juhlapaikkamme aiemasta käytöstä kielivät enää lukuisat jalanjäljet. Roskia ei paikalle juuri jäänyt siivottavaksemme. Työmme päätyttyä onnittelimme toisiamme hyvin onnistuneen hankkeen johdosta ja lähdimme kuka kotiinsa, kuka taas tilapäiseen majapaikkaan.

"Minä kiitän sinua myös siitä, että tutustuit minut Löytöön ja Kipinään", sanoin vielä keskuksen pihamaalla kanssani seisovalle Seppeleelle. "Itse asiassa kaikki nämä tapahtumat olivat

sinun ansiotasi."

"Yhdestä ehdotuksesta ei niin kannata ajatella", torjui Seppele. "Me kaikki vaikutamme maailmaan tavoillamme, ja vain harvoin voimme arvata, mihin vaikutuksemme johtaa."

"Hoitajani liittivät ruumiini tähän maailmaan, opettajani liittivät aivoni sen tietoon, mutta sinä liitit minut tämän kansan todelliseksi jäseneksi", täsmensin. "Heidän kanssaan ja sinun kanssasi tunnen olevani kotona. Nyt en tunne enää itseäni eksyksiin joutuneeksi muukalaiseksi."

"Et kai sinä muukalainen ole koskaan ollutkaan. Minä en ole vielä kukaan ymmärtänyt, mikä ja missä on se Varjomaa, jossa nuoruutesi vietit, mutta minä olen pitänyt sinua kaiken aikaa ihmisenä ihmisten joukossa."

"Siinä se minun kiitokseni syy ehkä onkin", tuumailin. "Mutta nyt, kaiken tämän työn jälkeen ehdotan, että käymme sekä ruumiin että mielen levolle. Minä olen ainakin sellaisen tarpeessa. Sen jälkeen olen varmaankin valmis palaamaan koti-seudulleni."

Hyvästelimme toisemme. Palasin majapaikkaani ja paneuduin makuulle vuoteelleni. Ajatukseni olivat alkaneet himmetä jo matkalla majapaikalleni, ja vuoteelle päästyäni ne haipuivat utuun kokonaan.

Nousin vuoteeltani ennen kuin horrokseni oli täysin ohi. Aivoni osasivat toimittaa minut ruokailemaan, mutta ateriaa syödessänikään en vielä voinut väittää ajattelevani sanan täydessä merkityksessä. Vasta viritessäni minulle alkoi valjeta kohtalon iva: se, että pääsen eroon aamuista ei vielä takaa, että pääsen eroon aamutokkurasta. Puolustauduin tosin todistelemalla itselleni, että kyseessä ei ollut vaiva eikä ongelma, vaan vain eräs aivojen normaaleista tavoista toimia.

Siistin asumiseni jäljet ja kävin kiittämässä huoneen tarjoajia sen lainasta. Löytö ja Kipinä olivat tutkimuskeskuksessa, valmiina paluumatkalle kanssani. Jäin kuuntelemaan heidän keskusteluaan kahden miehen ja yhden naisen kanssa keskustelun käytävällä. En tuntenut näitä, mutta he tiesivät esitelmästäni ja toivottivat minut tervetulleeksi takaisin esitelmäni toistekin. Keskustelun päätyttyä lähdimme takaisin autolle, jolla olimme Kipinän kyydissä tulleet paikkakunnalle. Kipinä ei tosin kuljettanut meitä itse takaisin, vaan ohjasi minut jälleen

istuutumaan kuljettajan paikalle.

Ystäväni koulutuksessa päteväytymisestä huolimatta tuskin hankkisin lähiaikoina itselleni omaa autoa, vaikka hankinta nähtäisiin hyväksyttäväksikin, sillä säännöllisesti toistuvat matkani olivat lyhyitä ja kyytejä oli runsaasti tarjolla. Panin merkille, että muissakaan talouksissa auto ei ollut mikään itsestäänselvyys.

Kotiseudulleni palattuani minulla oli sopivasti virettä jäljellä käydä vielä työpaikallani. Toimistohuoneeseen saavuttuani työni lähti käyntiin kuin en olisi koskaan poissa ollutkaan. Nauha toivotti minut tervetulleeksi takaisin ja laski pöydälleni arkin, jolla minua odotti tehtävä arvioida etukäteen teollisuuslaitteita sisältävän kevytrakenteisen salin keskilämpötila. Tällä kerralla olin erityisen valppaana huomatakseni laskennan vaiheet, joissa neliulotteisen geometrian ominaispiirteet saattaisivat vaania minua.

Tehtävää oli vielä jäljellä, kun päätin lopettaa työn siltä erää ja lähdin takaisin kotiini, tavanomaista puolta lyhyemmän istunnon jälkeen. Kävelin rauhallisesti jo tutun mutta alati jotakin uutta minulle esittävän metsikön läpi, seurasin tuttua maantietä ja saavuin tuttuakin tutumman kotitaloni pihaan. Minua melkein pä huvitti huomata oma sopeutumiseni ja sulautumiseni yhteiskuntaan, joka oli näinkin kirjaimellisesti eri maailmasta kuin se, johon olin syntynyt. Ansio siitä lankesi epäilemättä ystäväilleni, jotka olivat osin huomaamattaankin yhdistäneet minua siihen.

Paistaessani eri siemenkasveista, vihannesraasteesta ja erään kasvisloisen tuottamasta proteoidihyytelöstä leipaisemaani pannukakkua muistelin myös Seppeleen hyväkseni tekemiä asioita ja päätin, että seuraavan kerran töistä tullessani tekisin juhlavamman aterian ja kutsuisin hänet luokseni syömään. Tämnänkertaisen ateriani söin yksin, hitaasti suupala kerallaan. Katselin ikkunasta pihaa reunustavia puita ja niiden latvoja, jotka kurkottuivat ottamaan vastaan vähä vähältä niitä kohti lipuvia tähtiä, ja ajattelin mennyttä ja tulevaa elämäni uudessa maailmassani.

Eriskummallinen irrallisuudentunteen aalto pyyhkäisi lävitseni. Se tuntui erityisen oudolta nyt, kun olin vasta päässyt maistelemasta yhteenkuuluvuuttani tämän maailman kanssa.

Minulla ei olisi pitänyt olla mitään syytä tuntea kelluvani kuin kuiva lehti elämää kuhisevan veden pinnalla. Ravistelin hiukan päästäni ikään kuin ruumiillinen liike olisi voinut viedä henkisen häiriön mennessään. Tunnetila jäi kuitenkin leijumaan mieleni perukoille, vaikka järkeni tekikin parhaansa selittääkseen sen pois.

Pesin astiat ja siivosin hiukan. Arkiaskareet saivat minut takaisin tämän maailman ajatusrutiinien piiriin, mutta lopulta päätin kuitenkin lähteä vielä ulos tuulettumaan.

Kävelin maantien hitaanmyötäisellä puolella olevalle heinikkoalueelle ja istahdin sillä oleville sopivankorkuisille kiville. Tyhjensin aivoni kaikista ajatuksista, joita en halunnut juuri silloin pohtia, ja jäin katselemaan ympärilläni levittäytyvää maisemaa. Sää oli selkeä, kuten useimmiten, ja soveliaan lämmin, kuten lähes aina. Nopeanvastainen tuulenvire heilutti aika ajoin heinäkavien latvoja, mutta muuten oli lähes työntä. Loitompaa kuului vaimeita rapsahduksia, kaiketi pienten, hyönteisenkaltaisten eläinten tuottamia. Välillä maantieltä kantautui ohi ajavien autojen huoahduksia.

Kaksi lasta juoksi kotitaloni ympäri, leikkien jotakin minulle tuntematonta leikkiä. He saivat minut muistamaan tarinatuokiomme, ja ne saivat minut muistamaan täkäläisten hyväksyvän suhtautumisen toisenlaisiin ihmisiin. Olin varmaankin melko outo ilmestys kömpelyyksineni, ja vieraudessaan lähes groteskeine tarinoineni. Kuitenkin minut toivotettiin tervetulleeksi joukkoon ja minua haluttiin kuunnella. Tämä oli monin tavoin myönteinen ja mukava maailma.

Kotvan kuluttua ulos tuli myös Seppele. Hän oli aikeissa lähteä kävelemään maantien vartta, mutta sitten hän huomasi minut, heilautti minulle kättään ja lähti kävelemään minua kohti.

"Oletko täällä lepäämässä?" hän kysyi päästyään luokseni.

"Ajattelemassa itsekseni", vastasin.

"Minä olin menossa noutamaan ruokaa, kun huomasin sinut."

"Ruoasta tulikin mieleeni: pääsetkö luokseni syömään ensi kerralla, kun tulen töistä?"

"Kiitos kutsusta. Tulen mielihyvin."

Seppeleen kutsuminen syömään oli teknisesti yksinkertaista

nyt, kun tiesin hänen tulevien viretilojensa olevan likimain samanaikaiset kuin omani. Se oli myös henkisesti yksinkertaista, koska meistä oli luontevaa olla toistemme seurassa.

Sepele istuutui vierelleni toiselle kivelle, ilman kiirettä jatkaa matkaansa.

"Kapeallalahdella järjestämäsi tilaisuus oli upea", hän sanoi. "Aiotko järjestää niitä vielä lisääkin?"

"Voin järjestää sinulle ikioman joulun, kun juhannuksesta on kulunut oikea määrä aikaa."

Lupaukseni sai Sepeleen hymyilemään.

"Kaipaatko Varjomaata?" hän kysyi. "Järjestämässäsi ohjelmassa tuntui olevan jotakin, joka kumpusi syvemmältä kuin pelkkä hauskanpito."

"Varjomaa on minulle nyt vain muisto. Minulla ei ole keinoa palata sinne."

"Kapeallalahdella minusta tuntui melkein kuin olisin itse päässyt vierailulle sinne."

"Se oli oikeastaan tarkoituksenikin. Onneksi se onnistui ainakin sinun osaltasi."

"Ovatko myös työtoverisi saaneet maistaa ruokiasi ja kuulla musiikkiasi?"

"Eivät. Eivät ainakaan vielä. On kuitenkin hyvä ajatus pitää kulttuuriharrastusta yllä. Olen jo kotiutunut tänne niin hyvin, että minun on kiinnitettävä asiaan huomiota."

Kuvittelin mielessäni, että Sepeleen seura kiinnittäisi minut ympäröivään todellisuuteen, niin kuin se tuntui tekevänkin. Uusi outouden aalto iski kuitenkin minuun kivillä istuessamme, ja tällä kerralla edellistä kovemalla voimalla.

Olin kerran lapsuudessani ollut hylätyn, ränsistyneen ladon ylätasanteella. Säleiksi halkeilleet lattialaudat olivat alkaneet liikkua jalkojeni alla, ja minulle tuli kiire portaikkoon, ennen kuin hataraksi käynyt lattia pettäisi ja putoaisin alas. Nyt minusta tuntui kuin olisin itse koostunut laudoista, jotka olivat alkaneet elää liitoksissaan.

"Mikä hätänä?" kysyi Sepele huolestuneena katsellen kasvojani ympyriäisin silmin. Käteni olivat huomaamattani tapailleet vatsaani ikään kuin tarkistaakseen, oliko se vielä tallella.

"Minun tietoisuudessani on jonkinlaisia häiriöitä", vastasin. "Olenkohan mahtanut rasittaa liikaa esitelmän pidosta? Ponnis-

tus ei kuitenkaan tuntunut mitenkään ylenmääräiseltä."

En ollut tähän asti ollut kertaakaan sairaana neliulotteisessa ruumiissani, en edes näännyksiin asti kuormittunut. En tiennyt, minkälaisia sairauksia minulle voisi tulla, tai miltä sairastuminen täällä tuntuisi.

"Sinun kannattaa pyytää asiasta asiantuntijan näkemys", ehdotti Seppelä. "He voivat neuvoa sinua."

"Taidat olla oikeassa. Palaan kotiin ja otan yhteyttä johonkuhun, joka asiasta tietää."

"Jaksatko?" kysyi Seppelä noustessamme ylös.

"Ei hätää", vastasin. "Olen toimintakykyinen ja täysissä voimissani."

"Minä saatan sinut tielle", lupasi Seppelä.

Lähdimme kävelemään yhdessä takaisin tietä kohti. Seppelä piti minua tarkasti silmällä kävellessämme, ja lupasi erotesamme vielä käydä katsomassa minua.

Minua tutki samanaikaisesti kaksi lääkäriä, mies ja nainen. En tiedä, oliko se tavallinen käytäntö, mutta ainakin tarkastus oli huolellinen ja epäilemättä luotettava.

"Me emme löydä sinusta mitään ruumiillista vikaa emmekä häiriötä", sanoi mieslääkäri Puro.

"Olet terve kaikilta osin, jotka tutkimalla havaitsimme", vahvisti Lehvä. "Et vaikuta olevan myöskään henkisesti poikkeavassa tilassa; tosin meidän pitäisi perehtyä sinuun paremmin voidaksemme tehdä siitä varmempia päätelmiä."

"Kiitän siis tutkimustyöstänne", vastasin. "Olisinkin ollut yllättynyt, jos syy olisi löytynyt ruumiistani, mutta oli silti hyvä saada teidän todistuksenne asiasta."

Keskustelimme vielä hetken terveellisistä elämäntavoista. Lääkärien neuvot olivat minulle varsin tuttuja jo kolmiulotteisesta maailmasta, eivätkä näyttäneet vaativan minulta erityisiä muutoksia elintapoihini. Täällä oli vain vähän ruumista uhkaavia paheita ja vain vähän syytä yrittää liikaa. Hyvästelin lääkärit ja lähdin tutkimuhuoneesta.

Kihara oli eteistilassa odottamassa minua. Kerroin hänelle, mitä lääkärit olivat sanoneet.

"Vaikeasti selvitettäviä tai jopa selittämättömiä häiriötiloja esiintyy ihmisruumiissa toisinaan", sanoi Kihara. "Mitäpä, jos viettäisit täällä vähän aikaa, niin näemme, miten tilasi kehittyä ja saamme asioista ehkä lisää tietoa."

Kihara johdatti minut ulos ja talon sivustalle.

"Taannoinen huoneesi on nyt varattuna", hän kertoi ja ohjasi minut avaralle kuistille. "Jos haluat levätä, ehdotan, että käytät täällä olevia lepoistuimia. Tuskin sinä näin hyväkuntoisena edellisessä huoneessasi viihdyisitkään."

Lepoa ulkona? Miksipä ei? Säätily ainakin suosi ulkona lepäämistä, kuten tavallista, ja ympäristö oli viihtyisää.

"Jos tarvitset jotakin, tavoitat minut tai jonkun työtovereistani aivan lähimmäistä huoneista", Kihara lupasi. "Saatamme jopa kuulla, jos kutsut meitä."

"Kiitoksia. Kerron sitten, jos ongelmia esiintyy."

"Kutsun sinut syömään kanssamme, kun ruoka on valmista", Kihara sanoi ja hymyili rohkaisevasti lähtiessään takaisin sisään.

Minä istuuduin yhteen kuudesta lepotuolista ja jäin katselemaan talon vierellä levittäytyvää puistikkoa ja sitä ympäröivää niittymäistä, huollettua maisemaa. Muistelin menneitä tapahtumia ja kirjailin niitä päiväkirjaani. Lehdellä alkoi olla jo sen verran tekstiä, että lähiaikoina minun olisi ehkä jatkettava sitä toisella lehdellä.

Olin viettänyt kuistilla jo jonkin tovin, kun Seppele saapui paikalle. Hän tuli luokseni hiukan aranolaisin askelin.

"Kuinka voit?" hän kysyi ja istuutui viereisen tuolin reunalle.

"Hyvinhän minä", vastasin. "Olen huolenpitäjien ympäröimä. Tulitko sinä tänne asti minua tapaamaan?"

"Matka ei ole pitkä. Pelästyin hiukan kotimme luona ja halusin varmistua siitä, että sinulla ei ole hätää."

"Minut todettiin terveeksi. Tunteisteni syytä ei tiedetä. Mielialat vaihtelevat, ja ehkä tämä vaihdos vain kuului elämääni."

"Vaihdos? Onko elämässäsi muuttunut jokin?"

"Ei. Ei täällä. Elämäni on ollut tasaista etenemistä. Olen sopeutunut ja oppinut kaiken aikaa. Viime aikoina elämäni on ollut hyvin mukavaa, sujuvaa ja hyvällä tavalla haastavaa. Nautin sinun ja muiden ystäväni seurasta."

"Ja jos täällä ei ole mikään muuttunut...?"

"Kuten tiedät, tulin tänne Varjomaasta. Se on suuri muutos, eikä se muutos tapahtunut minun omasta aloitteestani. En edes tiedä, miten se tapahtui ja mikä sai sen aikaan."

"Vaikuttaako se sinuun nyt?"

"Ei suoranaisesti. Ei enää. Mutta kun se on tapahtunut keran, se voi tapahtua uudelleenkin."

Suljin hetkeksi silmäni. Tuntemus oli läsnä, heti pinnan alla, kuin kosketus sisimpäni olkapäällä. Minulla ei ollut edelleenkään selitystä asialle, mutta aavistukseni oli kasvamassa arvaukseksi ja arvaus varmuudeksi.

"Miten?"

"Minun on ehkä tullut aika lähteä."

"Minne?"

"Pois täältä. Pois tästä maailmasta."

Sepeleen silmät laajenivat hiukan.

"Et kai sinä ole aikeissa kuolla?"

"En ole. Ei minulla ole mitään aikomuksia sen suhteen. En voi edes tietää, puhunko kuolemasta. Koska en ole syntynyt, en ehkä voi kuollakaan, mutta koska olen saapunut, on mahdollista, että minun on samoin myös lähdettävä. Se ei ole minun päättävissäni sen enempää kuin kuolemakaan."

"Minne sinä lähdet? Ja milloin?"

"En tiedä. Ehkä pian. Sen tarkemmin en osaa sanoa."

Sepele laski katseensa. Hänen sormensa puristelivat hänen paitansa helmaa.

"Kunpa saisit varmuuden elämäsi jatkumisesta", hän sanoi hiljaa, hiukan ponnistetulta kuulostavalla äänellä.

"Kyllä se kai jatkuu, jossakin muodossa. En odota sen päättyvän. Mutta saatan ehkä olla tämän maailman näkökulmasta kuollut, jos en ole siinä läsnä. Siksi pyydän, että hyvästelet kotitaloni asukkaat ja työtoverini puolestani, jos en voi sitä itse tehdä."

"Älä anna periksi!" Sepele katsoi taas minua kohti, katseensa voimalla pyytäen. "Sinulla on vielä paljon eletävää täällä. Me ikävöisimme sinua kovasti."

"Jään, jos se on vallassani. Kotini on nyt täällä."

"Minä pyydän näitä ihmisiä auttamaan sinua", sanoi Sepele ja alkoi nousta. Minä tartuin hänen käsivarteensa.

"Älä turhaan tee sitä", sanoin. "Tämä ei ole lääketieteen asia. Minut on jo todettu terveeksi. Minä en heidän mukaansa ole edes henkisesti tasapainoton. Tämä on vain... ajatus. Tunne. Jonkin ulkoisen synnyttämä ymmärrys."

"Lupaa minulle, että et luovu elämästäsi."

"Minä lupaan. Niin pitkälle kuin asia on minun vallassani, teen parhaani, jotta olisin vielä pitkään täällä kaikkien teidän parissanne."

Sepeleeltä kesti jonkin aikaa rauhoittua kuulemansa jälkeen, ja syystäkin. Olisin varmasti itse ollut aivan yhtä säikähdyksissäni, jos Sepele olisi sanonut minulle jotakin vastaavaa. Halusin kuitenkin olla hänelle rehellinen. Se oli vähin, minkä olin hänelle ja muillekin velassa. Toisinaan rehellisyys vain koski.

Seppele uskaltautui lopulta lähtemään luotani, kun olin saanut hänet vakuuttumaan siitä, että hoitajani pitäisivät minusta hyvää huolta. Saatoin häntä katseellani, ja hän vilkaisi taakseen kohti minua pari kertaa, ennen kuin katosi puiden taakse.

Kun jäin Seppeleen lähdeyttä yksin, hämmästelin hiukan itsekin sitä, mitä olin hänelle sanonut. Sisälläni tuntuvat lii- kahdukset, eivät ruumiilliset, eivätkä oikeastaan edes henkiset, vaan tiedon ja varmuuden lii- kahdukset kuitenkin toistivat ai- kaisemman sanomansa minulle entistä selvemmässä muodossa.

Olin elänyt tässä uudessa maailmassa jo ties kuinka pitkään, eikä minulla edelleenkään ollut käsitystä siitä, miten olin sinne päätynyt ja miten minusta oli tullut osa sitä. Miten olin tässä ruumiissa, jonka kautta tämän maailman koin? Miten olin aset- tunut siihen, ja mitä sille tapahtuisi, kun lähtisin? Kuolisiko se? Jäisikö se elämään elävänä ruumiina, ilman sisäistä, ihmiseksi tekevää ominaisuutta? Haihtuisiko se ilmaan tai katoaisiko se muuten, yhtä salaperäisellä tavalla kuin oli tähän maailmaan saapunutkin, ilman sen enempää omaa kuin toistenkaan tietoa omasta syntymästään? Oliko sillä ollut edellinen omistaja, joka nyt yritti periä omaansa takaisin?

Mitä oli tapahtunut kolmiulotteiselle ruumiilleni? Oliko se yhä olemassa, vai oliko se kadonnut jäljettömiin? Oliko se muuntunut täksi, mitä minä nyt olin?

Mieleeni palautui ajatus itsestäni makaamassa tiedottomana sairaalan vuoteessa, näkemässä koomaunta kuvitellusta neli- ulotteisesta maailmasta. Olivatko lääkärit nyt saamassa mieleni toiminnoista otteen ja kutsuivat minua takaisin todelliseen maailmaan? *Jaakko kulta, herää jo!*

Mitä minun olisi sellaisessa tapauksessa ajateltava aivoista- ni, jotka minimaalisista viittauksista matematiikan luennoilta loisivat täysikokoisen maailman kaikkine tarkkoine aistimuksi- neen, kehräisivät minulle uuden elämäni tarinaa työ- ja vapaa- ajan toisensa jälkeen kertaakaan vähäisissäkään yksityiskohdis- sa lipeämättä, opettaisivat minulle valtavan määrän täysin uusia asioita, ja ennen kaikkea totuttaisivat itsensä havaitsemaan ja kokemaan neliulotteisesti? Minä näin maailman ympärilläni perspektiivistä, jota ei ollut mahdollista kunnolla jäljitellä min- käänlaisella tietokonesimulaatiollakaan. Minulla oli neliulottei- nen ruumiinkuva. Rakentaisivatko aivoni sisälleen kyvyn, jolle

ei ollut olemassa mitään luonnollista syytä tai yllykettä, ja joka ylittäisi kaikki tunnetut neurologiset selitykset? Sen rinnalla jopa muodonmuutos ja harppaus toiseen maailmankaikkeuteenkin tuntuivat helpoilta uskoa.

Entä mitä tapahtuisi, kun palaisin takaisin? Olipa totuus mikä tahansa, siirtyminen kolmiulotteiseen maailmaan olisi jälleen uusi, suuri murros elämässäni. Olisiko minun taas käytävä läpi Kaaos, kun aivoni yrittäisivät sopeutua erilaiseen aistitiedon virtaan? Mitä tapahtuisi, kun aistini selviäisivät ja kokisin maailmani tilavuuden, kuten sen nyt neliulotteisena ymmärsin, romahtaneen litteäksi, nollaksi asti? Saisinko lääketieteen historian kauhistuttavimman klaustrofobiakohtauksen? Kun siirryn kolmesta ulottuvuudesta neljään, saan lisää tilaa; mitä seuraisi, kun käyttöön ottamani tila otettaisiinkin pois?

Saisinko pitää muistini? Mitä elämästäni täällä jäisi jäljelle? Katselin päiväkirjaani, johon olin kirjannut kokemuksiani ja mietteitäni. Täällä se ei antaisi lukijoilleen paljoakaan sellaista, mitä he eivät minusta jo tietäisi, ja mukaani sitä tuskin saisin. Tahdoin siltä jättää sen jälkeeni todistukseksi siitä, että olin joskus elänyt täällä.

Silmäluomeni tuntuivat raskailta. Se oli hyvin erikoista, sillä silmäluomien raskaus tai tarve sulkea silmät eivät kuuluneet tähän maailmaan. Lihakset väsyivät tai jopa kipeytyivät lepoa kaivatessaan, ja ajatukset takkuilivat, kun aivot olivat tehneet sen, mihin kerralla pystyivät, mutta kenenkään silmät eivät pyrkineet painumaan kiinni. Tämän täytyi olla merkki siitä, että lähtöhetkeni oli tullut.

Katsoin vielä kerran rakennuksen ympärillä avautuvaa maisemaa, sen kolmeen eri ulottuvuuteen avautuvaa avaraa maastoa ja neljänteen kohoavaa, kirkkaina säkenöivien tähtien täytämää taivaankantta, kaikkea sitä, mitä nyt kutsuin kodikseni ja mihin olin jo ehtinyt kiintyä. Jääkää hyvästi, ystäväni! Iloitsin seurastanne kaiken ajan ja kiitän joka hetkestä kanssanne.

Päätän päiväkirjani tähän. Yhä raskaammiksi käyvät silmäluomeni kertovat nyt minulle, että kun seuraavan kerran avaan ne, avaan ne maailmassa, jossa ulottuvuuksia on jälleen vain kolme.

Jollei niitä olekin viisi.